

Revija Katoliške akcije

4

Ljubljana

1940

Slovenska katoliška kultura

Na lanskem kongresu Kristusa Kralja v Ljubljani je sedaj že pokojni Adalbert Bangha S. J. naznačil naloge katoličanov pri osvajanju kulture takole: »Dalje gre še za to, da si spet osvojimo in pokristjanimo vladajočo kulturo kot tako, ker brez nje bi moral ves trud z izobraževanjem posameznikov še vedno ostati prav bistveno pomanjkljiv. Tisoče in desetisoče ljudi lahko posamezno poučujemo in pridobivamo za resnico, in vendar vse to ne zadošča, da bi duhovno podobo družbe obnovili v smislu krščanstva. Le tedaj smemo upati na resničen uspeh, če tudi duha in vse področje duhovnega življenja in celotnega kulturnega delovanja spet iztrgamo zlim silam in podredimo dobrim.

Družba tako dolgo ni pokristjanjena, dokler je še posameznikom — in naj bi bili še tako številni — vsakikrat potreben junaški odpor proti celotni kulturi okrog njih, ko hočejo biti kristjani in krščansko živeti. Dokler šolski zakoni in uradni učni načrti, javni pouk in univerze, učene družbe in znanstveno življenje skoraj načeloma nasprotujejo, dokler iz vodilnega leposlovja in tiska, iz gledališča in kina, radia in umetnosti, iz splošnih veljavnih нравnih nazorov in iz mode veje tako zelo nekrščanski duh, moremo govoriti o zopetni osvojitvi družbe za Kristusa in za njegovo kraljestvo le v omejenem obsegu.«

V teh besedah je Bangha ugotovil, da je vpliv svetne kulture na versko življenje velik, da je danes ta kultura pretežno veri sovražna in da moramo katoličani zastaviti vse sile, da si jo osvojimo in pokristjanimo.

Ker je to vprašanje tudi za nas, slovenske katoličane, važno in pereče, ne bo odveč, da si ogledamo njegovo načelno in praktično stran.

Katolicizem in kultura si nujno ne nasprotujeta

Katolištvo in kultura sta dva raznoznačna pojma. Katolištvo je abstrakten pojem za skupnost katoliških verskih in nravnih vrednot ali za katoliško Cerkev, ki je njih dejanski nosilec. Cerkev je bistveno nadnaravna verska ustanova, katere namen je širiti na zemlji kraljestvo Kristusa Kralja in tako voditi ljudi k zveličanju. Kulturo v najširšem smislu pa imenujemo celokupnost človeškega prizadevanja in oblikovanja, ki stremi po izpopolnjevanju človeških življenjskih pogojev. Nosilec in gibalno kulturnega razvoja so naravne človeške sposobnosti, predvsem seveda um in volja. Temelj in bistvo življenja katoliške Cerkve in njenega dela so nadnaravne, človeški naravi kot taki nedosegljive stvarnosti (razodete resnice, milosti, božje ustanove). Torišče ali življenjski prostor, na katerem delujeta katolištvo in kultura, pa je isti človek v celotnem svojem udejstvovanju. Po naravi stvari ne bi bilo nujno, da nastopajo med vero in kulturo spori, ker sta obe od istega Stvarnika, toda zaradi izvirnega greha so spori neizogibni. Da moremo v takih primerih pravilno soditi in določiti pravilno razmerje, ki mora vladati med vero in kulturo, je potrebno, da smo si na jasnem o njunih smotrih.

Katoliška Cerkev mora širiti Kristusovo kraljestvo na zemlji, ki je kraljestvo resnice in življenja, kraljestvo svetosti in milosti, kraljestvo pravice, ljubezni in miru. To kraljestvo se mora logično najprej graditi in utrjevati v notranjosti s tem, da Cerkev uči evangeljske resnice ter preganja zmote, da prižiga življenje posvečujoče milosti in uničuje smrtni greh; nato pa utrjevati zunanje, socialno Kristusovo kraljestvo, da bodo Kristusa tudi v vsem zunanjem življenju in v javnosti verniki priznavali in mu služili. Verske resnice morajo biti nova luč, ki meče svojo svetlobo v vsa dogajanja življenja. Po posvečujoči milosti v božjega otroka prenovljen kristjan mora živeti vsak dan in vsako uro, v cerkvi in doma, v uradu in na cesti, kot zasebnik in kulturni delavec tako, kot se spodobi za božjega otroka. To je svojevrsten totalitarizem katolicizma, ki zahteva zase vsega človeka, vsa njegova delovna področja. Katoličan ne sme niti za hip odložiti svoje katoliško mišljenje, niti za hip prenehati izvajati božje in cerkvene zapovedi. Kar koli dela, naj je ali pije, naj dela ali moli, predava za katedrom ali sodi v kriminalnem procesu, povsod mora biti kristjan in

priznavati vrhovno Kristusovo oblast. Namen katoliške Cerkve torej je, vzgajati vernike, da bodo vsepovsod in vedno delali v luči vere.

Kultura je v službi človeka

Namen kulturnega dela, kot je bilo že v definiciji povedano, je izpopolnjevanje življenjskih pogojev ali zadovoljevanje človeških potreb. Materialna kultura ima namenboljšati ali omogočati materialna življenjska sredstva; to je vidik, pod katerim se vodi gospodarstvo (industrija, kmetijstvo, trgovina, obrt). Kako silen razvoj beleži materialna kultura od pradavnine do danes, ki ga je izvedlo geslo: izpopolniti nezadostne materialne pogoje! Čim bolj se je življenje razčlenjevalo, tem bolj zapleteno je postajalo gospodarstvo. Človek je v svoji neugnani želji po izboljšanju iskal novih potov, delal nove načrte in preizkušal nove načine pridobivanja materialnih dobrin.

Kakšen namen pa ima duhovna kultura, kot so: znanost s prirodoslovnimi, matematičnimi, filozofskimi in jezikoslovnimi vedami, sociologija, pravo in umetnost vseh mogočih vrst? Teoretične znanosti imajo neposredno namen dognati resnico ter tako zadovoljiti naše hrepenenje po njej. Ne izključujejo pa uporabe teh resnic, ampak celo vključujejo. Tako jezikoslovca najprej zanima ugotovitev, kakšna je pravilna oblika, pravilna končnica, naglas, potem pa mu je tudi mnogo na tem, da se po izsledku preuredi pravopis in resnica postane življenje. Podobno je z vsemi teoretičnimi vedami. Po zakonu dinamike resnice se hoče vsaka teoretična resnica tudi praktično uveljaviti.

Praktične znanosti že po nazivu govore, da so za življenje. Vsak dan rastejo nove življenjske potrebe, nova vprašanja se stavijo človeškemu umu, zato pa rastejo vedno tudi nove znanstvene vede in discipline. Ni malo znanstvenih strok, ki so dobile prav v zadnjem času svoje stolice na univerzah. Znanost se je v sedanosti tako razčlenila, da bo že skoraj nemogoče naštetati vse različne vseučiliške stolice, ki zastopajo posamezne stroke.

Namen umetnosti je ustvarjati umetnostna dela. V sodobnosti se često vsiljuje človeku misel, da je umetnost nekaj odveč, da je samo za nekatere maloštevilne izbrance. Nesporno je, da je v slehernem človeku vrojen estetski čut, ki zaznava

ob lepem ugodje, ob nelepem pa neugodje. Kakor so ostale sposobnosti neenakomerno porazdeljene med ljudi, tako tudi ta. Če si pa marsikdo ne more privoščiti raznih višjih estetskih užitkov, ko ga mučijo važnejše stvari, ne sledi iz tega, da umetnosti ni treba.

Ko bi vprašali umetnike same, kakšen je namen njihovega dela, bi dobili najrazličnejše odgovore. Eden bi trdil, da hoče ustvarjati samo lepoto; drugi bi dejal, da daje duška svojemu razpoloženju; tretji, da se čuti poklicanega dvigati narodno zavest in biti branik svobode proti tiraniji; četrty bi dejal, da si želi pridobiti naklonjenost režima in si zagotoviti udobno življenje; spet drugi, da proslavlja z umetnostjo Boga. Te vsakovrstne odgovore bi mogli razvrstiti v več skupin. Nekateri bolj poudarjajo zasebno korist v strokovnem izpopolnjevanju, časti ali materialnem ugodju. Drugim so pri srcu koristi družbe: narodne, politične, gospodarske, estetske, ki jih hočejo s svojim delom posredovati. Dobe se tudi taki, ki jih navdihuje v umetniškem ustvarjanju predvsem verski vidik. V celoti pa moramo reči, da je namen umetnosti služiti človeku. Gornji odgovori in tudi samoopazovanje nas uči, da more imeti človek pri svojem delu več različnih nagibov, ki se po jakosti med seboj razlikujejo. Kakor je potrebno za življenje cvetlic mnogo raznovrstnih pogojev, tako je tudi za kulturno udejstvovanje človeka potrebnih več nagibov.

Reči moramo tedaj, da služi kultura človeku in njegovim najraznovrstnejšim telesnim in duhovnim potrebam, bodisi človeku poedincu ali družbi. Nikakor pa ni kultura sama sebi namen. Človeška dela niso in ne morejo biti bog, pred katerim bi človek klečal. Kdor služi kulturi, služi človeku, sedanjemu in prihodnjemu. Iz tega jasno sledi, da kultura ne sme nikdar škodovati resničnim koristim človeštva. Kultura je in mora biti resničnim koristim človeštva podrejena.

Je veri indirektno podrejena

Da ne smejo kulturne zahteve nasprotovati narodnim, državnim in socialnim koristim, priznavajo vsi brez posebnih težav. Nižje vrednote se morajo pač podrediti višjim, zasebne koristi zahtevam občestva. Ko pa te jasne resnice obračamo na versko področje in trdimo, da morajo biti npravno verskim vrednotam podrejene vse druge, ki so nižje, nastajajo neštete težave.

Iz reda vrednot sledi, da gre veri prednost pred kulturo. Kjer torej pridejo medsebojni spori, je treba dati prednost verskim vrednotam. S tem se nam odpira osrednje vprašanje medsebojnega odnosa vere in kulture. Najprej gre za to, ali imata vera in svetna kultura po naravi sploh kaj skupnega. Rekli smo, da je vera bistveno nekaj drugega kot svetna kultura. Ker pa je dejanski prostor, na katerem delujeta, isti, namreč človek, se vera in kultura stikata. Katoliška vera hoče vsega človeka v vsem njegovem delovanju nadnaravno usmeriti. Veri gre sicer le za versko npravne vrednote, toda te vrednote hoče uveljaviti tudi na področju svetne kulture. Svetni kulturi gre za druge, posameznim panogam svojske vrednote, ki jih hoče uveljaviti čisto brez ozira na višje, zlasti versko npravne vrednote. Zato so nekako neizogibni večni spori med vero in kulturo.

Če hočemo take spore pravično rešiti, moramo imeti pravilna načela o svobodi kulturnega udejstvovanja. Tu gre za vprašanje avtonomnosti kulturnih področij. V čem je torej bistvo in kje so meje te avtonomije? V teoriji je odgovor zelo lahak, v življenju pa dovolj zamotan. Bistvo avtonomije vsake kulturne panoge je v tem, da ji njej svojski vidik določa zakone notranjega razvoja, rasti, njene metode in podobno. Tako je bistvo gospodarske avtonomije v tem, da preiskuje in ugotavlja gospodarske zakone, išče potov k umnejšemu gospodarstvu, kako čim večji uspeh doseči s čim manjšo potrošnjo. Ko pa stopi gospodarstvo v življenje, preneha biti čisto avtonomna stvar. Zadeva namreč v vprašanja socialnega, narodno političnega, državnoobrambnega in etičnega reda. Postaviti tovarno za težko industrijo v krajih, kjer je dovolj vodnih sil in potrebnih rud, je gospodarsko pametno. Če je pa kraj blizu državne meje, potem odsvetujejo državnoobrambni vidiki tak načrt. Dokler gospodarstvo le podpira narodne, socialne, politične in etične zahteve, oziroma jim vsaj ne prinaša občutne škode, naj bo avtonomno. Brž ko je pa obča nevarnost ali škoda večja kot pa gospodarske koristi, se mora gospodarska avtonomija umakniti višjim zahtevam.

Enako je z avtonomijo vseh ostalih kulturnih področij. Bistvo svobode vseh znanstvenih ved je njihova svojska ali formalna resnica, zaradi katere mora vsaka veda določati sama sebi svoj postopek, iskati lastnih poti in metod, ugotavljati lastne zakone, katerim je veda podrejena. Zgodovinar stremi po spo-

znanju zgodovinskih resnic, ugotavlja pretekla dejstva, išče vzročnih vezi, presoja o važnosti vzročnih činiteljev. Vse to mu narekuje zgodovinska znanost sama, ki mu predpisuje zakone in metode. Često mora vsaka znanost sestavljati hipoteze, delati poskuse, a vse v območju svojih zakonov, da se premakne naprej. V tem področju so kulturne panoge avtonomne in jih nihče ne more ovirati.

Bistvo umetnostne avtonomije je njihov svojski vidik lepota. V območju iskanja in ustvarjanja estetskih vrednot, v katerem imajo vse umetnostne panoge lastne umetniške zakone, je umetnost svobodna. Vse drugo ni specifično njeno, ampak uporablja kot koristno in potrebno sredstvo, da more ustvarjati. Nobena umetnina ni zgolj estetska stvaritev, ampak tudi obče človeška, predstavlja določen odsek življenja, odkriva take in drugačne ideje. Prav te nujne umetniške komponente prenašajo vpliv umetnine na druga kulturna področja, narodno, socialno, versko. Dokler umetnost tem področjem ne škoduje, ampak jih celo podpira, ni razloga, da bi kratili njeno avtonomijo. Dokler umetnost veri ne škoduje, jo vera podpira. Dokler znanost ne pride v nasprotje z nravnimi in verskimi resnicami, ji Cerkev ničesar ne oporeka, marveč jo le podpira, ker z iskanjem resnice služi tudi namenom Cerkve.

Kultura je v službi vere ali nevere

Že razmišljanje o avtonomnosti kulture nam razkrije, kako se vsa kulturna področja med seboj prepletajo. Vsaka tovarna, knjiga, umetnina ima najrazličnejše odnose. Nekateri so za kulturne vrednote ugodni, drugi indiferentni, spet drugi nasprotni. Tako ima Cankarjev Hlapec Jernej različne odnose. Če ga gledamo kot trgovsko blago, ima precejšnjo vrednost, ker ga morebiti radi berejo. Če gledamo na njegovo znanstveno sociološko vrednost, bo malo zadovoljiv; če ga gledamo kot lepo knjigo, zahteva med slovenskimi knjigami morda prvo mesto; če ga vzamemo kot izraz dobe, v kateri je delo nastalo, moramo reči, da premalo jasno slika razmere svojega časa. Hlapec Jernej se dotika tega in onega. V njem gledamo resnično odraz celotnega življenja. Vprašamo se, od kod ta prepletenost v človeškem delu? Odgovarjamo, da prihaja deloma iz stvari, deloma iz človeka. Vsaka stvar ima nešteto lastnosti, pa naj vzamemo

kamen, vodo, roko, glas ali pa duhovne reči: misel, željo, ukaz. Zaradi različnih lastnosti spadajo isti predmeti v mnoga področja. Od tod dejstvo prepletenosti. Drugi vir je človek sam. Kot duhovno bitje spoznava človek stvari, doznava med njimi sličnosti in razlike, dela asociacije in kombinacije, prehaja z ene stvari na drugo, pozna analogijo, pozna zvezo med vzrokom in učinkom. Zato more biti človek urejevalec življenja. Sodi, zavzema stališče, se bori za in proti, ocenjuje; skratka, je gospodar. Tako preprezajo vsako kulturno delo tendence, ki so mu nekaj imanentnega. Kulturni delavec v svojem delu upodablja samega sebe, daje izraza svojim mislim, čustvom; v njegovem delu zasledimo, kako sodi o tej ali oni stvari, kakšno stališče zavzema do tega ali onega odseka življenja. Kako naj to drugače zaznamujemo, kakor z besedo tendenca! Kar avtor želi, po čemer stremlji, kakor sodi ali obsoja, o tem govori njegovo delo.

Veliko se je govorilo o tendenci, zlasti v literaturi. Bili so časi, ko se je dopustnost tendence zanimala kot nekaj, kar škodi umetniški vrednosti. Ni bila ta prepoved brez podlage, kajti nespretno izražena tendenca ob slabih sposobnostih v resnici umetnost izmaliči. Če je pa tendenca izliv srca, stvar globokega osebnega prepričanja, kar umetnika priganja k delu, potem je treba reči, da tendenca celo pomaga ustvarjati umetnost, še več, da je celo gibalno umetniškega ustvarjanja. Danes je tendenca tudi že v literaturi dovoljena. Larpurlartizem, ki je mislil, da je umetnost sama sebi namen in ne sme služiti življenju, je dejansko premagan in opuščen.

Resnično je, da kulturni delavec, tak, kakršen je, s svojimi političnimi, socialnimi, gospodarskimi, pa tudi z versko in moralnimi nazori vtisne svojemu delu svojski pečat: Izrek: *le stile c'est l'homme* dobro zadene to resnico. Tako nam iz del prednamcev stopajo pred oči njihovi nazori, njihove misli, sodbe o razmerah njihovega časa, njihovo pojmovanje o veri in moralnosti.

Iz spoznanja o neizbežnosti tendence v kulturnem delu sledi zahteva, da bodi ta tendenca v skladu s katoliškimi nazori. Tendence ne sme iti proti katoliškemu mišljenju; dobro, celo nujno je, da ga povzema in podpira. Vprašanje o veri in moralnosti je najgloblje življenjsko vprašanje, ki se stavi slehernemu človeku na življenjsko pot, da ga tako ali drugače reši. Konkretno se to pravi, da ali sprejme Kristusa ali ga zavrže.

Poprišče boja med Kristusom in satanom

Ker je svetovno nazorska tendenca skoraj nujno tu, je za katoličana dolžnost, da se ne zadovolji v svojem kulturnem delu samo s strokovno kvaliteto, ampak da vtisne delu tudi katoliški značaj. Svetovni nazor najgloblje diferencira ljudi in je zato tudi svetovno nazorna tendenca najsilnejša in najodločilnejša. Vidimo, da je pri ljudeh svetovno nazorna pripadnost močnejša kakor drugovrstne delitve: po poklicu, socialnem položaju in celo narodni pripadnosti.

Zato utemeljeno rečemo, da je najgloblja delitev kulture ta, ko jo delimo v katoliško in nekatoliško ali brezversko kulturo. Na kulturnem polju vidimo oni metafizični boj Kristusa in satana, o katerem toliko govori Kristusov evangelij. Kdor bi hotel na tem polju preprečiti boj in bi katoličane nagovarjal k popustljivosti, bi nasprotoval božjemu zakonu in pomagal satanu. Vse vesoljstvo je potegnjeno v boj med Kristusom in satanom; kdor se odtrga od Kristusa, prestopi nujno na nasprotnikovo stran. Pogled na svet in na kulturo v luči vere nam odkriva, da imamo na svetu dejansko prav za prav samo dve kulturi: katoliško, ki priznava resničnega Kristusa in se bori za zmago njegovega kraljestva, ter brezbožno, katera se bori proti Kristusu za zmago nevere in satana na zemlji ali je vsaj v njegovi službi. Dejansko vidimo, kako se ta brezbožna kultura razširja, kako zanikava obstoj Boga, zameta oblast Kristusa, smeši Cerkev in njene pravice, skuša z orožjem napredka, znanosti in umetnosti napadati vernike in jih trgati od Kristusa. Satan se zaveda, da je kultura eno najmočnejših orožij v boju proti Kristusu. Meč in ogenj preveč bodeta v oči, prikrita lažizanost, ki spretno odeva laž v resnico, ter umetnost s strupeno vsebino v lepi obliki preslepi in omami nešteto lahkovernih ljudi, da ne spoznajo prave resnice. Tako se je posrečilo satanu, da je dobil, kot se zdi, za nekaj časa kulturno nadmoč na svetu. Od nekdanj je že res, da je kultura človeku v kvar, če se ji ne zna približati v ponižnosti. Satan je našel v človeškem srcu samem zaveznika, željo po uveljavljanju, po časti in moči. Tej želji je znal spretno ustreči. Prikazal mu je kulturo kot polje, kjer bo zadoščeno njegovim nagonom. Koliko velikih ljudi, sijajnih govornikov, bistrournih filozofov, spretnih pravnikov se je na te zanke že ujelo! Pod plaščem kulturnega dela so iskali le sa-

mega sebe, stopili v očiten spor s Cerkvijo in odpadli od nje. S pretvezo svete borbe za pravice znanosti in umetnosti so se borili proti Kristusu in Cerkvi.

Taka brezbožna in protiverska kultura nujno ubija samo sebe, narode pa, ki se ji predajo, vodi v propast in smrt. Brezverska kultura se nujno obrača k materiji in ubija duha, ki edini daje življenje. Tako se kultura vedno bolj spreminja v goli mehanizem, brezdušno civilizacijo, ki kliče na dan živalske nagone, povzroča upore, vojske, upropašča posameznika in narode. Ni čuda, če si katoliška Cerkev tako silno prizadeva tudi na kulturnem polju. Predobro se zaveda, da se tu bije odločilni boj za zmago Kristusovega kraljestva na zemlji. Ve tudi, da gre v tem boju za pravi dvig in porast kulture, za časno in večno srečo narodov. Cerkev z brezprimerno veliko ljubeznijo spremlja prizadevanja katoliških kulturnih delavcev, jih odlikuje z akademskimi častmi, vabi v Rim in nagraja njihovo delo. Cerkev zahteva od svojih duhovnikov vedno večjo izobrazbo in razgledanost poleg strokovne teologije tudi na polju filozofije, sociologije in drugih ved. Koliko so storili za kulturo cerkveni redovi! Gnala jih je in jih še priganja naravna človeška želja po vednosti in učenosti, toda pravega Kristusovega učenca preveva in prešinja povsod tudi evangeljski duh, ki išče predvsem božjo čast in blagor bližnjega. Nobenega dvoma ni, da je katoliška Cerkev s svojimi številnimi ustanovami zato tako vneto razvijala vsestransko svetno kulturo, ker je videla na tem področju odločilno pozorišče boja vere in nevere, Kristusa in satana.

Ob teh mislih je razumljivo, da veže tudi vsakega katoličana resna dolžnost, da se z vsemi silami trudi in prizadeva na kulturnem področju. Kot kulturni delavec mora katoličan gledati, da se v njegovem stanovskem delu uveljavljajo katoliška načela. Napačno bi bilo trditi, da vse kulturne panoge enako važno posegajo na versko področje. Ni dvoma, da so nekatere stroke po svoji naravi nekako indiferentne, da jih je lažje obravnavati brez verske ali protiverske tendence. Zato bo vedno še dovolj mesta za skupne nastope katoliških in nekatoliških kulturnih delavcev.

Vendar ostane resnica, da je in ostane kultura odločilno poprišče tega metafizičnega boja med vero in nevero. Med vsemi idejami najgloblje reže verska ideja in se zato po njej naj-

močneje diferencira kulturno delo. Boj za pravo kulturo se kmalu istoveti z bojem za versko resnico. Če se bo torej upostavilo v vse kulturno delo katoliško počelo, potem bo kultura v resnici kultura; znanost res znanost brez zmot in prevar; umetnost v resnici umetnost, ki ustreza stremljenju po lepem in vzvišenem.

Nekatoliška smer slovenske kulture

Čisto umljivo je, da je naša slovenska kultura delila usodo sosednih kultur. Idejni, narodni, politični, kulturni, literarni tokovi, ki so pretresali evropskega človeka, so poplavljali tudi našo zemljo. Kultura ne pozna narodnih meja. Naša domovina je pač del srednje Evrope. Čeprav je bila v zgodovini kulturno manj pomembna in skromna v svojem uboštvu, je vendar sprejela vase vsaj v daljnih odtenkih vse, kar se je dogajalo v zapadnoevropskem kulturnem krogu. Tako imamo v cerkvenem stavbarstvu zastopane vse cerkvene sloge tega kroga. Enako so odmevale pri nas vse verske ideje in dobivale svoje zastopnike. Primož Trubar in njegov krog je širil Lutrovo vero in iz sektartarske potrebe spisal prvo slovensko knjigo ter tako dobil čast očeta slovenskega slovstva. Oglasil in zasidral se je pri nas janzenzem in jožefinizem, ki je našel v škofu Herbersteinu svojega odločnega borca. Dali smo streho premnogim redovom, ki so se naselili po naši domovini, dokler jih ni Jožef II. premnogo izgnal. Prosvetljenstvo racionalističnega kova, svobodomiselnost francoske revolucionarne dobe je razgibalo tudi naše prve literarne delavce, ki so se ob njem razgledovali in sprejeli marsikatero kulturno pobudo.

V 19. stoletju preživljamo prav tako krize in podvige zapadne kulture na vseh področjih. Kakor je zapadna evropska kultura dobivala vedno bolj protikatoliško in brezversko lice, tako smo doživljali enak odpad tudi doma. Kulturne boje v širokem svetu so vodili člani narodov, ki so bili katoliško vzgojeni, pa tudi nešteti sinovi katoliških narodov. Obrnili so se proti svoji materi ter ji napovedali neizprosni boj. Tudi Slovenija je doživljala podobno usodo. Večina kulturnih delavcev 19. stoletja je izšla iz katoliškega okolja. Toda že domače srednje šole so jim omajale versko trdnost, jih vzgajale k mlačnosti in jih prepajale z veri nasprotnimi idejami. Okolje po mestih je tako vzgojo često le še potrjevalo. Ko so prišli na tuje uni-

verze, so se še globlje nalezli indiferentizma, veri nasprotnih in z njo nezdružljivih idej, neredko tudi pravega sovraštva. V domovini so potem take nazore z besedo in dejanjem oznanjali in širili. Tako je rasel pri nas vedno močnejši kader liberalno individualističnega izobraženstva, ki se je nezavestno ali zavestno zastrupil v ozračju veri sovražnega kulturnega kroga. Ker je bil naravno prav ta kader po svojem položaju v pretežni meri poklican, da dviga našo svetno kulturo, je kultura dobivala vedno bolj nekatoliški značaj. Prišlo je tako daleč, da je bila le še peščica laičnih izobražencev katoliško zavedna; in še od teh so bili mnogi z delom duhovščine prežeti s precej liberalnimi idejami. Bati se je bilo, da bo prišla vsa svetna kultura v veri čisto sovražne roke.

Katoliški prepород z Mahničem, Missijem, Jegličem, Krekom in Ušeničnikom na čelu je krepko zastavil, da se svetovno nazorska smer v naši kulturi okrene. Delali so se junaški pozikusi. Nastajale so nove revije, izhajali novi dnevnik, pričelo se je z organiziranjem in močnejšim verskim gibanjem; vršil se je prvi katoliški shod, delali so se načrti, posvečala se je vedno večja pažnja vzgoji dijaštva na srednjih šolah in po univerzah. Ustanovil se je nov škofijski zavod s prvo slovensko gimnazijo. V vsem tem je bil izražen jasen in odločen namen, preprečiti totalitarni prodor nevere in zopet osvojiti polje svetne kulture. Po deželi se je začela narodna ljudska prosveta po Krekovih smernicah. Sprožila se je vsestranska socialna in gospodarska akcija, ki naj bi slovenskega kmeta rešila liberalnega jarma. Temu prepородu se je marsikaj posrečilo.

V celoti pa je le treba priznati, da so ohranili nasprotniki kulturno premoč. Že poprej so imeli utrjene postojanke v literaturi in umetnosti. Imeli so inteligenčni kader, ki je dal zopet novih kulturnih delavcev, le da so bili sinovi bolj dosledni nasprotniki Cerkve in vere kakor njihovi očetje. Tok časa je vedno krepkeje udarjal na liberalno in deloma že marksistično smer. Prišla je svetovna vojna, ki je slovenske izobražence razpršila na vse strani sveta. Tu je bil slovenski človek izpostavljen različnim idejnim tokovom, ki v splošnem nikakor niso bili naklonjeni veri in Cerkvi. Zgrabili so ga težki moralni pretresi, ki so v negotovih vojnih časih še pogubnejši. Zato je bilo kaj naravno, da se je velik del izobraženstva ob koncu

vojne vrnil v domovino mnogo slabši, kot je odšel. Zdelo se jim je, da je tujina potrdila njihovo protiklerikalno mišljenje in življenje.

Vojna je opravila tudi doma strašno nravno in versko pokončanje. Ti dve vrednoti sta tudi pri kmečkem in delavskem stanu izgubili mnogo na svoji veljavi. Zaradi žalostnih državnih meja smo dobili Slovenci v nove državne meje mnogo novih inteligentov, ki niso bili boljši od domačih. Zavladala je silna idejna zmeda. V letih 1918—1922 se je jasno pokazalo, kakšno duhovno anarhijo nam je prinesla vojna. Ljudje so se hoteli oddolžiti za prestale napore in muke, zahotelo se jim je sproščenosti v mišljenju in življenju.

Leta 1919. se je ustanovila domača univerza. Močno se je razmahnilo tudi srednje in osnovno šolstvo. Duh, ki je v vseh teh kulturnih ustanovah zavel, je bil pozitivističen in veri sovražen. Že staro avstrijsko šolstvo je bilo čisto liberalno, družini in Cerkvi ni dajalo njenih pravic. Novo pa se je še mnogo poslabšalo. Naš prosvetni državni centralizem je bil vseskozi najmočnejša trdnjava prostožidarjev, ki so po svojih močeh storili vse, da bi vpliv vere in Cerkve na prosveto izrinili in postavili šolo na čisto laicistično podlago.

Tako ni čudno, da smo katoličani vedno bolj nazadovali vkljub raznim pokretom in poizkusom, vzgojiti katoliški laični inteligenčni naraščaj. Naša srednja šola je v svojem sistemu liberalna. Po mnogih učbenikih se širi verski indiferentizem. Z učnimi močmi je slabo. Koliko profesorjev je svobodomiselno in marksistično usmerjenih! Med katoliško mislečimi je premalo odločnih in pogumnih, ki bi dijaka potrjevali v njegovem katoliškem prepričanju. Tako se nam dogaja, da že v srednji šoli izgubimo skoraj polovico dijakov.

Univerza nam dijaške vrste vnovič prebere. Državne univerze so v novem veku imele nekako poklicno nalogo, da so bile nositeljice borbe proti veri in Cerkvi. Na vseučiliških stolicah so se oznanjale menda prav vse sočasne zmote in zablode. Tudi naša slovenska univerza je podlegla temu ozračju. Krepko se na njej utrjujejo sodobne idejne zmote, ki ne izpodjedajo kulturne zaostalosti, ampak katoliška načela. Med akademsko mladino prodira ahasverski duh marksizma, ki ga podpira svetovni duh uživanja in nebrzdane osebne svobode, duh revolucije in zanikanja, z eno besedo duh Pokončevalec.

Usodna zahteva

Vir novega strupa, ki ga pije akademska mladina, je tudi protikatoliška znanost, ki ji doteka pri predavanjih in v seminarjih. Razumljivo je, da je delo znanstvenikov tako, kakršni so sami. Za pretežni del znanstvenikov drugod po Evropi kakor tudi pri nas velja, da so protikatoliško usmerjeni, prežeti od brezvernih, svobodomiselnih načel. V njihovih mislih ni mesta za katoliškega Boga, za Cerkev, verske in npravne resnice, ki so katoličanom svete. Gredo nemo preko njih, jih zamolče in prezro, ko bi jih bilo treba upoštevati. Nimamo pravice sklepati, da znanstveniki ne bi hoteli biti stvarni. A kdo ne ve, da k razumu spada mnogo več kot goli razum, kot je duhovito izrekel Pascal. Koliko je slepo prevzetih sodb, osebnih nagnjenj, okoliščin, ki omrežijo duha in upognejo logično doslednost! Z univerze prihaja tisti stalni klic, tista usodna zahteva po osvoboditvi svetne kulture od vere. Ker se na univerzi pretežno podaja vsa znanost neodvisno od Boga in Cerkve, prehaja podzavestno v slušatelje prepričanje, da je znanost in svetna kultura sploh eno, kar živi samo zase, vera pa drugo. Zato slišimo tolikokrat tudi od katoliških ljudi misli, da je mogoče ločiti tudi v življenju vero in kulturo, znanstveno in versko delo, kar je popolnoma zmotno.

Marsikdaj imajo katoliški slušatelji priliko, da čujejo verske in npravne zmote ter krivične sodbe o Cerkvi iz ust svojih profesorjev, ko nanese tvarina v bližino verskih vprašanj. Vse moderne zmote, ki so jih papeži od Pija IX. z njegovim Syllabom pa do Pija XII. obsodili, najdejo zavestno ali podzavestno svoje zagovornike v vrstah vseučiliških profesorjev. Če je že domača univerza z vsem okoljem, ki na njej vlada, grobokop verskega prepričanja marsikaterega fanta, koliko hujše je šele po tujih univerzah, v Zagrebu, Beogradu, Pragi, Parizu. Saj še nismo pozabili, da se je to vprašanje že po časopisju razpravljalo in so opozarjali na to celo javno oblast. Priznati moramo, da je v Sloveniji znanost prav tako kakor drugod v veliki meri v službi nevere, da ne pomaga utrjevati versko mišljenje, ampak izpodkopavati.

Slična usmerjenost preveva tudi našo umetnost. Številne knjižne založbe, vodilne literarne revije, časopisi, knjige, vse to množi pri nas svobodomiselnega in marksističnega duha. Brez

sramu se hvalijo spisi, ki se norčujejo iz Kristusa, prostaško napadajo sveti zakon, sramote cerkvene obrede, blatijo duhovniško dostojanstvo, postavljajo na glavo nravni red, poveličujejo nasilstvo in podlosti, smešijo pa svetost in krepost. Judje so bogokletneže kamenjali, pri nas pa proslavljamo kvalitetnega pesnika, čeprav je bogokletnik, ko bi morali vsaj knjigo sežgati, avtorja pa klicati na sodni zagovor. V imenu umetnosti je vse dovoljeno, vse že zasluži pohvalo, samo da ni katoliško. Že slepec bi moral videti, da je premnogokrat umetnost le še nespretna krinka za protikatoliško borbenost.

Te stvari se ne dogajajo samo pri vrhu, marveč silijo navzdol med srednješolsko dijaštvo, meščanstvo ter kmečko in delavsko ljudstvo. Kolikokrat se vrši strastna agitacija za somišljenike, naročnike, se ne štedi z žrtvami, moralnimi in denarnimi podporami! V to borbo za popolno nadmoč brezverskih struj na naših kulturnih postojankah se uporabljajo tudi vsa politična sredstva. Kdo naj bi bil še tako slep, da bi verjel v golo strokovnost in indiferentnost kulture, ko pa življenje govori čisto drugače in neizpodbitno dokazuje, da je bila in da je kultura vedno v službi svetovno nazornih idej!

Na delo za katoliško kulturo

Kakšne naloge čakajo torej slovenske katoliške kulturne delavce? Najprej nam mora priti jasno v zavest, da je današnja kultura v pretežnem delu nekatoliško usmerjena. Psihološko umljivo je, da smo se tudi mi okužili in oboleli. Ne čutimo več, da je kulturna smer, ki vlada pri nas, napačna. Navadili smo se, da je tako. Marsikomu se zdi, da je morda v resnici svobodomislec in marksist bolj poklican h kulturnemu delu kakor katoličan. Zaradi narodne stiske smo bili veseli vsakega kulturnega dela, vsake pesmi in knjige, čeprav je bilo v njih mnogo strupa. Ob tej kulturni podrejenosti nam je upadel pogum in smo izgubili samozavest. Iskali smo priznanja pri nasprotnikih, bili prepričani, da moramo v svojih delih čim bolj zabrisati svoj katoliški nazor in se približati nasprotniku, čeprav nam je pri tem naravno usihala kulturna moč in smo postali smešni celo našemu nasprotniku.

V naše literarne in kulturne revije bi bilo želeti več pozornosti za svetovno nazorno kritiko. Napačno je, če se samo z

enim ali dvema stavkoma ustavimo pri svetovno nazorni tendenci knjige. To zapeljivo vpliva na mladino, ki po vrsticah ocenjuje pomen literarnega in svetovno nazornega stališča. Isto bi bilo treba vršiti na vseh drugih kulturnih področjih.

Katoličani nimamo tako malo kulturnih delavcev, a so nekateri le malo katoliško zavedni. Pod vplivom liberalnih idej preveč ločijo kulturo in vero in se ne zavedajo, da sta med seboj tesno povezani. Prav posebno pa manjka med katoliškimi kulturnimi delavci skupnosti in povezanosti. Treba bi bilo ustvariti po stanovskem sistemu organizirano skupnost tako, da bi imeli zastopniki vsake panoge svojo organizacijo. Tako bi mogli v strnjem delu obvladati potrebe, ki jih kot katoličani zapazijo na svojem strokovnem področju. Na ta način organizirano stanovsko zastopstvo bi moglo najuspešneje skrbeti, da bo strokovna izobrazba na dostojni višini ter da se na tem področju uveljavijo katoliška načela ter izkoreninijo zastareli, zmotni, protiverski nazori, ki se marsikje tako trdovratno vzdržujejo. Čisto gotovo je, da bo samo stanovsko organizirana katoliška skupnost kulturnih delavcev mogla uspešno tekmovali z nasprotniki in v doglednem času temeljito preusmeriti našo kulturno smer.

Nobenega kulturnega področja ne smemo prezreti. Povsod je treba sistematično delati na to, da dobimo svoje zastopnike, ki bodo med seboj složni in ki bodo svoje okolje obvladali. Razdeljenost čisto gotovo tudi na kulturnem področju slabi moč. Mnogo dela je možno izpeljati, če so stanovski zastopniki zadostno strnjeni. Koliko bi pomenil strnjen klub katoliških pravnikov pri državni zakonodaji!

Kakor je naš pretekli katoliški pokret s sistematičnim, organiziranim prosvetnim in verskim delom dvignil naš preprosti narod na dostojno višino, tako bi potrebovali sedaj modro in preudarno izvedenih organizacij slovenskega izobraženstva, ki naj bi nam tudi na kulturnem področju prinesle sličen uspeh. Ni utemeljeno mišljenje, da mora vsa kultura rasti spontano, brez načrta in reda. Resnica je le ta, da smotrnost in načrtnost samo pospeši in podkrepi naravne kulturne sposobnosti in moči. Zato vidimo, da so v zgodovini zrasli veliki uspehi samo iz smotrnega in urejenega dela. Tudi velike umetnine so rasle na enak način. Smotrnost in načrtnost ne bo ubila kulture, ampak ji dala le trdnejšo rast.

V skrbi za naš kulturni naraščaj bi bilo treba še večjo pažnjo polagati na vzgojo srednješolske mladine. Ta skrb se mora raztezati tudi na to, da se ustvarijo bolj zdravi pogoji šolske izobrazbe, da se zatira svobodomiselni in marksistični duh, ki ubija poleg vere tudi smisel za požrtvovalnost in resno delo. Prav tako ne bi smeli zanemarjati univerze in pustiti, da bi svoboda znanosti in akademska svoboda služili predvsem uničevanju nraavnih in verskih ter končno s tem tudi kulturnih vrednot.

Nujno potrebno za zdrav razvoj kulture pa je predvsem to, da si vzgojimo dovolj onih, ki bodo pionirji katoliške kulture.

Za vse to delo bo treba vsekakor mnogo idealizma in velikih žrtev. Toda zavest nujnosti mora vse to premagati.

Dr. Janez Jenko

Kako je z descendenco človeka

Informativen referat

I

Descendenčna teorija uči, da so se živalske vrste razvile iz manj popolnih do bolj popolnih in da je zadnja vrsta v tem razvoju človek. Posvetna znanost smatra to trditev tako rekoč za dokazano dejstvo. Katoliškemu nauku pa se ta trditev, kljub temu, da izvor človeka iz živali po telesu sicer ne nasprotuje katoliški dogmi, upira. Za vernega človeka je tu brez dvoma neka težava. Na eni strani je sv. pismo stare zaveze s prvimi poglavji prve Mojzesove knjige, ki popisuje izvor človeka na popolnoma drugačen način, kakor pa ga na videz potrjuje posvetna znanost. Na drugi strani pa so zastopniki descendenčne teorije nakopičili toliko pozitivnega gradiva, da z njim popolnoma preobračajo naše dosedanje pojme o začetku in izvoru človeškega rodu. Tiste, ki se zvesto in dobesedno drže sv. pisma, smatra večina inteligentov in polinteligentov za naivne in nesodobne. Če pa kot verniki sprejmemo descendenčno teorijo in jo modificiramo v toliko, da ne nasprotuje definiranemu katoliškemu nauku, se nam odpirajo kljub temu skoraj nepremostljive težave v svetopisemskem poročilu. Poleg tega pa še vedno ni izključeno, da bi se prehitro odločili za teorijo, ki kljub dokazom vendarle še ni dokazana.

Neko stališče končno moramo zavzeti. Toda pri tem smo zelo sami sebi prepuščeni. Če pogledamo v katero koli novejšo dogmatiko, bomo našli, da našteva odlične katoliške znanstvenike, ki zagovarjajo dobesedno sprejetje prvih treh poglavij prve Mojzesove knjige, takoj nato pa našteva tudi prvovrstne katoliške znanstvenike, ki v mejah definiranega katoliškega nauka dopuščajo descendenčno teorijo. Nato omenja težave, ki so s to dopustitvijo v zvezi in daje prednost dobesedni razlagi. To je

pa tudi vse. Kompetenca teologije in posvetne znanosti je na ta način razmejena, a vprašanje ostane odprto.

Commissio de re Biblica je 30. junija 1909 na vprašanje de caractere historico priorum capitum Geneseos odgovorila na podoben način. Na vprašanje: Utrum doceri possit: tria capita Geneseos continere non rerum vere gestarum narrationes, ... sed vel fabulosa... vel allegorias et symbola vel legendas, odgovarja: Negative. Na vprašanje: utrum in interpretandis illis horum capituli locis... omnia et singula... semper et necessario accipienda sint sensu proprio, pa pravi spet: Negative.

V knjigi *Eine Theologie der Verkündigung* (Freiburg 1939) pravi Hugo Rahner na str. 39: »Drugo vprašanje je, ali je sveto-pisemsko poročilo v otroško preprostem načinu poročanja hotelo neposredno podati zgodovinski potek, ali pa je hotelo zgodovinski potek obleči v nekakšno parabolo, oziroma simboliko. To vprašanje lahko mirno prepustimo nadaljnjemu delu dogmatike in eksegeze.« To se pravi z drugimi besedami, da pustimo za enkrat vprašanje odprto.

Če vzamemo v roke druge avtorje, ki se ne istovetijo s katoliškim svetovnim nazorom, pa vidimo, da oni v svojih izjavah niso tako boječi in previdni. Zanje je descendenca gotova stvar. V načinu, kako jo razlagajo, pa tudi niso edini. Tisti, ki se držijo bolj stvarnih dejstev, se izražajo dosti zmerno. Nekateri pa se zatekajo k naivnemu in pravljичnemu fantaziranju. Včasih se nahaja oboje pri enem in istem avtorju. Tako pravi na pr. Walter Seifert v svoji knjigi: *Die Erbgeschichte des Menschen* (Stuttgart 1935) na str. 1—2: »Nikdar ne bo mogla naravoslovna znanost povedati, kako se je svet začel. Kajti nastoj tudi najmanjšega nekaj iz nič se odmika njeni predstavnici zmožnosti. Komaj bo mogla kdaj doumeti, kako je nastalo organsko življenje. Zakaj nastoj živega iz mrtve snovi ji je nerazumljiv... Naravoslovna znanost ne pozna izvora specifično duhovne zmožnosti, da snov smotrno predelava... S prvim človekom najdemo prvo orodje, prvi obred, — kako je prišel človek do tega odločilnega daru, katerega pri nobeni živali, tudi pri človeku najbolj podobnem šimpanzu — ne najdemo, tega naravoslovna znanost ne zna razložiti.« Toda isti avtor ni prav nič v zadregi, ko razlaga, da je pokončna hoja, katero so zahtevale izpremenjene okoliščine v naravi, zaradi ravnotežja zahtevala, da se je poprej naprej štrleča čeljust skrajšala in obrnila navzdol in da je isto ravno-

težje spet zahtevalo, da se je volumen lobanje povečal, kar je imelo za posledico, da se je iz živali razvil človek.

Ker je v knjigah, ki obravnavajo problem descendance, vse polno takih in podobnih fantastičnih stavkov kot na pr., da je izvor človeka treba iskati v Afriki, ker tam zaradi klimatičnih razmer kosmatost ni potrebna, izgublajo ta dela o descenci kljub pozitivnemu gradivu na svoji prepričevalnosti.

Nas pa vseeno zanima, kaj je naravoslovje vendarle dognalo in kako stojimo danes mi s svojim sv. pismom stare zaveze pred naravoslovci.

II

Za vse naše razmerje do descendenčne teorije in evolucije je važno miselno ozračje, v katerem je nastala. Že proti koncu 18. stoletja so posamezni izobraženci imeli svoje zasebno mnenje o živalskem razvoju, katerega sklepni člen predstavlja človek. Prvi, ki je to misel v posebni knjigi obdelal, pa je bil Jean de Lamarck (1744—1829). L. 1809. je napisal knjigo z naslovom *Philosophie zoologique*, v kateri je zavrgel naziranje o konstantnosti živalskih vrst in učil razvoj človeka iz živalskih prednikov. Lamarckov učenec je l. 1830. imel v pariški akademiji javno diskusijo, v kateri pa je tedanji znameniti naravoslovec in paleontolog Cuvier na podlagi do takrat znanih živalskih okamenin Lamarckovo zamisel po vseh pravih znanstvene debate ovrzel in osmešil.

V Eckermannovih pogovorih z Goethejem se nahaja anekdota, ki spominja na debato v pariški akademiji. Bilo je v juniju 1830. V Franciji je izbruhnila revolucija, ki je Karla X. vrgla s prestola. Časopisi so prinašali obširne vesti in komentarje o revoluciji, ki je zanimala vse izobražene kroge v Evropi. V teh dneh je Goetheja obiskal prijatelj Soret. Goethe ga je sprejel z besedami: »Ali ste torej že čuli o velikem dogodku? Vulkan je izbruhnil; zdaj je vse v ognju; ne gre več za razprave pri zaprtih vratih.« »Da, zares,« mu odgovori Soret, »dogodek je važen; kakor se zdi, hoče sedanje pariško ministrstvo kraljevsko rodbino pregnati iz Francije.« »Midva se ne razumeva,« ga prekinje Goethe, »gre čisto za nekaj drugega kakor za prestole in politiko. Govorim o seji akademije znanosti v Parizu, ali bolj rečeno o razpravi med Cuvierom in Saint Hilairem. To je do-

godek največje važnosti in ne morete razumeti, kaj sem občutil, ko sem čital poročilo o seji z dne 19. junija...«

Iz pogovora med Goethejem in Soretom je razvidno, kako dobro je čutil Goethe svetovnonazorsko pobarvanost evlucijske zamisli. Goethe je zaslutil, da bi se dala napraviti nova slika o postanku sveta in da bi bila ta slika drugačna, kakor pa jo podaja sv. pismo stare zaveze. Ali ni zelo značilno, da je misel o evluciji nastala prav v dobi, ko je med inteligenco po zapadni Evropi gospodaril deizem, ki je učil, da se Bog za svet nič ne briga, in ko je vodil racionalizem, ki je zavračal avtoriteto razodetja in se dal voditi samo še svoji lastni duhovitosti. Bolj kot pozitivni material je vplivala potreba takratnega svetovnega nazora, da se je rodila evlucija. Deizem in racionalizem sta potrebovala podlage in evlucija je bila obema več kot dobrodošla. S to svetovnonazorsko pobarvanostjo je evlucija začela in kot taka je ostala v pretežni meri še danes. Zato je razumljivo, da se pristaši in nasprotniki evlucionizma nekoliko po strani gledajo. Ne loči jih toliko pozitivno gradivo, ampak vse bolj popolnoma nasproten svetovni nazor.

Drugo, kar si je iz postanka evlucionizma vredno zapomniti, je pomanjkanje dokaznega gradiva. Celo sam Gieseler, ki stoji danes popolnoma na stališču evlucionizma, priznava tole: »Cuvier je kot dober poznavalec do tedaj znanih živalskih okamenin v debati po vseh pravilih znanosti upravičeno zmagal. Kajti dokazni material, ki ga je Saint Hilaire pred akademijo znanosti l. 1830. prinesel, je bil neznaten in malo utemeljen.« (Gieseler, Abstammung und Rassenkunde des Menschen, Oehringen 1936, str. 11). To se pravi, da je evlucionizem začel kot filozofska prekonceptcija, za katero je bilo treba dokaze šele zbrati.

Letos preteče 110 let, odkar se je začel evlucionizem kot svetovnonazorno pobarvana filozofska prekonceptcija javno obravnavati in odkar za to prekonceptcijo znanstveniki na svojih področjih nabirajo dokaze. Nas torej le zanima, kako daleč so danes ti dokazi in kolika je njihova vrednost.

III

Evlucionisti se delijo v dve skupini. Eni trdijo, da je človek samo više razvita žival in da se od živali loči samo gradualno, ne pa vrstno. Po njihovem mnenju spada ves človek v prirodopis

živalstva. To je tako zvaní grobí evolucionizem. Temu naziranju ugovarjajo nasprotniki s filozofijo, psihologijo, teologijo in kulturno zgodovino. Filozofija uči o pojmih, o abstrakciji in univerzalnih idejah, ki jih je zmožen samo človek, če ima od telesa različno samostojno duhovno podstat, ki more biti zadosten razlog za tvorjenje pojmov, abstrakcije in splošnih pojmov. Psihologija proučava človekovo samozavest in prihaja do istih zaključkov kot filozofija. Teologija pa ima tudi svoje dobro podkrepljene dokaze in ne zahteva slepe pokorščine, ampak se posebno rada sklicuje na rationabile obsequium. Kulturna zgodovina pa priča o nepremostljivi razliki živalskega in človeškega življenja. Grob evolucionist more biti samo človek, ki zamaši oči in ušesa pred filozofijo, psihologijo, teologijo in kulturno zgodovino. Grobí evolucionisti so tudi tisti ljudje, ki znanstveni material naravoslovcev enostransko in tendenčno popularizirajo v imenu protiverskega dela.

V drugo skupino evolucionistov spadajo zmerni evolucionisti, ki se omejujejo samo na telesni razvoj človeka iz živali. In le na te se hočemo v naslednjem ozirati.

Dokazi, ki jih evolucionisti prinašajo, se spet delijo v dve skupini.

K prvi skupini spadajo dokazi, ki se jemljejo iz analogij med živalskim in človeškim organizmom; dokazi za možnost nastajanja novih vrst in končno dokaz iz biogenetskega zakona, ki trdi, da dela še danes vsak zarodek človeka isto razvojno pot, kakor so jo nekoč v naravi delale živalske vrste. Logično šolanemu človeku je na prvi pogled jasno, da ti dokazi prav za prav niso nikakršni dokazi, ampak da so kvečjemu razlogi za primernost sklepanja. Vsi ti dokazi skupaj utemeljujejo samo primernost sklepanja, da se je človek verjetno razvil iz živalskih prednikov, nikakor pa ne morejo dokazati, da se je tudi res razvil. Nekaj drugega je dokazovati možnost in verjetnost in spet nekaj drugega je dokazati dejstvo. V naravi dokazov, ki spadajo v našeto prvo skupino, sploh ni, da bi mogli dokazati dejstvo razvoja človeka iz živalskih prednikov.

V drugo skupino spada samo en dokaz. Tega bi mogla dati paleontologija, če bi v zemeljski skorji ali površini našla ostanke ali okamenine, ki bi direktno dokazovale razvoj človeka iz živali. Ker se razvoj ni mogel izvršiti v 100 ali 1000 letih, ampak je bilo potrebnih še mnogo več let, bi zemeljska skorja vsekakor

mogla ohraniti kake vmesne člene, ki niso bili več živali, pa tudi človek še ne, ampak so bili na poti do človeka. To bi bila edina možnost, po kateri bi se naravnim potom dalo dokazati dejstvo descendance.

IV

Oglejmo si torej obe skupini dokazov natančneje! Prvi dokaz naj bi bil iz analogije med človeškim in živalskim skeletom ter iz sorodnosti krvnih skupin opice in človeka. Na podlagi tega dokazovanja je danes naravoslovna znanost približno na stališču, kakor ga formulira Walter Seifert v omenjeni knjigi na str. 3—4, kjer pravi: »Razumljivo je, da se iz dokazane sorodnosti med človekom in opicami ne sme takoj sklepati na razvoj človeka iz današnjih opičjih vrst. Antropoidne opice predstavljajo namreč visoko kvaliteten izspecializiran tip, ki se je razvil v drugo smer kakor človek in je neposreden izvor človeka iz teh opic izključen. Dolžni smo iti nazaj, najbrž v dobo eocena, do neke skupne osnovne stopnje, ki je sama na sebi dovoljevala več razvojnih možnosti, od katere so se v teku časa razvile polopice, živalske opice, antropoidne opice in končno človek kot samostojne vrste.«

Logično nas ta način dokazovanja ne more zadovoljiti. Na podlagi sorodnosti med živalskim in človeškim organizmom z isto upravičenostjo, kot trdijo evolucionisti, da je človek iz živali, tudi mi smemo trditi, da je pač človek ustvarjen po istem modelu kakor žival. Ni logično, če hočemo, da je eno poleg drugega že tudi isto kot eno iz drugega. Šele potem, ko bi bila druga trditev dokazana, bi lahko uporabljali sorodnost kot razlog za primernost sklepanja. Dokler pa tega dokaza ni, prav tako lahko trdimo tudi mi, da pač vse stvarstvo — in torej tudi živa bitja v njem — konspirirajo v eno, ker so od enega stvarnika. Saj ima živalsko in človeško telo tudi iste elemente kot anorganska snov in vendar to še ni dokaz, da so se živali in človek razvili samo iz anorganske snovi, ampak kvečjemu, da je stvarnik anorgansko snov porabil pri stvaritvi živalskega in človeškega telesa, kar se lepo sklada tudi s sv. pismom, ki pravi, da je Bog prvemu človeku naredil telo iz ila zemlje.

Drug dokaz prinašajo naravoslovci iz dejstva, da morejo še danes nastajati v živalstvu nove vrste. Toda tudi to je samo razlog za primernost sklepanja. Konstantnost vrst res ni taka,

kakor so včasih mislili. Tako pravljicnih izprememb v prilog novih vrst pa individuji tudi ne delajo, kakor jih evolucionisti od človekovih živalskih prednikov zahtevajo, da se morejo obdržati pri evolucijski prekonceptiji. Odločilno besedo v tem ima paleontologija.

Kot tretji dokaz se navaja biogenetični zakon. Glasi se: zarodek človeka napravi v kratkem času od spočetja do rojstva isti razvoj, kakor ga je nekoč v naravi tekom dolgih vekov napravilo najnižje bitje do človeka. Kdor hoče vedeti, kako se je človek iz živali razvijal, naj študira zarodek človeka. Ker se razvoj zarodka imenuje ontogeneza, se biogenetični zakon v najkrajši formulaciji glasi: ontogeneza je skrajšana ponovitev filogeneze. Ta zakon je postavil Ernst Haeckel v knjigi *Anthropogenie* 1874. V zarodku je razbral 22 stadijev, katerim so pozneje drugi dodali še desetino. Po Haecklu bi torej mogli na razvoju človeškega zarodka videti ves razvoj mnogih milijonov let, ki se je nekoč vršil v naravi.

Zagovorniki biogenetskega zakona hočejo videti v zarodku oblike, ki so podobne ribi, dvoživki, ptiču, sesalcu in nazadnje človeku. Nasprotniki biogenetskega zakona pa pravijo, da je podobnost v zarodku z manj razvitimi živalmi le navidezna.

Boj proti biogenetskemu zakonu je bil tako dolgo neuspešen, dokler so se proti njemu borili samo nestrokovnjaki, dočim so ga strokovnjaki zaradi Haecklovega ugleda in navideznih presenetljivosti sprejemali kot dejstvo. Zadnja leta pa je tudi pri strokovnjakih biogenetski zakon postal problematičen.

Velika težava je najprej z vmesnimi ali prehodnimi bitji. Kako naj si jih predstavljamo? Kakšna je bila njihova oblika? Kako je izgledalo nekoč tisto bitje, ki je bilo ribi podobno, pa vendar ni bilo riba, človek pa tudi ne, pač pa na poti do človeka? Paleontologija takih vmesnih bitij ne pozna. Zato imajo tudi naravoslovci težave, ko jih opisujejo. O tem so si edini, da predniki človeka niso mogli biti dovršene živali, kakor so na pr. današnje ali fosilne živali, ampak da so morali imeti nekakšne embrionalne oblike, iz katerih se je pozneje razvil človek. Ti predniki človeka so morali biti samostojne živali v naravi. Vendar pa niso bili nobeni od sedanjih ali fosilnih živali podobni, ker so te že izspecializirane ali v razvoju v svoji vrsti do konca zaključene, tako da od njih dalje ni možen noben razvoj več. Tisti embrio, iz katerega naj bi bil po milijonih let nastal človek,

ni smel imeti nič takih udov, kot jih ima kaka dovršena žival. Taka žival ima namreč že izspecializirane ude, ki so razviti v tisto živalsko smer, kakršno pač predstavljajo. Tisti embrio, ki naj bi bil predhodnik človeku, tudi ni mogel imeti človeških udov, ker še ni bil človek. Naravoslovci sami priznavajo, da si je težko misliti tako vmesno embrionalno bitje. V borbi za obstanek, o kateri se tako rado govori kot o najmočnejšem čini- telju vseh izprememb v živih bitjih, tako vmesno bitje ne bi moglo obstati. Izspecializirane vrste bi uničile bitja z embrio- nalnimi oblikami. Tako je z vmesnimi ali prehodnimi bitji velika težava. Paleontologija jih ne pozna, razmišljajoča pamet pa jih ne prizna.

Proti biogenetskemu zakonu govorijo še drugi ugovori. Člo- veški udje, na pr. roka, se niso mogli razviti iz nobenega žival- skega uda višjih ali nižjih sesalcev. Človeška roka je na pr. morfološko primitivnejša, kot so udje sesalcev. Pri sesalcih se je prvotna oblika roke razvila v šape, le pri človeku je ostala to, kar je bila prvotno. Tudi zobovje je pri človeku morfološko starejša oblika kot zobovje sesalcev. Isto velja tudi za ledvice in čeljusti ter za nogo, ki usposablja človeka za pokončno hojo. Iz vsega tega bi sledilo, da se razvoj človeka ne dá nastaviti na sesalce, ampak da mora iti mnogo bolj nazaj, morda do plazilcev. Ko je prišlo živalstvo v razvoju do plazilcev, naj bi se bil začel specializiran razvoj, ki je vodil do glodalcev, zveri in opic. Le človek je zaostal. Njegovi udje niso delali razvoja. Odkod in čemu pa ta zastoj? Evolucionisti trdijo, da so se živalske vrste razvijale zaradi boja za obstanek. Preučevanje morfološko mlaj- ših in starejših oblik pri živalskem in človeškem telesu pa do- kazuje, da se najvišja vrsta (t. j. človek) sploh ni razvijala, ampak je morfološko ostala na primitivni stopnji plazilcev. Tu evolucionizem prav na tem, na kar se je najbolj skliceval, propade. Če bi hoteli nekoliko ponagajati, bi lahko rekli, da je treba danes tisto zastarelo geslo, da se je človek razvil iz opice, obrniti narobe. Ker je opica morfološko mlajša tvorba kakor človek, bi morali reči, da se je opica razvila iz človeka.

Novejši naravoslovci poskušajo biogenetski zakon rešiti s hipotezo, ki jo imenujejo proterogeneza. Kdor preučuje embrio sesalca, pravijo, vidi v njegovem razvoju na kratko vse, kakšen razvoj so napravile živalske vrste tja do človeka. Embrio sesalca je podoben človeku, le da se v človeka ne razvije, ampak gre

v razvoju spet nazaj do živali. Ta pojav imenujejo naravoslovci retardacijo ali proterogenezo. To pa je prav nasprotno, kakor je nekoč zahteval biogenetični zakon. Zakon proterogeneze bi se torej glasi: embrio ne rekapitulira svojih prednikov, ampak nakazuje v svojem razvoju svoje naslednike. Toda tudi ta hipoteza boleha. Spet so se našle take težave, da je bilo treba iskati nove hipoteze.

Naravoslovci so namreč videli, da velja proterogeneza samo deloma. V človeškem embriju se na pr. vidi nastavek repa in več prsnih bradavic. Pozneje rep izgine, oziroma se zakrivi navznoter, druge kosti pa ga v pospešeni rasti prerastejo. Prsne bradavice pa se nazadnje pri človeku reducirajo na dve. Tak pojav pa se ne more imenovati proterogeneza, ampak palinogeneza. Häcklov biogenetski zakon bi bilo torej danes treba dopolniti z dvema hipotezama, ki se imenujeta proterogeneza in palingeneza. To se pravi: embrio prikazuje v nekaterih primerih svoje naslednike, v drugih pa svoje prednike. Reševanje biogenetskega zakona s takimi hipotezami ali po domače izgovori pa nam upravičeno vsiljuje misel, da zakon, ki se tako gugalje, ni več zakon.

V

Preostane nam še vprašanje, kaj pravi o evlucijski teoriji paleontologija. Ernst Häckel je sestavil kot hipotezo cel rodovnik od živali do človeka. Naloga paleontologije pa mora biti, da jih najde, je rekel Häckel. Paleontologija že več desetletij išče tiste hipotetične Häcklove prehodne oblike in jih kljub skrbnemu iskanju ni našla. V novejšem času paleontologi že mislijo, da vmesnih členov ali oblik tudi več dolgo iskali ne bodo. Mnenja so, da jih v zemeljski skorji zato ni, ker jih pač na zemlji nikdar ni bilo. Namesto človekovih prednikov stoje danes v Häcklovem rodovniku samo še vprašaji.

Če paleontologija ni našla primatov, iz katerih naj bi se bil razvil človek, je vendar v zemeljski skorji našla marsikaj, kar je osvetlilo prazgodovinsko temo in človeka, ki je živel v davni. Za lokaliziranje paleontoloških najdb dodajmo poprej nekaj podatkov iz geologije zemlje!

Današnja geološka perioda se imenuje aluvij. Dobo pred aluvijem pa geologi nazivajo diluvij. Pred diluvijem je bil tako zvani terciar, ki je imel pet epoh: paleocen, eocen, oligocen,

miocen in pliocen. Geologi cenijo trajanje terciarne dobe na približno 60 milijonov let.

Diluvij je bil doba mnogih nepojasnjenih klimatičnih izprememb. Druga polovica terciarne dobe je bila izredno topla. Tropska flora in favna je bila razširjena daleč na sever Evrope. To sklepamo po okameninah rastlin in živali, ki so jih našli visoko na severu in o katerih vemo, da morejo živeti samo v tropskih morjih. Proti koncu terciarne dobe pa je temperatura znatno padla. Zdi se, da je znižanje temperature zajelo vso zemljo. Vsa severna in srednja Evropa je bila pod ledom. To ledeno dobo so nekajkrat prekinile toplejše medledene dobe. Geologi si še niso edini, koliko medledenih dob je bilo. Nekateri pravijo, da so bile tri, drugi, da so bile štiri.

V 19. in 20. stoletju so v diluvialnih plasteh zemlje našli več okostij človeka. Poleg okostij so našli tudi orodje, ki ga je pračlovek uporabljal. Orodje je iz kamna ali kosti. Ker pa ni vse orodje na enak način obdelano, ločijo paleontologi različne kulture, ki nosijo ime po najdiščih v Franciji. Najstarejšo kulturo imenujejo šelensko. Za to dobo so značilni posebni pestnjaki in praskalci. To so kamnitni kosi, dolgi od 8—28 cm. Spodnji konec je debelejši, da ga je pračlovek lahko držal v roki, zgornji konec pa je prirejen za razna opravila, kakor za rezanje, struženje in podobno. Za šelensko kulturo je prišla ašelenska. Tudi v tej kulturi je pračlovek uporabljal pestnjake in praskalce, le da so mnogo bolj izdelani in so služili specialnim namenom. Tretja stopnja te paleolitske kulture se imenuje musterienska. V tej dobi so pestnjaki še bolj obdelani za še bolj različne namene. Značilna je šilasta oblika. V poznejših kulturah je orodje še bolj izpopolnjeno. V mlajšem paleolitiku je orodje še bolj izpopolnjeno. V mlajšem paleolitiku so našli raziskovalci v votlinah, v katerih je pračlovek prebival, tudi prav lepe slike. Po zelo previdnih cenitvah stavi učenjak Obermeier začetek mlajšega paleolitika 25.000 let pred Kr. Neolitik bi se bil po njegovem začel 10.000 let pred Kr. Starejši paleolitik s šelensko, ašelensko in musteriensko kulturo bi bilo torej treba postaviti od 50.000 do 25.000 let pred Kr.

Zanima nas, kakšen je bil prazgodovinski človek. Ali je bil tak, kakor smo danes mi? Evolucioniste še prav posebno zanima, ali je bil prazgodovinski človek po svojem ustroju res nekaj

vmesnega med živalskimi primati in današnjim človekom. Oglejmo si v kratkem pregledu ne vseh, ampak le najbolj znamenite najdbe!

a) L. 1856. so delavci v Neandertalu blizu Düsseldorfa v neki votlini, ki je bila zatrpna z glino, našli lobanjski pokrov, ki je bil brez dvoma last nekega človeka. Pozneje so našli še več kosti. Učenjaki v začetku niso vedeli, kam bi jih uvrstili. Znameniti anatom Virchov je najdeni skelet imenoval patološki tip, ki mu je rachitis in arthritis deformans izkvarila kosti. Drugi so mislili, da je najdeno okostje od kakega kozaka, ki je padel v vojski, spet drugi so domnevali, da je moral biti kak idiot, tretji, da je bil kak star Holanec itd.

L. 1866. sta bila v kraju Spy v Belgiji najdena dva okostnjaka z istimi znaki, kakor jih je imel neandertalec.

To gotovo niso bile prve najdbe. Ljudje so tudi v prejšnjih časih pri kopanju naleteli na stare okostnjake, a v znanstvenem svetu niso vzbujali pozornosti. Že l. 1848. so pri Gibraltarju našli lobanjo diluvialnega človeka, pa se za najdbo takrat ni nihče brigal. V votlinah na Westfalskem so baje kopali ilovico, ki je vsebovala mnogo kosti in so jo prodajali kot priznano gnojilo.

Problem neandertalca je pojasnila prav za prav šele najdba v Krapini. Prof. Gorjanović-Kramberger je v neki votlini blizu Krapine na Hrvaškem našel v letih 1899—1905 večje število živalskih kosti. Pri nadaljnjem iskanju je našel tudi okrog 600 človeških kosti od kakih 24 ljudi. Poleg kosti je našel tudi kamnitno orodje in očitne sledove ognja. Na podlagi vsega najdenega gradiva je Gorjanović-Kramberger dokazal, da je bil krapinski človek pravi neandertalec, ki je živel v tretji medledeni dobi diluvija.

Pozneje so našli še več okostnjakov neandertalske rase, v Franciji kar na treh krajih, dalje v Nemčiji, v Italiji in zadnje čase v Galileji v Palestini.

Na podlagi vseh teh številnih najdb se dá reči, da neandertalski človek ni isto, kar imenuje naravoslovje homo sapiens. Lobanja neandertalca ima namreč značilnosti svojevrstne rase. Tri stvari so posebno značilne:

1. Čelo neandertalca je nizko in nazaj potisnjeno.
2. Nad očmi so močni nadočni oblaki.
3. Čeljust je brez obradka.

Omembe vredne so še nekatere posebnosti. Skelet je močnejši, a manjši od današnjega človeka. Zaradi konstrukcije skeleta je bil neandertalec pri hoji nagnjen nekoliko naprej, dočim kažejo kolenski sklepi, da je imel noge nagnjene nekoliko nazaj.

Neandertalski rasi zelo podoben tip so našli v Nemčiji pri Steinheimu in v južni Afriki v Rodeziji.

b) L. 1911. so na Angleškem v P i l t d o w n u našli okostje, ki je starejše od neandertalske rase. Charles Dawson je z velikim trudom zbral kosti, ki so jih delavci pri kopanju razmetali, ker so mislili, da so lupine kokosovega oreha. Dawson je naknadno izkopal toliko kosti, da je mogel rekonstruirati lobanjo. Našel je tudi del spodnje čeljusti in dva zoba kočnika. Po starosti spada lobanja piltdownskega človeka v šelensko dobo. To sklepajo učenjaki iz orodja, ki je bilo zraven in ki je narejeno iz kosti slona, ki je živel pred mamutom. Po vseh pravilih evolucionizma bi morala biti ta lobanja še bolj podobna živalskim prednikom, kakor pa je bila neandertalčeva. Toda čelo je visoko, nadočni obloki komaj opazni, kapaciteta lobanje pa tako velika kakor pri današnjem človeku. Le spodnja čeljust dela učenjakom velike preglavice. Ta je namreč na prvi pogled še najbolj podobna opičji, kakršno ima šimpanz. Zaradi te neskladnosti so res začeli nekateri učenjaki trditi, da lobanja in čeljust ne spadata skupaj. Lobanja naj bi bila človeška, čeljust pa šimpanzova. Podrobno preučevanje čeljusti po strokovnjakih pa je zadnja leta spet utrdilo prepričanje, da je čeljust vendarle človeška. Odločilni za to mnenje so bili zobje, ki so popolnoma človeški in ne opičji. Odločilna pa je tudi oblika čeljusti, ki je podkvasta in nima oblike črke U, kakršne so opičje čeljusti. Evolucionistom je čeljust kar všeč, ker z njo dokazujejo izvor človeka iz živali. Po tem takem naj bi bil piltdownski človek najstarejša oblika pračloveka, ki je imel čeljust še čisto opičjo. Zaradi tega so evolucionisti piltdownskemu človeku dali ime Eoanthropus, kar pomeni zarjo človeka, ki je vzniknil iz živali. Manj všeč je evolucionistom lobanja. Premalo je potlačena in premalo opičji podobna. Še toliko ne kot neandertalčeva! No, pa to se dá nekoliko na ta način popraviti, da se o lobanji bolj malo govori, zato pa o čeljusti toliko več.

V isto skupino kakor piltdownski Eoanthropus spada verjetno tudi čeljust heidelberškega človeka, ki so jo našli blizu

Heidelberga l. 1907. Čeljust se odlikuje po primitivnosti in masivnosti. Do danes heidelberške čeljusti še niso mogli enoglasno uvrstiti v kako posebno človeško raso. Nekateri mislijo, da je bila čeljust od kake antropoidne opice, drugi pa so mnenja, da se je z njo ponašal človek, ki ga paleontologi imenujejo *Palaeanthropus*.

c) *Pithecanthropus erectus*. L. 1887. je odpotoval mlad Nizozemec Eugen Dubois na Javo, da bi morda tam našel ostanke človeških prednikov. Na to misel je prišel zaradi tega, ker je južna Azija in Afrika domovina antropoidnih opic. Dubois je stopil v kolonialno službo kot vojaški zdravnik, misleč, da bo na ta način še najlažje iskal. Po štirih letih je 1891 našel pri Trinilu na obali reke Bengawan ali Solo fosilne ostanke bitja, o katerem je bil prepričan, da je vmesni člen med živalskimi predniki in človekom. Najdba naj bi predstavljala človeškemu rodu nekakšnega opičjega bratranca. Dubois je dal najdbi tudi tako ime: *Pithecanthropus erectus* (opica-človek vzravnani). Vsa najdba je obstajala iz lobanjskega pokrova, treh zob in bedrne kosti. Ko je Dubois svojo najdbo objavil, se je vnela ogorčena diskusija. Eni so trdili, da je bil *Pithecanthropus* pravi človek, drugi, da je bil popolna opica, tretji, da je bil vmesni člen med opico in človekom. V zadnjih letih prevladuje mnenje, da je bil *Pithecanthropus* pravi človek, k čemur je mnogo pripomogel njegov najbližji sosed in sorodnik, pekinški pračlovek, ki je bil najden v letih 1928. in 1929. Lobanja *Pithecanthropusa* je res taka, da jo površen opazovalec lahko zamenja z opičjo. Oblika lobanje je trikotna kot pri opicah. Kapaciteta je zelo majhna (900 cm³). Njena višina je prav tako majhna, posebno v zatilniku. Toda zobje so človeški in prav tako bedrna kost. Da bi določili starost *Pithecanthropusa*, je l. 1907. odpotovala na Javo posebna ekspedicija. Iz plasti, v katerih je bil najden *Pithecanthropus*, so nabrali 40 zabojev živalskih in rastlinskih okamenin. Strokovnjaki so nato ugotovili, da spada tista plast, v kateri so ležale kosti, z absolutno gotovostjo v srednjo diluvialno dobo. Po vsej verjetnosti bi bil *Pithecanthropus* sodobnik evropskega *pit-downs*kega in heidelberškega človeka.

L. 1937. je von Königswald našel lobanjski pokrov in del spodnje čeljusti s štirimi zobmi. Najdba je tako podobna *Pithecanthropusu*, da nosi ime *Pithecanthropus II*. Na žalost je lobanja vsa razbita na majhne kose, da jo je težko rekonstruirati, ker

nekateri deli manjkajo. Delavec, ki je kopal, jo je nalašč razbil, ker je mislil, da bo dobil toliko več nagrade, kolikor več kosov bo predložil.

č) *Sinanthropus pekinensis*. V zadnjem desetletju je majhno mestece blizu Pekinga na Kitajskem obrnilo nase pozornost paleontologov in antropologov. Tam so namreč v letih 1927—1930 našli lobanjske pokrove od kakih 30 praljudi. Najdbi so dali naslov *Sinanthropus pekinensis*. *Sinanthropus* zelo sliči *Pithecanthropus*. Določitev starosti je bila pri *Sinanthropusu* mnogo lažja, ker se je izkopavanje vršilo sistematično in pod strokovnim nadzorstvom. Na podlagi točne obdelave gradiva spada *Sinanthropus* v diluvij in je imel v Evropi sodobnika v heidelberškem človeku. Je torej nekoliko starejši od neandertalca in mlajši od piltdownskega človeka.

L. 1931. je francoski duhovnik in profesor v Parizu Breuil, ki velja za najboljšega poznavalca prazgodovinskih najdb, dobil Rockefellerjevo ustanovo, da se je mogel peljati na Kitajsko in najdišče preiskati. Našel je sledove ognja in celo zbirko orodja iz kamna in kosti. Za evolucioniste je nekoliko nerodno, da je *homo pekinensis* kot telesno primitivnejši imel višjo kulturo kakor mnogo poznejši evropski praljudje. Ni mu bila neznana umetnost in religija. Po vseh pravilih evolucionizma pa bi moral biti na nižji stopnji duševnega razvoja, ker je pač po mnenju strokovnjakov v telesnem razvoju še čisto blizu živalskim prednikom.

Na podlagi teh najdenih človeških okostij bi sledilo, da je človeški skelet tem primitivnejši, čim starejši je. Najstarejše najdbe kažejo z živalskimi skeleti največ sorodnosti. Ta dejstva, ki jih je prinesla paleontologija, so naravoslovcem naravnost vsiljevala misel, da bi spravili vse najdbe pračloveka v nekak sistem, v katerem gre razvojna črta od manj popolnega k bolj popolnemu. Ta sistem bi nekako takole izgledal: najstarejši bi bil *Pithecanthropus*, kakor ga poznamo iz Jave in Pekinga. Piltdownski in heidelberški človek sta morda vrsta zase. Naravoslovci ju ne jemljejo v poštev, ker zaradi nestrokovnega izkopavanja še ni soglasja glede starosti. V evropskem diluviju nastopi nova vrsta, ki se v nasprotju s *Pithecanthropusom* imenuje *homo*. Ta ima dve veji: *homo neandertalensis*, ki sega v musteriensko dobo in *homo sapiens*, ki ga poznamo šele iz mlajšega paleolitika. Ta časovna zaporednost pa ne sme nikogar zapeljati

v domnevo, da so se vse trojne oblike razvile druga iz druge. Naravoslovci menijo, da izvirata neandertalec in homo sapiens iz neke skupne izvenevropske oblike, ki se je razvila v ti dve smeri. Tista skupna oblika je bila morda po zunanosti podobna Pithecanthropusu.

Ker ima Pithecanthropus več pithekoidnih znakov, ga je po mnenju naravoslovcev treba smatrati za vmesni člen med živalskimi predniki in poznejšim človekom. Če pa je že tako, potem je treba še poiskati človekove sorodnike v živalskem svetu. V poštev pridejo antropoidne opice. Med njimi je šimpanz človeku najbolj podoben. Človek in šimpanz bi torej izvirala iz neke skupne, šimpanzu podobne fosilne opice, iz katere se je po eni strani razvila vrsta homo, po drugi pa današnji šimpanz.

Pod težo vsega tega logično sklenjenega in s paleontologijo podprtega gradiva bi bil vsaj telesni izvor človeka iz živali zelo verjeten, če že ne dokazan.

Toda zadnja leta se je nekaj zgodilo, kar je povzročilo v evolucijski stavbi veliko razpoko, če ji ni morda že popolnoma izpodkopalo temeljev.

VI

Že l. 1913 je mladi nemški geolog Hans Reck odpotoval v nemško vzhodno Afriko, da bi preučeval geologijo ondotnih krajev. V oldowajski soteski je našel cel človeški okostnjak, ki ga strokovnjaki niso znali opredeliti. Po plasteh, v katerih je ležal, bi moral biti zelo star, po okostju pa je bil »premoderen«. Okostnjak je ostal za nekaj časa uganka.

L. 1931 pa je angleški arheolog Leakey z Reckom spet peljal ekspedicijo v Afriko, da še enkrat preuči geološko, paleontološko in arheološko najdišče zagonetnega okostnjaka. Ekspedicija novih okostij ni našla. Pač pa je v najdišču ugotovila pet zaporednih vrst najstarejše kulture. Omenjeni okostnjak je ležal v drugi, ki odgovarja evropskemu primitivnemu šelenu. Flora in favna v tej vrsti pa je tako stara, da sega v začetek diluvija. Oldowajski človek je bil torej starejši kakor neandertalec, toda brez nadočnih oblokov, visokega čela in z razvitim obradkom.

L. 1932. je Leakey kopal v angleški koloniji Keniji na sipinah, ki jih je zapustilo jezero Viktorija-Njansa in naletel na dve pračloveški najdišči: Kanjera in Kanam. Pri Kanjeri je našel kose treh človeških lobanj, od katerih se dá posebno ena

lahko rekonstruirati. In prav ta je ostala nepremaknjena v prvotnem ležišču, poleg nje pa orodje iz šelenske kulture in okamenine starodiluvialnega praslona. Pri Kanamu pa je našel kos spodnje čeljusti, ki pa je tolika, da se dá rekonstruirati, in zraven orodje iz predšelenske kulture. Ta plast odgovarja najnižji plasti kulturnih sledov pri Oldowaju.

L. 1933. je bila sklicana v Cambridgeu konferenca strokovnjakov, da bi preučili najdbe Leakeyevе ekspedicije. Sestavljeni so bili posebni odbori (geološki, paleontološki, anatomski in arheološki). Strokovna preiskava je dognala, da so vsi kosi iz Kanjere in Kanama v isti stopnji okamenelosti kakor živalske okamenine, ki so se zraven našle. Kanjerske lobanje so po primerjavi s fosilnimi živalmi, ki so bile v najdišču, vsaj iz srednjega diluvija. Kanamska čeljust je nedvomno iz dobe, ko se je začel diluvij.

Kanjerski pračlovek je torej mnogo starejši kakor neandertalec in je verjetno sodobnik heidelberškega ali celo piltdownskega človeka. Toda ta človek, ki je v začetku diluvija živel v Kanjeri in Kanamu, nima popolnoma nič primitivnih oblik, ampak spada v isto vrsto kakor današnji homo sapiens. Potemtakem so v Afriki istočasno, ko je v Aziji živel Pithecanthropus in v Evropi neandertalec, bivali in se kulturno razvijali ljudje, kakršni smo danes mi.

Kaj se pravi to? Sistem, ki so si ga napravili evolucionisti, da bi zgradili po vmesnih členih pot od človeka do živali, se je zamajal. Vrste evropskih in azijskih praljudi ne morejo biti predhodniki k današnjemu homo sapiens, ker je ta živel že poprej v Afriki kakor pa njegovi dozdevni predniki. Evropski in azijski praljudje so po vsej verjetnosti slepe veje, ki so izumrle. Homo sapiens pa nastopa brez prednikov, ki bi peljali k živalskemu izvoru. To pomeni, da so zaenkrat vsi mostovi od človeka k živali podrti in da smo spet tam, kjer smo pred 110 leti bili.

Za evolucioniste je to nekoliko nerodno dejstvo. Ko se je zdelo, da je dokaz za evolucijo dovršen, je prav paleontologija, ki ima pri evoluciji človeka glavno in odločilno besedo, izpregovorila negativno. Tako se je za enkrat prav zanimivo končal stoletni boj za in proti evoluciji. Česar niso zmogli uma svetli meči, so dosegle tri preperete lobanje brez možgan in ena sama brezzoba čeljust.

Ne trdimo, da je s tem vprašanje evolucije in descendece pri človeku končano. Tudi mi priznamo nek razvoj človeka, toda le v mejah človečnosti. Če je komu posebno pri srcu, da išče telesni izvor človeškega rodu pri živalskih prednikih, ga Cerkev ne bo proglasila za krivoverca. Če pa se držimo svetopisemskega poročila o začetku človeškega rodu, nam pa tudi ni treba pred inteligenti zardevati. Vsekakor imajo v tem pogledu eksegeti še hvaležno polje dela pred seboj. Če bi nam pa kdo hotel evolucijo vsiljevati kot dovršeno dejstvo, potem v vprašanju, ki se tiče izvora človeškega rodu, lahko mirno in energično rečemo: gratis asseritur, gratis negatur!

Pavel Slapar

Težave slovenskega delavstva

Večkrat slišimo pripovedovati, da vse preveč pišemo in govorimo o delavskem vprašanju. Tudi mnogi še vedno trdijo, da je Slovenija kmečka dežela in da bi se morali bolj brigati za organizacijo kmečkega stanu ter razmišljati, kako bi najuspešneje pomagali kmetu.

Če gledamo samo na številčno razmerje med kmečkim in obrtno industrijskim prebivalstvom, se nam to mnenje zdi še nekam vzdržljivo. Šele iz premoženjskih razmer in zlasti iz medsebojne primerjave vidimo, da take trditve ne drže.

Večina prebivalstva v Sloveniji je res še vedno kmečka. Po uradni statistiki iz leta 1931. je tej poklicni kategoriji pripadalo 690.561 ljudi, to je 60,35% celokupnega prebivalstva. Ko pregledujemo posamezne predele Slovenije, opazimo, da vladajo v poklicni strukturi prebivalstva velike razlike. Nekateri predeli so še popolnoma kmečki, po drugih se kmečki živelj umika obrtno industrijskemu življu, ponekod pa se mu je moral že docela umakniti.

Izrazito kmečke predele najdemo še na severovzhodu: v Prekmurju, Slovenskih goricah, Halozah, na Sotelskem. Manj kmečka je Dolenjska, zelo močno pa so se že industrializirali predeli Gorenjske.

Prave slovenske kmečke občine imenujemo tiste, ki imajo nad 90% kmečkega prebivalstva. Najdemo jih zlasti v Prekmurju, ki ima kar 55 občin, v katerih je celo nad 95% kmetov. V Slovenskih goricah so občine, ki bi imele pod 90% kmetov, jako redke. Čisto kmečke so tudi Haloze, kjer je veliko občin z nad 95% kmečkega prebivalstva. Približno enako sliko nudijo spodnji predeli Dravskega polja, kraji med Sotlo, Savinjo in Voglajno. Izrazito kmečko lice ima tudi Bela Krajina. Od 30 belokranjskih vaških občin jih je 14, kjer živi nad 90% kmetov.

Precej manjši je kmečki odstotek v vzhodnih delih Dolenjske. Le v tistih krajih, ki so daleč proč od prometnih in industrijskih področij in kjer izraba gozda ni smotrna in na višku, je kmečki živelj še močan, sicer pa ga je samo še 80 do 70%. V to vrsto spadajo skoraj docela vzhodni deli Dolenjske, Krško polje ter dolina Krke pod Novim mestom, gričevnati predeli pod Gorjanci, ob Savi in Mirni. Zanimivo je, da tej skupini pripadata tudi mesto Krško (72.4%) in Kostanjevica (79.4%) ter trška občina Mokronog (72.6%), ki vključujejo široko kmetско okolico.

Bloška planota, Grosupeljska kotlina vse do Ljubljanskega barja, velik del hribovja med Litijo in Višnjo goro imajo še nad 70% kmetov.

V krajih, kjer je predelava lesa že krepko razvita in so drugi načini preživljanja močni, se odstotek kmečkega prebivalstva suče med 70% in 80%. Taki so zlasti kraji južno pod Pohorjem, Dravska dolina, hribovske občine nad Dravogradom, skoraj vse občine v dnu Mislinjske in Šaleške doline, zapadni del Dolenjske, občine na Kočevskem in okrog Ribnice, kjer so velike Auerspergove, Rudeževe in druge žage. V to skupino spadajo tudi nekateri večji kraji Notranjske.

Skoraj vsa Gorenjska ima pod 50% kmetškega življa. V alpskem in kraškem delu je kategorija s 35—50% zelo razširjena. Skoraj brez kmetškega značaja pa so občine, ki preživljajo le še 20—35% kmetškega prebivalstva. To so zlasti občine podeželskih trgov z okolico, občine v področju mariborske in celjske industrije, kraji ob kamniški progi, okolica Tržiča in Kranja. Ljudje s kmečkih domov hodijo vsak dan na delo v tovarne in se zopet vračajo domov, drugi pa si v bližini ali pa v kmečkih naseljih postavljajo lastne domove. Lep primer take naselitve in spremembe kmečke vasi v delavsko vas nam je Šmartno pri Kranju, kjer je bilo pred dobrimi 15 leti v vasi 30 trdnih kmetov, danes pa je v tej vasi 300 delavskih družin, ki imajo po večini svoje hišice, in le še malenkost kmečkih posestnikov.

Pod 20% ali celo pod 10% kmečkega prebivalstva pa imajo središča velike industrije in rudarstva. Sem spada ljubljanska okolica, trboveljski premogovni revirji, Kranj, Tržič, Ruše, Rogaska Slatina, Mežica, Železniki, Kropa in jeseniško industrijsko področje.

Posestne in premoženjske razmere

Slovenija je dežela zelo majhne posesti. V Sloveniji imamo 11.8% kmetijskih gospodarstev, ki imajo manj kot pol ha in 21.2% kmetijskih gospodarstev, ki imajo od pol do 2 ha zemlje. Vidimo torej, da ima dobra tretjina (38.5%) kmetijskih domov manj kot 2 ha zemlje. To se niti ne more imenovati posestvo, kvečjemu kočarstvo.

Mali posesti, ki obsega od 2—5 ha zemlje, pripada petina ali 24.4% kmetij;

srednji posesti, ki obsega od 5—10 ha zemlje, pripada samo 18.7% kmetij;

večji posesti, ki obsega od 10—20 ha, pripada 15.8% kmetij;

trdni posesti, ki obsega od 20—50 ha zemlje, moremo šteti samo 7% kmetij;

veleposesti, ki obsega od 50—100 ha zemlje, moremo šteti samo 0.8% kmetij.¹

Nad 100 ha zemljišča pa ima le 0.2% posestnikov.

Ta statistika nam razkriva prav huda dejstva, da ima namreč skoraj tri petine naših kmečkih domačij manj kot 5 ha zemlje.

Po štetju iz leta 1931. imamo v Sloveniji 127.618 poljedelskih rodbin, ki žive v takihle posestnih razmerah:

nad 2 ha zemlje ima 92.000 posestniških rodbin,

pod 2 ha zemlje ima 26.000 kočarskih rodbin,

samo kočjo brez zemlje ima 4000 rodbin,

brez posesti pa je 6000 kmečkih dninarskih rodbin.

Lahko torej trdimo, da premore Slovenija komaj eno četrtno poljedelskih obratov, ki so zares trdni, ki jih zadovoljivo preživlja samo kmetijstvo, to je njiva s pašnikom ter gozdom. Pri tem moramo opozoriti tudi na dejstvo, da v naših kmetijskih obratih zavzema gozd dve petini površine in da je pri nas samo dobra petina celotne površine v njivah. Potemtakem odpade na vsako kmetijo razmeroma malo orne zemlje, ker vse drugo odpade na travnike in pašnike.

Velika posestva v Sloveniji niso porazdeljena enakomerno po različnih občinah in okrajih. Razmeroma največ trdnih

¹ Primerjaj: dr. A. Bilimović, Agrarna struktura Jugoslavije in Slovenije z agrarno strukturo nekaterih drugih dežel, str. 5.

kmetij ima pravi alpski pas naše dežele, dočim prevladujejo zelo majhne kmetije najbolj v subpanonskem obrobju.

V vzhodnih predelih je kmečko prebivalstvo tudi najgosteje naseljeno in tu je malo veleposestev. V dravski banovini znaša sedaj gostota 70,3, v subpanonskem pasu pa znaša celo 75 do 100 na km². Od tukaj bi morala fluktuirati delovna sila že iz tega razloga proti zapadnim predelom Slovenije, zlasti če še pomislimo, da se je industrija razvila prav v zapadnih predelih.

Naši kmečki domovi torej niso sposobni, da bi preživljali vse svoje otroke. Doma ostane navadno le eden, drugi pa morajo vzeti v roko popotno palico in iti s trebuhom za kruhom. Če je posestvo količkaj veliko, dobe še nekaj dote, kočarski otroci pa samo culo in palico. Mladi gospodar, ki je ostal na domu, ni vreden zavidanja. Starim mora dajati preužitek, vse svoje življenje pa se trudi in gara od rane zore do trde noči, da izplača dolgove, ki so nastali zaradi dot in da vzredi svoje otroke. Ko mu ti toliko odrastejo, da bi mu bili v pomoč, pa že morajo zopet po svetu.

V naslednjih vrsticah jih bomo spremljali po njihovi življenjski poti. Videli bomo, kako živijo slovenski delavci, ki so zrasli in še rastejo na kmečkem domu.

Poljedelsko delavstvo

Pomudimo se najprej pri poljedelskih delavcih. Naša polklicna statistika je leta 1931. naštel le okrog 85.000 poljedelskih delavcev. Ta številka pa ne more biti točna iz razloga, ker je statistika štela kočarje med samostojne posestnike brez ozira na obseg in velikost njihove posesti. Dejstvo pa je, da posestva v obsegu do 10 ha nudijo delavce in da jih posestva z nad 10 ha iščejo.

Od 60% pridobitno sposobnih kmečkih ljudi jih odpade okrog 40% na posestnike in 20% na poljedelske delavce. To se pravi, da odpade na poljedelske delavce okrog 130.000 pridobitno sposobnih oseb. Ta številka se močno približuje številu v obrti in industriji zaposlenega delavstva. Nas sedaj zanima vprašanje, kje, pod kakimi mezdnimi in delovnimi pogoji dela teh 130.000 delavcev.

Kaj je bistvena označba poljedelskega delavca? Filip Uratnik pojem poljedelskega delavca takole opredeli: »Kdor dela na svoji lastni zemlji in je odškodovan za svoje delo s tem, da

mu pripade v last pridelek, je kakor povsod, tudi v poljedstvu samostojen proizvajalec. Tisti pa, ki dela na tuji zemlji in dobiva kot odškodnino za delo pogodbeno odmerjeno količino denarja ali blaga, je nesamostojen proizvajalec, je poljedelski delavec.«² Za poljedelske delavce pa ne smatramo samo tistih, ki so zaposleni izključno pri poljedelskem delu, temveč tudi tiste, ki so zaposleni v vinogradih, pri vzdrževanju in gojenju gozdov ter pri sekanju in spravljanju lesa do žag.

Po najemnem in delovnem odnosu do gospodarja delimo poljedelske delavce v dve veliki skupini: v posle in dninarje.

Kmečki posli

Gospodarski ali kmečki posli, hlapci in dekle, so osebe, ki so najete za opravljanje del pri gospodarstvu (dela na polju, v gozdu, v hlevu in podobno), ali pa, ki opravljajo skupno s temi tudi hišna ali gospodinjska opravila in so sprejete v družino gospodarjevo, tako da imajo pri gospodarju hrano in stanovanje, gospodar pa izvršuje nad njimi nadzorstvo, kakor nad svojimi družinskimi člani. Tako opredeli pojem posla poselski red.

Gospodarski ali kmečki posli se razlikujejo od hišnih ali gospodinjskih poslov v tem, da slednji opravljajo le dela v hiši ali kuhinji.

Posli so neporočeni, žive z gospodarjem v hišni skupnosti in dajejo gospodarju vso svojo delovno moč v najem. V tem so gospodinjski posli sorodni kmečkim. Poklic kmečkega posla ni trajen poklic. Za posle iščejo najraje mlade ljudi.

V Sloveniji imamo okrog 50.000 kmečkih poslov. Njihovi zaslužki so razmeroma še dobri, zlasti če jih primerjamo z zaslužki kmečkih dninarjev. Delo je stalno in to je v današnjih nestalnih razmerah, ki vladajo na delovnem trgu, velika dobrina. Zaslužki kmečkih poslov niso v vsej Sloveniji enaki, ampak so zelo različni. Najvišji so v zahodnih alpskih predelih in padajo proti vzhodu in v subpanonskem obrobju dosežejo najnižjo mero.

Najbolje so plačani posli v kranjskem okraju, kjer znaša povprečna plača kmečkega hlapca 285 din, kmečke dekle pa 220 din mesečno.

² Primerjaj: Socialni problemi slovenske vasi, II. del, str. 5.

V radovljiškem okraju zasluži hlapec povprečno 240 din na mesec, dekla pa 180 din mesečno.

V škofjeloškem okraju ima kmečki hlapec 240 din na mesec, dekla pa 170 din.

V ljubljanski okolici znaša plača hlapca 210 din mesečno, dekle pa 165 din.

Nižje pa so že plače na Dolenjskem. V novomeškem okraju zasluži kmečki hlapec 195 din, dekla pa 150 din na mesec.

V črnomeljskem okraju znaša plača hlapca 160 din na mesec, plača dekle pa 120 din. Približno enaka je plača v krškem okraju, kjer zasluži hlapec na mesec po 160 din, dekla pa 130 din. Enake so plače v brežiškem in lendavskem okraju. Tukaj znaša plača hlapca povprečno 130 din mesečno, dekle pa 100 din.

V vzhodnem delu Slovenije pa so plače že znatno nižje kakor na Dolenjskem. V okraju Maribor — desni breg — zasluži kmečki hlapec na mesec 160 din, dekla pa 115 din. V okraju Maribor — levi breg — pa dobi hlapec na mesec 135 din, dekla pa 110 din.

V dravograjskem okraju znaša plača hlapca 155 din, dekle pa 85 din na mesec. V ptujskem okraju znaša plača hlapca 110 din, plača dekle pa 90 din mesečno. V ljutomerskem okraju znaša plača hlapca le 105 din in dekle 80 din mesečno. To je tudi najnižja plača kmečkega posla v Sloveniji. Zanimivo je, da so prekmurski posli bolj plačani, saj v soboškem okraju zasluži hlapec povprečno 185 din na mesec in dekla 135 din.³

Pravna in socialna zaščita kmečkih poslov

Kmečki posli niso pravno zaščiteni z istimi zakoni, kakor ostali delavci v obrti in industriji, ampak veljajo zanje še vedno stari poselski redi, ki jih je izdala še Avstrija za posamezne dežele, in sicer za bivšo Kranjsko: Zakon z dne 18. marca 1858, za bivšo Štajersko: Zakon z dne 27. junija 1895.

Poselski red ureja službeno razmerje med kmečkimi posli in gospodarji, določa odpovedne roke in tudi minimalno socialno zaščito.

Mezdo mora, ako ni pogojen poseben rok izplačevanja, izplačevati gospodar v rokih, ki so v dotičnem kraju v navadi,

³ Primerjaj: Socialni problemi slovenske vasi, II. del, str. 77.

ako pa se to ne da določiti, za celoletno službovanje četrletno, sicer pa mesečno.

Hrana, ki jo posli dobivajo, mora biti zdrava in zadostna. Pogajati se zaradi kakovosti in množine hrane ni dovoljeno.

Ako posel zboli, mora skrbeti gospodar za njegovo postrežbo in zdravljenje. Stroški zdravljenja pa se smejo le tedaj vračunati pri mezdi, ako si je posel sam zakrivil bolezen.

Ako traja bolezen nad štiri tedne, se mora posel, po preteku tega časa, ako je iz službe odpuščen in je brez premoženja, oskrbovati, kakor se sploh oskrbujejo brezposelni siromaki, a se mora o tem župan pravočasno obvestiti.

Gospodar lahko oskrbuje zbolelega posla doma, odda ga pa lahko tudi v kako javno bolnišnico, ali sploh v kak drug kraj, ako se more to zgoditi brez nevarnosti za bolnika.

Kmečki posli in poljedelski delavci so izvzeti iz obveznega socialnega zavarovanja. Zavarovani so skupinsko le za primer nezgode, in sicer po 5. mezdnem razredu, to je z zavarovalno mezdo 14 dinarjev dnevno. Zavarovalni prispevek plačuje zanje banovina. Če se ponesrečijo pri poljedelskih strojih (mlatilnicah, slamoreznicah, krožnih žagah), ki jih goni elementarna ali živalska sila, jim mora preskrbeti zdravniško pomoč, zdravljenje in zdravila Okrožni urad za zavarovanje delavcev. Za ves čas, dokler so delanezmožni, dobivajo hranarino po 9.33 din na dan. Če so bolni nad 10 tednov, dobivajo pa od 70. dneva dalje že 100% lečevno rento, ki znaša 11.50 din na dan. Če po končanem zdravljenju ostane njihova delazmožnost zmanjšana nad 10%, jim mora Okrožni urad plačevati mesečno rento, ki je začasna ali pa trajna, če so posledice utrpele nezgode trajne. Podlaga za računanje rente je zavarovani letni zaslužek delavca v petem mezdnem razredu, ki znaša 4200 din. Tudi najvišja letna renta ponesrečenega poljedelskega delavca te vsote ne sme prekoračiti.

Brez dvoma je sedanji poselski red zastarel in je treba delati na tem, da se tudi kmečkim poslom in poljedelskim delavcem enako uspešno zavaruje zdravje in starost z moderno socialnozaščitno zakonodajo, kakor se je zavarovala obrtno-industrijskim delavcem. Pokojni dr. Engelbert Dollfuss je l. 1928. na II. glavni skupščini Zveze narodov dejal, »da brez socialnega zavarovanja kmečkih ljudi ni napredka v kmetijstvu«.

Ne smemo prezreti žalostnega dejstva, da je namreč sedanji zmaterializirani čas razkrojil tudi trdne in solidne vezi med

kmečkimi posli in gospodarji. Nič več nočejo biti posli, zlasti mlajši, člani kmečke družine in se ne marajo več podrežati gospodarjevi avtoriteti. Zahtevajo prost izhod, pohajkovanje in popivanje v prostem času in se otresajo nadzorstva.

Svoj odnos do gospodarja skušajo spraviti v strogo praven odnos, ni več družinskega občestva, ki je bilo nekdanj ali pa še do nedavna tako značilno za kmečke posle.

Spremenil se je tudi moderni kmečki gospodar. Prežet od liberalnega duha našega časa odriva posle od družinske mize in jim hoče biti samo še »delodajalec«.

Prava sramota za naše kmečke domove so kmečki berači, ki se rekrutirajo iz odsluženih, zgaranih in betežnih kmečkih hlapcev. Ko obnemorejo zaradi starosti ali pohabljenosti, jih gospodarji brezsrčno odslovijo in pošljejo na občino. Občinska preskrba siromakov je pri nas klavrna. Nekaj časa hodijo ti reveži na »numare«, nato odrinejo v drug kraj, občinski biriči jih podijo iz ene občine v drugo, dokler v kakem steljniku ali v šupi ne končajo svojega bednega življenja. Ob takih živih in žalostnih zgledih iz vsakdanjega življenja se mora naravnost zgroziti vsak kmečki posell

V razmerah, kakršne so danes, moramo povedati žalostno resnico, da bo od 50.000 kmečkih poslov v Sloveniji čez nekaj let 5000 beračev. Pa kdo si pri nas s tem beli glavo?

Kmečki dninarji

Druga velika skupina poljedelskih delavcev so dninarji. To so delavci, ki delajo na gospodarjevem posestvu določene delovne dneve za pogojeno dnino, a žive v lastnem gospodinjstvu. Kadar delajo, imajo pri gospodarju hrano ali pa tudi ne. Kmetje jim pravijo »taberharji«. Po navadi so dninarji poročene osebe ali pa rodbinski člani dninarjev in malih posestnikov.

Imamo več vrst dninarjev. Za medsebojno razlikovanje je merodajna oblika najemnega delovnega razmerja, ki se kaže v večji ali manjši povezanosti na delodajalca. Največja je povezanost pri dninarjih, ki so povezani z določenim gospodarjem z deputatnim odnosom. Gospodar namreč daje svojemu delavcu stanovanje v svoji zgradbi, daje mu tudi nekaj zemlje, ki jo obdeluje in uživa pridelek, redi gospodarjevo živino, mleko pa obdrži za svojo uporabo. Možne so še druge naturalne dajatve. Dninar se nasproti svojemu gospodarju obveže, da mu bo vse te

dajatve odslužil z najemnim delom, ki je odmerjeno z neko določeno storitvijo.

Najvažnejše skupine dninarjev v deputatnem odnosu so: viničarji, majerji in huberji.

Viničarji

Viničarstvo je doma na vinorodnem Štajerskem, zlasti v Slovenskih goricah in Halozah. Tukaj imajo maloštevilni gospodarji obsežne vinograde. Sami stanujejo kot večji posestniki v dolini, kot gostilničarji in vinski prekupci in kot samostanci v oddaljenejših trgih in mestih, največ pa kot tuji in najslabši delodajalci v inozemstvu. Ker vinograd skozi vse leto zahteva vztrajnega in umnega obdelovanja in nege, najamejo za to delo strokovno usposobljene delavce viničarje. Tako so v vinskih goricah sredi prešernih domov trdnih gospodarjev, med ponošnjimi hrami vinskih trgovcev in samostanov, sredi skromnih želarskih hiš posejane številne in borne viničarije.

Viničarji so najeti zato, da obdelujejo vinograd v izmeri najmanj 5600 m² (1 oral). Stanujejo v vinogradu v vinogradnikovi zgradbi, imajo v užitku majhno njivico, redijo gospodarjevo živino, pa imajo zato mleko od nje. Od vsakodnevnega dela imajo še majhen zaslužek v denarju. Do neke mere se morejo torej viničarji primerjati s koloni. Običajno se isti rod drži na viničariji kar po dedovanju. Na splošno pa je njihovo stanje silno bedno, do lanskega leta pa je bilo naravnost obupno.

Plača viničarja v Konjiški gori in na Lačni gori je znašala po 5 din dnevno. V mariborskem okraju 6 din na dan. Ponekod pa so viničarji delali tudi za 1 din na dan, da, za en cel dinar!

Navajamo samo en splošen primer! V haloških goricah so znašali povprečni letni izdatki viničarja:

Za obleko	131.20	din
za obutev	100.10	«
za tobak	50.60	«
za kulturne potrebščine	12.—	«
za zdravljenje	20.80	«
za sol	32.—	«
za sladkor	3.20	«
	<hr/>	
	349.90	din

	349.90 din
za milo	2.40 «
za manjkajoče krušno žito in sočivje	350.— «
	<hr/>
skupaj	702.30 din
Celokupni letni dohodki pa so znesli	430.— «
primanjkljaj	272.30 « ⁴

Ta primanjkljaj se mora kriti z najemnim delom zunaj vinograda, če je in kjer je to mogoče. Da se laglje preživijo, vzamejo viničarji v dolini v najem njive, ki jih obdelajo, najemnino pa odslužijo z delom.

V Sloveniji imamo v vinogradništvu zaposlenih po podatkih iz 1931. leta 14.000 oseb. Ta številka pa ni točna. Semkaj moramo nujno prišteti tudi številne dolenjske gormane. Reči smemo, da je pri nas v vinogradništvu zaposlenih 60.000 oseb.

Gormani so številni dolenjski kmetiči, ki imajo samo bajto in krpo zemlje, zasajene s trto, v bajti pa kopo otrok. Moravska gora, trebanjski hribi in Drenje so kar posuti z zidanicami, v katerih se rodi in umira gormanska revščina. Na moravški gori so n. pr. pred prvo svetovno vojno bile vse zidanice prazne, ker ni bilo dobiti ljudi, ki bi hoteli v njih stanovati. Danes pa niti ena ni več prazna, čeravno premnoga ni več hiši podobna. Ti ljudje morajo iskati zaslužka in zaposlenja kot dninarji, sicer bi s svojimi družinami od gladu pomrli. Običajno delajo za živež in za minimalno dnevnicu od 6—10 din na dan.

Ko so pred leti gradili železnico Št. Janž—Sevnica, so bili pri teh delih zaposleni tudi številni gormani in kočarji s trebanjskih in mirenskih hribov. Bili so zavarovani pri Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev. Toda vsi po vrsti so po kratkem zaposlenju zboleli, ker so bili tako izčrpani in sestradani, da težkega dela na progi niso prenesli. Bolezni, ki so se jih lotevale, so značilne za sestradane in izčrpane ljudi.

Ljudski pregovor pravi, da v španoviji še pes crka. Če kje, potem je ta rek resničen pri ofrih, to je dninarjih, ki imajo najeto le stanovanje, brez užitka zemlje in živine, in najemnine ne plačujejo z denarjem, temveč z delom. V mariborski okolici so marsikje ofri celo podnajemniki viničarjev! Žena mora delati od pomladi do jeseni samo za to, da odsluži stanovanje in zem-

⁴ Primerjaj: Socialni problemi slovenske vasi, II. del, str. 82.

ljo, ki jo najame. Če nima ofer lastnih in delazmožnih ljudi, se na viničarijo sploh ne more spraviti. To bedo mnogi gospodarji izrabljajo in ne sprejemajo v viničarije pravih viničarjev, temveč oddajajo »stanovanje« v najem pod pogojem, da najemniki stanovanje odslužijo z delom v vinogradu.

Spričo navedenih dejstev si pa tudi že lahko mislimo, kakšne so moralne, kulturne in nacionalne razmere med temi reveži. Mali kmet ima še vedno toliko denarja, da ima pri hiši mohorjanke, Domoljuba in vsaj po en nabožni list. Viničar in gorman tega nimata, ker nimata denarja niti za najprimitivnejšo kulturno potrebsčino, za milo!

Kdor je potoval po vinskih gorica in se zanimal za viničarje, je lahko videl, kako revno in nezadostno so oblečeni. Otroci skačejo okrog skoraj nagi, po več otrok ima eno samo obleko. Razumljivo, da pri takih razmerah trpi obisk šole.

Običajna vsakdanja hrana viničarskih in gormanskih družin je krompir in koruza. Mleko, če je kravica pri hiši, nadomešča zabelo, sicer je jed večjidel nezabeljena. »Vsakdanji kruh« je na viničarski mizi redkost. Kruh je mešan iz pšenične, koruzne in črne moke. Pozimi in na pomlad poidejo zaloge in tedaj nastopita pomanjkanje in stradež. Prazen želodec pa obilica slabega vina in šmarnice uprizarjata žalostne dogodke, ki polnijo stolpce naših dnevnikov in so sramota za narod.

Viničarski in gormanski otroci so zdravstveno zelo zaostali. Umiranje otrok je visoko!

In nacionalna zavest? Vsaka tuja propaganda kakršne koli smeri, od katere viničar le kaj pričakuje, ima med njimi ugodna tla. Zadnja leta opazamo močno izseljevanje iz Slovenskih goric.

Še eno značilno dejstvo! Število nezakonskih otrok znaša n. pr. v logaškem okraju 3.8%, v črnomeljskem 5.2%, v ljutomerskem že 16%, v okraju Maribor desni breg pa celo 31.70%. Usoda teh otrok pa ni lahka!

Viničarji nimajo socialnega zavarovanja. Strokovno so organizirani v »Strokovni zvezi viničarjev v Ljutomeru«, ki je v sklopu organizacij Zveze združenih delavcev v Ljubljani. Po prizadevanju strokovne organizacije je oblast 10. avgusta 1940 spremenila »Viničarski red« in uredila tudi za viničarje minimalne mezde. Tako sedaj znaša minimalna dnevna mezda, poleg deputata, za navadna dela v poletnih mesecih po 10 din, v zimskih mesecih pa 8 din. Za kvalificirana težja dela pa v poletnih

mesecih po 12.50 din, v zimskih mesecih pa po 10 din. Tako določa uredba. Praksa pa gre dalje svojo pot po načelu: kjer ni tožnika, ni sodnika!

Majerji in huberji

V podobnem najemnem in delovnem razmerju kakor viničarji žive tudi majerji in huberji. To so dninarji, ki žive na gozdnih posestvih zapadnega Podravja.

Majerji dobivajo v užitek poleg stanovanja še polje, pašnik in živino. Zato pa so dolžni izvršiti vsako leto določena dela na polju ali v gozdu kot n. pr. spraviti letno 100 m³ lesa do bližnje žage.

Največ takih delavcev imamo na gozdnih veleposestvih grofov in starega plemstva na Pohorju in na Kočevskem.

Vendar pa so ti delavci mnogo na boljšem kakor kmečki dninarji in viničarji. Mezde gozdnih delavcev so v splošnem višje od mezd drugih dninarjev, in kar je glavno, delo imajo skozi vse leto in dan, če je le količkaj konjunktura za lesno trgovino. Tudi v tej panogi niso povsod enake mezde. Razlika ni samo v posameznih predelih, ampak tudi po posameznih tvrdkah.

Potujoči sezonski delavci

Potujoči sezonski delavci so posebna skupina poljedelskega delavstva, ki zapuščajo v določenih sezonskih razdobjih svoja redna bivališča ter stopajo h gospodarjem ne samo v službo, temveč tudi v začasno hišno skupnost. Zaposleni pa so samo v času delovne sezone, ne pa skozi vse leto. Ta sezona se lahko nanaša tudi na poedina poljedelska dela, n. pr. na obiranje hmelja v Savinjski dolini. Tipičen primer sezonskega izseljevanja imamo pri prekmurskih sezonskih delavcih.

Poljedelski delavci iz Prekmurja hodijo na sezonsko delo v Nemčijo, doslej so hodili tudi v Francijo. Zadnje čase hodijo tudi v vzhodne kraje naše države. To izseljevanje je organizirano po Javni borzi dela v Murski Soboti. Na sezonskem delu prebijejo šest mesecev. Spomladi odhajajo, jeseni se vračajo. Leta 1937. je znašal povprečni zaslužek sezonskega delavca na poletno sezono v Jugoslaviji 1800 din, v Franciji 4500 din, v Nemčiji 6000 din.

Ogromen gospodarski pomen tega izseljevanja naj poudarimo s tem, da je n. pr. obsegalo to izseljevanje 1937. leta 15% vsega pridobitno sposobnega poljedelskega delavstva v okrajih Murska Sobota in Dolnja Lendava in da so znašali sezonski prihranki 25,000.000 dinarjev.

Neorganizirano sezonsko izseljevanje imamo tudi na Notranjskem in v nekaterih predelih Dolenjske, odkoder se vsako leto izseljujejo po večini moški v hrvaške gozdove in v Francijo na gozдна dela, drugi pa gredo s suho robo po svetu. Domačini imajo za te izseljence lepo ime zdomarji. Vsi ti ljudje so kmečki ljudje in se doma pečajo postransko tudi z lesno obrtjo. Na skopih kraških njivah ne pridelajo toliko živeža, da bi se mogli skozi vse leto preživeti. Neposredno gozdno bogastvo jim nudi priliko za postransko zaposlitev.

Z domačo lesno obrtjo se peča danes do 5000 hišnih obratov, ki zaposlujejo nad 10.000 ljudi in hranijo do 30.000 prebivalcev kočevskega, deloma tudi logaškega okraja. Pretežni del izgotovljene suhe robe razpečavajo zdomarji s krošnjarjenjem.

Že prve pomladanske sapice poženejo Ribničanu kri v noge, da si oprta visoko krošnjo in vzame popotni les v roke in gre po svetu. Navadno ima vsak zdomar točno odmerjeno okrožje, kjer zalaga prebivalstvo s svojimi izdelki. Ko pa v dolini zori ječmen, se vračajo prvi zdomarji s priličnim zaslužkom v denarju, iz Hrvatije pa tudi z zaslužkom v žitu.

Kočarji

Posebna vrsta poljedelskih delavcev so kočarji. Težko je presoditi, v katero socialno skupino prav za prav spadajo. Dejstvo je, da kočarji v Sloveniji niso majhna skupina in da jih koča in košček zemlje ne moreta preživljati, temveč si morajo iskati dela kot dninarji pri delih na polju, v gozdu, pri javnih delih na cesti itd. Včasih so socialno zavarovani, včasih ne in statistično obdelovanje te skupine je težavno.

V Sloveniji imamo 38.5% kočarjev od vseh kmečkih obratov ali dobro tretjino. Ta plast spada med tiste posestnike, ki imajo pod 5 ha zemlje. Pri nas pa morejo najti številne rodbine iz te skupine le v 40% svojega delovnega časa zaposlitev in sredstva za preživljanje na svojem posestvu. Okrog 60% sredstev za preživljanje morajo iskati v mezdnem delu.

Večina kočarjev v bližini industrijskih naselij, ob prometnih progah in v krajih, kjer je izkoriščanje gozda intenzivno, živi od industrije in prometa. To je tista plast, iz katere se rekrutira večina našega obrtno industrijskega delavstva in služkinje.

S tem smo obdelali prvo veliko skupino našega delavstva. Videli smo, da živi zelo bedno življenje in da je potrebna socialne pomoči, predvsem pa solidnega socialnega zavarovanja. Dokler tega ne bo, bo beg z dežele običajen pojav, ker se bo vsak kmečki proletarec ravnal po reku: »S tujega voza zlezi, če treba, sredi morja!«

Obrtno-industrijsko delavstvo

Poleg kmetijstva sta industrija in obrt oni panogi, ki preživljata največ slovenskega ljudstva, namreč 223.017 ljudi, t. j. 19.49% vseh prebivalcev.

Predvojna industrija v Sloveniji je bila zelo majhna. Leto 1918. je osvobodeni Sloveniji prineslo velik gospodarski razmah. Slovenija je prišla v državno skupnost z deželami, ki so bile v industrializaciji dosegle dotlej šele znatno nižjo stopnjo ali so bile celo še popolnoma poljedelske. V novi državi je postala Slovenija najvažnejša industrijska dežela, odprl se ji je v državi trg 250.000 km² in 12 ozir. 15 milijonov ljudi. Pričela so se takoj ustanavljati nova industrijska podjetja, stare tovarne so se večale, domala vse industrijske panoge pa delajo daleč čez potrebe Slovenije, tudi za hrvatsko-srbski trg in nekaj malega celo za izvoz. Industrializacijo je pospeševala tradicija, ki je ostala v deželi, strokovna izvežbanost, obstoj vsaj skromnega kapitala, podjetnost, ki so jo razen navedenega narekovale še ugodne prometne zveze, bližina morja, obilica razpoložljive in cenene delovne sile in že dokaj razvita elektrifikacija, naravne vodne sile in bogati zakladi premoga v domačih tleh.

Nam je bila naselitev industrije zelo dobrodošla. Zaradi slabih posestnih razmer so bili naši ljudje prisiljeni izseljevati se v tuje države, v Ameriko, Nemčijo, Francijo itd. Po vojni pa so vse velike industrijske države, med prvimi pa Amerika, zaprle vrata vsem tujcem in tudi našim ljudem. Mlada industrija je tako imela na razpolago obilo dobrih, pridnih in mladih delavcev. Začela so se ustvarjati nova industrijska področja, ki so popolnoma spremenila lice nekaterih predelov Slovenije.

Celotna slika o deležu obrtno-industrijskega poklica nam pokaže veliko pojemanje od viška na severozapadu (Gorenjska) do najnižjih postavk na agrarnem vzhodu. Kot velika industrijsko-obrtna področja, kjer je nad 50% obrtno-industrijskega prebivalstva, stopajo v ospredje jeseniško (obč. Jesenice 60.4%, Koroška Bela 75.9%, Gorje 51.7%, abs. število za vse skupaj 8019 ljudi), tržiško (obč. Tržič 80.8%, Kovor 64.4%, Križe 52.7%, abs. štev. 5140), kranjsko (obč. Kranj 51.3%, Stražišče 65.3%, Predoslje 43.3%, abs. štev. 5315), domžalsko (obč. Domžale 55.4%, Jarše 58.6%, Vir 62%, abs. število 2220), ljubljansko področje, v katerem je relativna industrializacija najmanjša. Čez 50% imata samo občini Vič (51.6%) in Šmartno pod Šmarno goro (55.4%), dočim ima mesto samo le 27.4%, dasi živi v njem, z danes priključenimi občinami, 24.875 obrtno-industrijskega prebivalstva. Podobno je pri Celju, kjer ima le občina Teharje 51.7%, obč. Celje okolica že samo 48.8% in stara mestna občina le 30.9%, dasi je absolutna številka velika 8506 (torej več ko na Jesenicah!), in celo pri Mariboru, kjer ima mesto samo le 30.9%, občine Pobrežje, Tezno in Radvanje vse le od 40 do 50% in samo Studenci 63.3% obrtno-industrijskega prebivalstva. Absolutno število za mariborsko področje pa znaša 17.449.

Razen tega je še precej manjših obrtno-industrijskih krajev, v katerih živi nad polovico ljudi od industrije in obrti. To so: Kropa (67.5%), Kamna gorica (66.2%), Železniki (66.3%), Šmarca pri Kamniku z lesno industrijo (65%), Mlaka pri Kamniku z lončarsko obrtjo (54.8%), kovinarski Guštanj (72.9%!) in Muta (65.1%), Šoštanj z usnjarsko industrijo (55.8%), ruško industrijsko področje (obč. Ruše 64.7%) ter več izrazito gozdnatih pohorskih občin.

Kategorija s 40—50% industrijsko-obrtnega prebivalstva prevladuje v bližini Jesenic in Radovljice in pa v neposredni okolici Ljubljane. Značilna je tudi za Kamnik z večjim delom okolice in kamniškega polja, v kolikor ne pripada že omenjenim višjim kategorijam.

Naslednjo skupino (30—40%) opazimo izven doslej omenjenih področij. Ta tvori prehod k predelom, kjer prevladuje agrarni element. Tak značaj ima precej občin na Gorenjskem, nekatere občine na kamniškem polju, področje notranjskih gozdov in posamezne občine s krajevno industrijo tudi drugod po Sloveniji, n. pr. Sevnica, Novo mesto, Rajhenburg, Vrhnika,

Slovenska Bistrica, Kočevje, Litija, Konjice, Rogaška Slatina, Črnomelj, Ormož, Marenberg, Slovenj Gradec, Mozirje.

Kategorija od 20—30% obsega kraje, ki so sicer že pretežno agrarni, kjer pa je vendar še precej močna obrtno-industrijska delavnost, zlasti v lesni stroki. Sem spadajo veliki deli poljanske in selške doline, kmetski del kranjskega polja, obrobje ljubljanskega polja, poleg tega še deli Notranjske in le nekateri deli Dolenjske.

Naslednja kategorija z 10—20% obrtno-industrijskega prebivalstva je po svojem obsegu med najbolj razširjenimi. Pri tej skupini gre le še za male, enakomerno porazdeljene obrtnike. Sem spada Tuhinjska dolina, grosupeljsko polje, ribniška in kočevska dolina, dolina zgornje Mirne, posebno na široko pa ob Krki od Toplic mimo Novega mesta vse do Krškega in Brezic ter na ravnini onstran Save. Tak delež prevladuje v Konjiškem okraju in na jugovzhodnem področju Pohorja.

Pod 10% obrtno-industrijskega prebivalstva pa imajo Prekmurje, Haloze, Slovenske gorice in vzhodno Dravsko polje.

Industrija v luči delavskega zavarovanja

Doslej smo razpravljali o tem, koliko prebivalstva pri nas živi od obrti in industrije, nismo pa se pomudili še pri delavcih samih.

Po statističnih podatkih Okrožnega urada za zavarovanje delavcev je število zavarovanih delavcev v letu 1939. naraslo na 99.995. Okrožni urad od svojega postanka, t. j. od 1. julija 1922, še ni imel tako velikega števila zavarovancev. Najvišje članstvo je dosegel v avgustu 1939, in sicer 108.401. Vojska močno vpliva na naše gospodarstvo, zato je tudi članstvo pri OUZD takoj začelo padati, navzlic temu pa je letos v juniju dosegel 108.228 zavarovancev.

Od celotnega števila zavarovancev je 36.46% žensk. Statistika OUZD kaže, da ob gospodarskih poletih odstotek ženskih delavcev počasi napreduje, ali pa celo pada, ob gospodarskih krizah pa zelo naglo raste in pada stalež moških zavarovancev. V težkih gospodarskih položajih si podjetniki pomagajo na ta način, da zamenjujejo dražje moške delavce s cenejšimi ženskimi delavci. Z odstotkom delavk je torej karakterizirano gospodarsko stanje, oziroma razvojne tendence v gospodarstvu.

Zgoraj smo navedli samo splošno stanje zaposlenosti. Podrobno sliko o stanju in razvoju posameznih industrij v l. 1939. daje sledeča tabela:

1. Poljedelstvo	542	zavar. delavcev
2. Javni promet	929	„ „
3. Zasebna prometna podjetja	1.093	„ „
4. Rudarstvo	19	„ „
5. Industrija kamenja in zemlje	5.544	„ „
6. Kovinska industrija	8.066	„ „
7. Gradnje prevoznih sredstev	563	„ „
8. Kemična industrija	2.444	„ „
9. Centrale za proizvodnjo sile	570	„ „
10. Tekstilna industrija	17.057	„ „
11. Industrija papirja	2.078	„ „
12. Industrija kože in gume	2.031	„ „
13. Predelovanje kože in njenih surogat.	3.093	„ „
14. Gozdno-žagarska industrija	7.698	„ „
15. Industrija za predelov. lesa in rezb.	4.404	„ „
16. Industrija hrane in pijače	3.741	„ „
17. Industrija tobaka	699	„ „
18. Gostilne, kavarne in krčme	3.428	„ „
19. Oblačilna industrija	5.369	„ „
20. Gradnje železnic, cest itd.	4.267	„ „
21. Gradnje nad zemljo (visoke stavbe)	5.630	„ „
22. Grafična industrija	1.244	„ „
23. Higiena	2.142	„ „
24. Občinski uradi	2.566	„ „
25. Trgovina	3.768	„ „
26. Denarni zavodi in sam. pisarne	451	„ „
27. Gledališča, svob. poklici in razno	1.340	„ „
28. Hišna služinčad	9.219	„ „

Skupaj . . . 99.995 zavar. delavcev

Tekstilna industrija

Najmlajša, toda največja in najmočnejša industrija v Sloveniji je še vedno, tako kot prejšnja leta, tekstilna industrija. V letu 1939. je zaposlovala 17.057 delavcev ali 17 %, t. j. skoraj eno petino vsega članstva Okrožnega urada. Naraščanje te industrije zadnja leta nekoliko peša.

Ta industrija je imela pri nas največji polet. Še l. 1925. je bilo pri nas le okrog 5000 tekstilnih delavcev, leta 1936. jih je bilo že čez 13.000, a leta 1938. več kot 17.500. V juniju 1940 pa že zaznamujemo padec, ker je bilo tedaj zaposlenih samo še 16.555 delavcev.

Pred prvo svetovno vojno smo imeli na sedanjem slovenskem ozemlju tekstilne tovarne v Št. Pavlu pri Preboldu, v Litiji in v Trziču. Po vojni je največje tekstilne tovarne v Kranju postavil inozemski kapital (češki in poljski), ki je hotel izrabiti konjunkturo ter se izogniti carinskim zaprekam na ta način, da je zgradil tovarne na jugoslovanskih tleh. Rasle pa so tudi številne manjše tovarne, zlasti pletilnice, o katerih pa se še ne ve, če bodo mogle vse tudi obstati.

O koncentraciji te industrije ni govora, ker je porazdeljena na široko po deželi in so večja ali manjša podjetja dobili tudi kraji, ki doslej sploh niso imeli nobene industrije, n. pr. Murska Sobota, Novo mesto, Kočevje, Škofja Loka. Ta industrija predvsem gleda na ceneno delovno moč, zato se opaža težnja po razvrščanju po agrarnih krajih.

Sedaj imamo v Sloveniji tri glavna žarišča tekstilne industrije: Kranj, Trzič, Maribor. V vseh teh mestih je sedež industrije v mestu samem, toda velik del, pogosto celo večina delovne sile pa prihaja dnevno iz okoliških vasi. Značilen primer je zlasti obč. Stražišče pri Kranju, kjer živi od te industrije 45% prebivalstva.

Zelo krepka je tržiška tekstilna industrija, ki vzdržuje 1636 ljudi. Maribor ima tri tekstilne tovarne, od katerih ima vsaka nad 500 delavcev, važne pa so tudi tovarne v Škofji Loki, Medvodah, Litiji, Št. Pavlu pri Preboldu in na Grosupljem.

Tekstilna industrija zaposluje zelo veliko žensk in mladih delavcev, zlasti iz okoliških kmečkih domov. To je pač mlada industrija, katere delavski kader se še ni ustalil, ukoreninil in se s tem sproletariziral.

Iz navedenih razlogov je značilno tudi razmerje med vzdrževanimi osebami in aktivnimi zaposlenci v tej stroki. Vzdrževancev je tu mnogo manj, kakor v vseh ostalih industrijskih panogah. Od vsega našega prebivalstva, ki živi od tekstilne industrije, je namreč 67.50% aktivnih zaposlencev in le 32% vzdrževancev.

Kovinska industrija

Pri OUZD je bilo v letu 1939. zavarovanih 8066 kovinarjev. V resnici pa je število kovinarjev še višje, ker jih je dober del prijavljenih pri Bratovski skladnici.

Kovinska obrt in industrija spada med najstarejše in tudi najvažnejše industrijske panoge pri nas. Leta 1931. je ta stroka preživljala 41.821 oseb ali 3.65% vsega prebivalstva.

Imamo štiri velika središča kovinarstva. To so Jesenice, Ljubljana, Celje in Maribor. Med njimi so le Jesenice pravi industrijski kraj. Na samih Jesenicah je odpadlo 45.9% celokupnega prebivalstva na kovinarstvo. Nasprotno pa je današnja Velika Ljubljana štela le 5.8% kovinarjev, Maribor 9% in današnje Veliko Celje 14.6%, kar pomeni zelo veliko vlogo celjskega kovinarstva. Ljubljana je sicer močno središče kovinarstva, ali tu ni velikih tovarn, ampak so številna majhna podjetja. Sploh je za Ljubljano značilno, da nima velikih tovarn in da ima samo eno tovarno, ki ima nad 50 delavcev — tobačno tovarno.

Važna razlika je tudi v tem, da je v jeseniškem področju kovinska industrija osredotočena tako rekoč v enem samem podjetju, v navedenih treh mestih pa gre za večje število manjših podjetij. Pri manjših podjetjih je tudi mogoč dnevni dotok delavstva z bližnje okolice, kar zlasti vidimo na mariborskem področju, kjer je industrija te vrste nameščena večinoma po okoliških občinah, kjer živi n. pr. v občini Studenci 38.5% ljudi od te panoge, podobno je pri Celju in pri Ljubljani, kjer precej kovinarjev odpade še na občine Dev. Mar. Polje, Ježica, Št. Vid in Medvode.

Imamo pa tudi več manjših intenzivnih kovinarskih središč, kjer se kovinarstvo ni vezalo na gospodarsko funkcijo mest, temveč na staro železarsko tradicijo, ki pa se je ponekod prilagodila moderni industrializaciji. Taka središča so Kropa, Kamna gorica, Tržič (fužinarji), Guštanj, Muta, Slov. Bistrica. V teh krajih je kovinarska stroka dominantna.

Ta vrsta industrije spada med težko industrijo, ki zaposluje starejšo, le zrelo moško delovno silo. V tej stroki pa imajo delavci tudi najboljše plače. Povprečna mesečna plača jeseniškega kovinarja znaša 1700 din na mesec. Minimalna dnevna plača znaša 40 din na dan, to je plača pomožnih delavcev. Srednja plača kvalificiranega delavca znaša od 56 do 65 din na dan. Dobra plača pa znaša dnevno 90 din z nadurami tudi do 120 din

dnevno. Kranjska industrijska družba ima namreč 8 razredov in po njih se uvrščajo delavski zaslužki. Glavno merilo za uvrstitev je storitvena kvalifikacija, pomembne pa so tudi osebne zveze, nadarjenost, spretnost itd. Kranjska industrijska družba zaposluje na Jesenicah in Javorniku 3600 delavcev in 400 uradnikov.

Gozdno žagarska industrija

Omenili smo že, da v naših kmetijskih obratih zavzema gozd dve petini površine. Slovenija je dežela gozda. Zato je razumljivo, da mora biti hkrati območje krepke lesne industrije. To je prav za prav naša prva industrijska panoga, ki zaposluje v dobi dobre konjunktore do 20.000 ljudi. Leta 1939. je bilo pri OUZD prijavljenih 12.102 delavcev iz lesne stroke. Poudariti pa moramo, da v Sloveniji dve tretjini oseb, ki delajo v gozdovih, ni prijavljenih v zavarovanje. Iz tega vidimo, da številka 20.000 drži. Pri tem pa moramo omeniti, da je pri nas razmeroma malo prave lesne industrije in obrti in da večina delavstva odpade na one obrate za prvo obdelavo lesa, ki daje šele polfabrikate. Zelo mnogo ljudi zaposluje sekanje v gozdu ter tesanje hlodov pa prevoz na žage. Po vsej deželi je mnogo žag, ki delajo na malo, predvsem za kmetško uporabo. Žag bo pri nas približno 2000. V primeri z lesnim bogastvom, ki je pri nas doma, je ta industrija pri nas še malo razvita. Največji delež na gozdno-žagarski industriji imajo pri nas okraji na gozdnatem alpskem in kraškem svetu, to so Gornji grad z 9.7%, Logatec z 8.2%, Kranj (s Škofjo Loko) s 7.5%, Radovljica s 6.9% in Dravograd s 6.7%, najmanjšega pa okraji v panonskem pasu, kjer ima okraj Murska Sobota le 0.68%, Lendava 0.95 in Ptuj 0.97% prebivalstva zaposlenega pri lesu.

Mezde gozdovnega delavstva so podvržene mnogoterim spremembam in so odvisne zgolj od dobre ali pa slabe konjunktore. Z minimalno mezdo morajo drvarji pri industrijskih podjetjih prejeti najmanj po 2.50 din na uro, na deželi pri manjših podjetjih po 2.25 din na uro. Zaslužek je zelo nestalen tudi zaradi tega, ker so delavci zelo odvisni od vremena. Tako jim skoraj vsak teden odpade kak dan.

Delovni čas je različen. Pri akordantih traja od zore do mraka. Poleti znaša ta delovni čas 12—16 ur dnevno, pozimi pa 8—10 ur dnevno. Mezдно delo traja 8—11 ur dnevno, največ od 6. ure zjutraj do 18. ure zvečer. Opoldne imajo eno uro počitka.

Delo v tej stroki je izredno naporno pa tudi zelo nevarno za življenje in zdravje delavcev. V gozdno-žagarski industriji je bilo v minulem letu 776 obratnih nezgod, v industriji za predelavo lesa pa 143. Tudi število smrtnih nezgod je v tej panogi najvišje.

Ostale industrijske skupine

Tako smo v kratkem obdelali naše največje industrijske skupine. Rudarstvo je omejeno le na nekaj po narodi utemeljenih področij. Rudarstvo je l. 1931. preživljalo v Sloveniji 27.791 ljudi, t. j. 2.4% vsega prebivalstva. Od tega je bilo 9547 aktivnih zaposlencev. Ogromna večina našega rudarstva je omejena na naše premogovnike in na svinčeni rudnik v Mežici. Za te kraje je rudarstvo poglavitna gospodarska panoga. Trboveljsko področje samo vključuje 55% vseh naših rudarjev, saj preživlja 15.300 ljudi, in sicer v občini Trbovlje 10.389, Zagorje 2044, Ržišče 1184, Sv. Krištof pri Laškem 1032, Dol 651. Ostali premogovniki precej zaostajajo: Zabukovica vzdržuje 933 ljudi, Senovo pri Rajhenburgu 1312, Leše 704, Št. Janž na Dol. 585, Kočevje 383, velenjski rudnik lignita oskrbuje 1591 rudarjev s svojci, kar pomeni 15.6% vsega prebivalstva Velenja z okolico. Mežiški svinčeni rudnik nudi eksistenco 2679 ljudem, t. j. 48.9% vsega prebivalstva v občinah Črna in Mežica.

Aktivnih zaposlencev je v tej panogi 34.3%, vzdrževancev pa 65.6%. V tem se zrcali velika proletarizacija rudarskih krajev, ki so jim pri nas do neke mere slični samo kraji s težko kovinsko industrijo. Razloge smo že navedli.

Veliko število delavstva pri nas zaposluje tudi industrija kamenja in zemlje, ki je v minulem letu zaposlovala 5544 delavcev. Prav tako ima mnogo delavcev stavbarska stroka (5630 delavcev).

Velik kader tvorijo tudi služkinje, katerih je samo pri OUZD bilo prijavljenih 9219. Jih je pa brez dvoma veliko več, ker je mnogo gosposinj, ki svojih služkinj ne prijavljajo.

Delavski zaslužki

Najboljši pregled delavskih zaslužkov nam morejo dati statistični podatki OUZD. Naslednje vrstice povzemamo iz letnega poročila OUZD za leto 1939.

Zaradi odmere zavarovalnih prispevkov in podpor se zavarovanci uvrščajo v mezdne razrede. Tozadevna statistika prikazuje strukturo zavarovanega delavstva po višini plač. Število zavarovanih delavcev je razvidno iz sledeče tabele:

Mezdni razred	Dnevna zavarovana mezda din	Število zavarovancev v l. 1939
I.	6.—	7.580
II.	8.—	—
III.	9.60	8.321
IV.	11.60	5.756
V.	14.—	2.663
VI.	16.80	7.785
VII.	20.—	10.524
VIII.	24.—	12.606
IX.	28.80	14.461
X.	34.—	12.071
XI.	40.—	7.221
XII.	48.—	11.007
		Skupaj: 99.995

Največ delavcev je uvrščenih v IX. mezdni razred z dnevno zavarovano mezdo 28.80 din. To pomeni, da največ delavcev zasluži dnevno po 30 din. Od IX. razreda pada članstvo navzgor in navzdol, samo na obeh koncih lestvice mezdnih razredov članstvo poraste. V XII. razred so namreč uvrščeni vsi delavci, ki zaslužijo dnevno 48 din. Ako bi lestvico mezdnih razredov navzgor podaljšali, potem bi članstvo v XII. razredu padlo. V nižjih razredih pa imamo osebe, ki niso polno produktivni delavci, predvsem vajenci.

V preteklem letu so se delavske plače v splošnem zboljšale vsaj nominalno, t. j. brez ozira na kupno moč denarja. Visoko število zavarovancev v I. in III. mezdnem razredu pa nam kaže ponovno naraščanje števila mladih delavcev, ker je vojna generacija 1914—1918 že zaključila vajensko dobo. Postali so že pomočniki. Znano je namreč, da je med vojno število porodov zelo padlo, vendar so porodi začeli naraščati od leta 1919. dalje.

Povprečna dnevna zavarovana mezda je znašala 25.17 din in se je od leta 1938. dvignila za 0.37 din, kar je malo. V l. 1938. se je dvignila za 1.29 din. Povprečna dnevna zavarovana mezda

ustreza približno faktičnemu dnevnu zaslužku povprečnega delavca, oziroma je nekoliko manjša od nje. Ta mezda ob času gospodarskih poletov napreduje, ob času gospodarskih kriz pa nazaduje. Vendar pa padec mezde še ne napoveduje točno gospodarskega poleta ali krize, ker podjetniki ob krizah najprej reducirajo delavstvo in šele nato začno zniževati plače, ob gospodarskih poletih pa se najprej nameščajo novi delavci in šele nato se začno zviševati plače.

Vsota vseh zavarovanih delavskih zaslužkov, oziroma mezd je znašala leta 1939. okroglo 788 milijonov dinarjev, to je nad tri četrtine milijarde. Samo leta 1930., to je pred zadnjo svetovno krizo, je OUZD zavaroval večjo vsoto zaslužkov. Od vsote zavarovanih zaslužkov se računajo vsi zavarovalni prispevki, in sicer:

za bolniško zavarovanje	7.0%
za invalidsko zavarovanje	3.0%
za nezgodno zavarovanje (povprečno)	2.0%
za borzo dela (brezposelnost)	1.4%
za Delavsko zbornico	0.3%
Skupaj	13.7%

Od celokupne zavarovane mezde je v letu 1939. predpisal OUZD sledeče prispevke:

za bolezen	54,000.000 din
za invalidnost	23,000.000 «
za nezgode	15,000.000 «
za brezposelnost	10,000.000 «
za Delavsko zbornico	2,000.000 «
Skupaj	104,000.000 din

OUZD pobere letno za vse vrste zavarovanj že nad 100 milijonov dinarjev. Znesek vseh bremen, ki jih Slovenija plačuje letno za delavsko socialno zavarovanje, moramo ceniti okoli 250 milijonov, t. j. okoli ene četrtine milijarde.

Zdravstveno stanje delavstva

Premnogi, ki kritizirajo socialno zavarovanje, poudarjajo, da je to zavarovanje predrago, da mnogo jemlje in nič ne daje. Če pa že kaj da, je to malenkostno spričo visokih prispevkov. Poglejmo torej, kaj je s tem.

Povprečni stalež dela nezmožnih bolnikov, katerega je OUZD vzdrževal celo leto 1939, s hranarinami, porodninami, brezplačno bolniško in sanatorijsko oskrbo, je znašal 2900 bolnikov. To je približno stalež prebivalstva manjšega mesta.

Toda prave slike ne daje stalež bolnikov, ki je tem večji, čim večje je število članstva, temveč relativno število bolnikov ali odstotek bolnikov. Ta pa je znašal 2.90% in je zelo visok! Vzroki obolenj so v glavnem tile:

V Sloveniji se je izvajalo mnogo javnih del. Pri teh delih so bili zaposleni v veliki meri delavci iz južnih krajev. Ti že po svoji telesni konstituciji težko prenašajo tukajšnje klimatske razmere in težko delo. Veliko zaposlencev pri teh delih je bilo tudi kmečkih ljudi in kočarjev. Ti so slabotnejši in telesno manj odporni. Vsi so morali delati na odprtem in nezavarovanem prostoru. Običajna so bila obolenja na prebavilih in dihalih. Mnogo pripomore k obolenju tudi nezadostna obleka in slaba obutev.

Lani in letos je delavstvo preobremenjeno. Vojaški vpoklici imajo tudi v zdravstvenem oziru posledice. Vsi obvezniki se takoj, čim se vrnejo z vaj, prijavijo pri zdravnikih. Ostali, ki so delali, so morali nadomestiti pri delu tudi svoje vojne tovariše. Deloma so bili na njih mesta sprejeti prav mladi ali pa zelo stari delavci, ki so že po naravi dovzetni za obolenja.

V zadnjih mesecih minulega leta smo imeli močno epidemijo gripe.

Iz leta v leto se večja število obratnih nezgod, katerih je bilo 1939. leta 3153. Zdravljenje ponesrečencev je drago in dolgotrajno. Številne so tudi izven obratne in športne poškodbe. Kolesarstvo, ki je v Sloveniji močno razvito, ima na njih velik delež! Tudi alkohol močno obremenjuje zdravje delavcev!

Onemoglostno in starostno zavarovanje se je šele pričelo izvajati, toda starih in onemoglih delavcev imamo že zelo veliko in ti obremenjujejo bolniško zavarovanje in iščejo pomoči pri zdravnikih.

Znaten del bolnikov tvorijo nevrotiki. Število teh živčno razkrojenih oseb je iz leta v leto večje, predvsem v krajih razvite tekstilne industrije, kjer vladajo po navadi slabe higienske, stanovanjske in prehranjevalne razmere, kar ima za posledico telesno in duševno onemoglost delavcev.

Izdatki za zdravljenje zavarovancev, zakonite dajatve, vzdrževanje zdravstvenih naprav in kontrolo bolnikov pa so l. 1939. znašali:

Hranarina	din 16,572.362.66 (30.25 %)
Porodnina, dečja oprema, dojnina, babiška pomoč	» 3,295.399.75 (6.02 %)
Pogrebneine	» 339.499.— (0.62 %)
Zdravniški stroški	» 6,057.310.22 (11.06 %)
Zdravila, zdravilni pripomočki	» 5,867.074.85 (10.71 %)
Oskrba v bolnišnicah	» 6,721.778.10 (12.28 %)
Kopališča in zdravilišča	» 3,240.171.88 (5.92 %)
Zdravljenje zobovja	» 1,204.009.91 (2.20 %)
Vzdrževanje ambulatorijev	» 1,441.633.94 (2.63 %)
Nadzorovanje bolnikov	» 823.883.75 (1.50 %)
Skupaj	din 45,563.124.66 (83.19 %)

Odstotek je računano od skupnih prispevkov.

Vidimo torej, da so izdatki za zdravljenje delavcev ogromni. V zvezi s tem moramo omeniti, da nam sodobna industrija pušča izredno visoko število pohabljenecv, ki so žrtev obratnih nezgod. Strokovnjaki trdijo, da moderna industrija pušča več invalidov kakor pa vojske.

V preteklem letu je kar 51 delavcev položilo svoje življenje na oltar dela. Zapustili so 23 vdov s 34 otroki, katere bo socialno zavarovanje moralo vzdrževati do 16. leta ali pa še čez, vdove pa do smrti. Izdatki na začasnih, trajnih ter vdovskih, otroških in ascendenčnih rentah grede letno v težke milijone.

Obrtno industrijsko delavstvo je tudi dobro in uspešno zaščiteno z različnimi zakoni. Delovni čas ureja zakon o zaščiti delavcev. Za varnost delavcev pri delu in za higienske naprave v obratih ima stroge določbe zakon o inspekciji dela. Važne pravno zaščitne določbe ima tudi obrtni zakon. Omeniti bi bilo treba še več banskih uredb, ki urejajo minimalne mezde, delno delovni čas, arbitražni postopek i. dr.

Dalje imajo delavci svoje stanovsko predstavništvo, Delavsko zbornico, kjer vsak delavec dobi pravno, zaščitno in drugo pomoč, kadar koli jo potrebuje. Vsa pomoč je brezplačna.

V primeru brezposelnosti dobijo delavci primerne podpore, ki so se zadnja leta preuredile. Ta del zavarovanja ni še izveden in še čaka rešitve. V vztrajni borbi si je delavstvo tudi

izvojevalo starostno zavarovanje. Rente zaenkrat niso velike, ker je tudi prispevek majhen. Toda začetek je tu in to zavarovanje se bo postopoma izboljševalo in izpopolnjevalo.

Delavci imajo tudi zaščitene svoje plače ob rubeži in ob konkurzu podjetij.

Če primerjamo materialno in socialno preskrbo industrijsko obrtnega delavstva s položajem poljedelskega delavstva, vidimo, da je položaj poljedelskega delavstva nevzdržen.

Zaključek

Priznati moramo, da je materialna plat pri našem delavcu mnogo lepša in boljša, kakor pa duhovna in moralna. O tem to pot ni govora. To plat bomo ob drugi priliki nekoliko temeljiteje obdelali.

Toda že iz povedanega lahko razberemo, da ima Katoliška akcija med slovenskim delavstvom zelo širok delokrog. Ne sme pa se omejiti samo na sedeže posameznih industrij, ampak bo morala seči tudi na široko kmečko okolico posameznih industrijskih področij.

France Pernišek

Verska filozofija Nikolaja Berdjajeva

Berdjajev je izšel iz pravoslavnega reformnega gibanja, ki je ob početku tega stoletja hotelo vse rusko kulturno in duhovno življenje prenoviti v nekem liberalnem in modernističnem duhu. Mladi reformatorji so se z vsem mladostnim ognjem zavzemali za čim večjo svobodo, prostost in občestvenost, najodločneje pa so odklanjali kakršno koli vidno in zunanjo avtoriteto ali sploh kakršno koli družabno vezanost.

Mlada »ruska duhovna renesansa«, kot je nazval Berdjajev to gibanje, v svoji domovini ni mogla uspevati. Proti njenim reformnim idejam se je najprej z vso avtoriteto oglasila pravoslavna hierarhija. Končno pa je to gibanje zamrlo pod pritiskom boljševizma. Glavni idejni vodniki, ki so hoteli delovati še naprej, so se morali umakniti v tujino. Največ se jih je zbralo v Parizu, kjer so si ustanovili celo svojo fakulteto, Pravoslavni vzhodni institut.

V Parizu se je ustavil tudi Berdjajev. Kot izviren, genialen mislec in izredno dovršen pisec je kmalu splošno zaslovel. Berdjajeva bi po pravici lahko šteli med najbolj znane, najbolj cenjene in najbolj vplivne sodobne mislece.

Kako je bilo mogoče, da se je Berdjajev, ki je tako rekoč kot begunec pribežal z vzhoda, tako hitro vživel v zapadno kulturo in si kar naenkrat pridobil tolikšen vpliv?

To si moramo razlagati zlasti iz njegove svojske miselnosti.

Berdjajevlja filozofija je izrazito spiritualistična, često prehaja že v nekakšen misticizem. Oster čut za duhovnost je Berdjajevu že nekako prirojen iz narodne ruske psihe, marsičesa se je navzel iz mladega reformnega gibanja, ki je poudarjalo zlasti duhovne vrednote, končno pa je svoj nazor izoblikoval še z mnogimi svojimi posebnostmi.

Berdjajev uzre duha povsod. V vseh vprašanjih, ki nas danes živo zanimajo, v gospodarskih, socialnih, političnih in zlasti v kulturnih vprašanjih odkrije Berdjajev nek višji duhovni smisel in jim zna vdihniti celo nek religiozen in mističen pomen.

S tako duhovno miselnostjo je stopil Berdjajev pred zapadnega človeka. Pred tistega zapadnega človeka, ki je bil ves truden od svoje pozitivistične in materialistične filozofije, ki mu je že dolga leta kakor mora tlačila in dušila svoboden duhovni polet. Ni čuda, da se je potem moderni človek začutil v novi spiritualistični miselnosti kakor sproščen in odrešen in se je z iskrenim veseljem oklenil Berdja-

jevlje filozofije. Tako je postal Berdjajev modernemu človeku glasnik in vodnik k duhovnim vrednotam.

Vendar pa Berdjajevlja duhovnost ni popolnoma izčiščena in jasna. Dostikrat je zavita v čuden, meglen mysticism, drugod je pretirano individualistična, ponekod je modernistično protirazumska, včasih noče imeti nobenega umevanja za tiste vzvišene duhovne vrednote, ki jih prinaša katoliška vera. Ti nedostatki, ki so večkrat zelo težki, zelo usodni, so krivi, da Berdjajevlja filozofija še daleč ne more imeti za vernega in katoliškega človeka tisti pomen, kot ga ima za blodeče in bolne duhove, ki bolehalo za materializmom.

Po številnih člankih in knjigah, Berdjajev je namreč zelo plovovit pisatelj, ki redno izhajajo tudi v različnih svetovnih prevodih (v francoskem, nemškem, angleškem, italijanskem jeziku), si Berdjajevlja filozofija vedno bolj osvaja duhove. »Berdjajev v resnici zasluži, da o njegovih nazorih resnobno razpravljamo. Da, Berdjajev nam je podal tako globoko zgodovinsko in versko filozofijo, da si moramo o njej nujno priti na jasno,« opozarja Dennert.¹

Nastala je že lepa vrsta znanstvenih člankov in studij o verskih in filozofskih nazorih Berdjajeva. Največ jih je izšlo v revijah, nekaj pa celo v knjižni obliki. Kot najnovejša in tudi najbolj temeljita se jim pridružuje knjiga p. Bernharda Schultzeja S. J., profesorja na papeškem Vzhodnem Institutu v Rimu.² Toda omenjena dela po veliki večini samo povzemajo in zgoščeno obnavljajo misli Berdjajeva, prav malo ali skoraj nič pa se ne bavijo s kritiko njegovih nazorov, ki bi bila tako zelo potrebna.

Filozofija N. Berdjajeva je že sama po sebi tako zanimiva, da je vredna kritičnega premisleka. Poteg tega imamo pa katoličani še poseben razlog, da njegova izvajanja trezno in objektivno preudarimo. Ponekod namreč govori Berdjajev čisto v smislu krščanstva. In res mislijo nekateri, da je njegova filozofija katolicizmu zelo blizu, da ga celo v marsičem dopolnjuje in da bi se morali tudi katoličani marsikaj naučiti iz nje. A to je le eno, le prijazno lice Berdjajeva. So pa še mnoga druga mesta, kjer kaže Berdjajev popolnoma nekatoliški obraz, kjer odločno, neizprosno postavlja druga načela in druge zahteve, ki so katolicizmu globoko nasprotno.

Zato je nujno potrebno, da kritično presodimo, koliko je Berdjajevlja filozofija združljiva s katoliško filozofijo in teologijo, kaj more iz nje tudi katoličan s pridom povzeti, in po drugi strani, v čem je Berdjajevlja filozofija katolicizmu nasprotna in kaj moramo kot

¹ Die Krisis der Gegenwart und die kommende Kultur. (Eine Einführung in die Geschichtsphilosophie Berdjajews.) Str. 77-78, Leipzig 1928.

² Bernhard Schultze, Die Schau der Kirche bei Nikolai Berdjajew. V zbirki Orientalia Christiana Analecta, zv. 116. Pontif. Institutum Orientalium Studiorum. Roma 1938. 8° str. 251.

Pfleger Karl, Geister, die am Christus ringen. Leipzig 1938. Str. 275-305. Kopf, N. Berdjajew. Leben und Schaffen. V »Theologie der Zeit«. Wien 1937. Folge 7, 117-128.

Danzas, La voie (Put) dans la philosophie religieuse russe. V »Russie et Chrétienté« 1935; 214-238.

Florovskij, Puti russkago bogoslovija. Paris 1937.

verni katoličani pri Berdjajevu odkloniti. Temu naj pripomore tudi pričujoča razprava.

Berdjajev se zelo pogosto bavi z vprašanjem o veri in cerkvi, včasih izrečno, še večkrat pa mimogrede ob drugih sorodnih vprašanjih. Kadar govori o kulturi, o ustvarjanju, o smislu življenja, vedno vpleta tudi to in ono poglavje iz svoje verske filozofije. Ta zveza pa ni samo zunanja in slučajna, marveč je globoko utemeljena v vsej njegovi miselnosti. Vprašanje cerkve in vere je Berdjajev zavestno in namenoma postavil prav v središče svojega miselnega sestava. »Berdjajev misli vedno eklesiološko,« pravi kratko in značilno Schultze.³

Prav zato, ker je napisal Berdjajev svoje misli iz verske filozofije ob različnih prilikah in ni vedno pazil, kako se je o tej stvari izrazil že na drugem mestu, je kaj razumljivo in skoraj nujno, da se mu je tu in tam vtihotapilo navidezno nasprotje vsaj v besedah in izrazih, če ne tudi miselno in stvarno. Kako naj sedaj razvozlamo ta temna in zapletena mesta, kako naj jih pravilno razumemo? Kakor jih je umel avtor sam! To se pravi, v luči onih temeljnih in splošnih nazorov o človeku, o življenju in o bitju sploh, ki jih je Berdjajev sam postavil za osnovo svoji verski filozofiji. Kakor so misli nastale, tako jih je treba tudi umeti. Berdjajev pa jih je kot filozof sam izvajal prav iz teh osnovnih idej in postavk.

Praden začnemo podrobno obravnavati versko filozofijo Nikolaja Berdjajeva je torej nujno potrebno, da vsaj v glavnih potezah naznačimo njegovo stališče glede splošno filozofskih in metafizičnih vprašanj.

Filozofsko metafizične osnove

V množici filozofskih sistemov najprimerneje opredelimo Berdjajevljo filozofijo kot filozofijo neposredne življenjske intuicije. Ti izrazi so Berdjajevlji, a paziti je treba, da jih bomo tudi po njegovem umeli. Za svoje izvirne in nove ideje si namreč Berdjajev rad izposoja stare, že znane izraze in termine, posebno če niso bili prej povsem točno določeni, a jih potem po svoje zaobrbe in jim da čisto nov pomen in novo vsebino.

Kaj torej pomeni Berdjajevu »neposredna življenjska intuicija«? Intuicija mu je vse. Neposredna življenjska intuicija je tisto prvotno in neskaljeno doživetje, tisto čisto notranje izkustvo duha, celotni in skrajni napon vseh duhovnih sil, umskih, čustvenih in nagonskih, ki z njimi duh neposredno prodre v tajno notranjost bitja in v temne globine resničnosti.⁴ To svojsko elementarno ali prvinsko dejavnost slehernega duhovnega bitja, ki je tudi edino resnično spoznanje in edino pravo duhovno življenje, to imenuje Berdjajev neposredno življenjsko intuicijo.

³ Die Schau der Kirche bei N. Berdjajew, str. 134.

⁴ Prim. Filozofija svobodnago duha. Problematika i apologija hristianstva. Ymca Press, Paris 1927. Čast I, str. 38—42.

Dela N. Berdjajeva navajam po ruskem izvirniku. Kjer pa originala nisem mogel dobiti, navajam nemški prevod.

Psihologija navadno razlikuje v človeški duševnosti različne zmožnosti in različne akte ali dej. Najprej nižjeredne, čutne (senzitivne) in višjeredne, duhovne. V vsakem redu pa še trojico: spoznanje, čustvovanje in teženje. Intuitivni so v pravem pomenu spoznavni dej. Vse čutne predstave so intuitivnega značaja, ker se neposredno tičejo predmetov samih. Ime »intuicija« je povzeto od vidnega čuta, ki je najbolj neposreden in nazoren (intueor = gledam).

Toda čeprav je čutno spoznanje zelo neposredno, intuitivno, je vendar v toliko nepopolno in pomanjkljivo, da nam slika le zunanost in površje predmetov, ne more pa posvetiti v njihovo notranost in pokazati tudi njih bistvo. Notranost in bistvo spoznava le um, zato je samo po sebi umsko spoznanje toliko višje in odličnejše. Tudi umska intuicija je zato višja in popolnejša od čutne. Na to umsko intuicijo, na to neposredno umsko gledanje mislimo po navadi, kadar govorimo o intuiciji.

Berdjajev pa noče posameznih psihičnih dejev nič razlikovati. V različnih zmožnostih in v različnih dejih gleda le tisto, kar je v njih skupnega, namreč to, da so vsi neko javljanje in utripanje duhovnega življenja. Pod tem vidikom jih povzame v enoto, ki jo imenuje življenska intuicija.

Ker je v to svojo intuicijo strnil sploh vse duhovno življenje že a priori, zato Berdjajev ne priznava nobenega duhovnega življenja in nobene duhovne dejavnosti, ki bi ne bila intuitivna. Tako mu je postala intuicija edina resnična duhovnost in edino resnični duhovni dej. Vse duhovno življenje se vrši v intuiciji. Kar torej ni intuitivno, po Berdjajevu tudi ni v resnici duhovno. S tega stališča Berdjajev odločno zavrača vse tisto spoznanje, ki ni naravnost iz gledanja, iz intuicije, ampak je sad dolgega in naporenega razmišljanja, zaključek iz zapletenih logičnih sklepov in abstrakcij. Vse to je le posredno spoznanje, pravi Berdjajev, in zato nima prave življenjske moči, da bi prodrlo do resničnosti in da bi poseglo v pravire življenja in luči.⁵ Iz istih razlogov izključuje tudi analogijo bitja, za sholastiko tako značilen nauk.

Intuicijo pojmuje Berdjajev kot mogočen tok duhovnega življenja, kot burno valovanje duhovne dejavnosti, ki se razliva čez svet resničnosti, se širi in širi, dokler ne zajame vseh bitij in vse realnosti. Intuicija objema in osvetljuje sicer različne predmete in si jih drugega za drugim duhovno osvaja, a kljub temu ostane sama v sebi ena in ista. Intuicija je vedno ista, spreminjajo se le faze in oblike njenega valovanja. Vsako doživetje je ena faza v celotnem toku intuicije. Berdjajev deli vse duhovno življenje na štiri takšna doživetja, ki so temeljne važnosti in ki tvorijo štiri osnovne faze duhovne intuicije.

Štiri temeljna doživetja — Monistični svet »duha«

Prvo je doživetje duha, kot pravi Berdjajev. Najprej se duh zave samega sebe in spozna svoj lastni jaz. To je prva oblika

⁵ Ja i mir objektov. Opit filosofii odinočestva i obščeniya. Ymca Press. Paris 1934. Str. 18.

intuicije: duh, kot je sam v sebi. Ker je prva, imenuje Berdjajev to obliko tudi »praintuicija«.⁶

Doživetje duha je po Berdjajevu najpopolnejša in najbolj dovršena oblika intuicije, ker je najbolj enovita in najbolj »monistična«, kot se rad izraža. Duh se tako rekoč poglobi sam vase in v intuiciji objame samega sebe.⁷ Tisti, ki spoznava, in tisti, ki je predmet spoznanja, spoznavajoči in spoznani sta popolnoma eno in isto. Ista resničnost je sama sebi neposredno navzoča in je tako v najtesnejšem, najožjem stiku z duhovnim svetom. To hoče povedati, ko pravi, da je duhovno doživetje docela monistično.

Duhovna resničnost, izvaja Berdjajev dalje, je popolnoma enovita in nerazdeljena. Če pa je nerazdeljena in nima nobenih delov, potem ne moremo reči: »Tu smo našli del resničnosti, tam drugega.« Saj delov sploh ni, ampak le enota in celota resničnosti. Če jo najdemo, in kjer koli jo najdemo, povsod jo najdemo vso in celo. Le dvoje je torej mogoče: ali duh doživi duhovno resničnost in jo doživi vso in celo, ali pa je sploh ni doživel. Duhovni svet je docela enovit in enoten, prav zato pa je tudi vseobsegajoč in popolnoma splošen. To dvoje misli Berdjajev, ko pravi, da je duhovni svet najčistejši monizem.

Duhovni svet obsega vse, kar je resnično, vse, kar eksistira; zato, pravi Berdjajev, je duhovni svet tudi resničnost sama, svet duha je pravi eksistencialni svet. V duhovnosti je združena vsa eksistenca, vsa bitnost in resničnost, zato izven duhovnosti ne more biti nič resničnega. Doživetje duha zajame vso resničnost v najčistejši enoti.

Druga stopnja intuicije je »doživetje duše«. Berdjajev razlikuje duha in dušo čisto po svoje. Takole: duh je nerazdeljen, enovit, za dušo pa je značilna notranja diferenciacija, bitna razdvojenost in notranji razkroj, duh je svet monizma, duša pa svet dualizma. Vzemimo za primer spoznanje: Doživetje duha je popolnoma enotno, dokler duh ne razlikuje med objektom in med subjektom svojega doživetja. Ko pa se duh zave, da je spoznavajoči subjekt nekaj drugega kakor spoznani objekt, da sta torej objekt in subjekt vsaj v spoznavnem redu različna, čeprav sta morda realno isti duh, ki spoznava samega sebe, tisti hip, pravi Berdjajev, se je v duhu samem pojavila neka ločitev in diferenca.⁸ Duhovna resničnost je bila prej enotna, zdaj pa se je razklala, se razdvojila in razpadla. Prvotno je bil »duh« in duhovni svet, po tej razločitvi pa je duh preminil in je ostala samo »duša«, »psiha« in duševni ali psihični svet. Prej monizem, zdaj dualizem, prej dobro, zdaj zlo.

Duša torej znači Berdjajevu neki diferencirani, razpadli svet, ki je notranje razdvojen in razklan, pomeni propad in razkroj prave resničnosti, padec v zlo in greh.

To svojevrstno razlikovanje med enovitim duhom in razdvojeno dušo, je temelj vse Berdjajevlje miselne stavbe. Pogosto se v različnih odtenkih odraža tudi v njegovi verski filozofiji.

⁶ O tem na dolgo in široko razpravlja v Fil. svob. duha I, 23—88.

⁷ Duh i realnost. Osnovi bogočelovečeskoj duhovnosti. Ymca Press. Paris 1937. Str. 43, 45. Cit. Schultze, 21.

⁸ Fil. svob. duha I, 54—58.

Tretje intuitivno doživetje je religioznega značaja, je doživetje Boga. Berdjajevu je Bog zelo blizu, prepričan je namreč, da v duhu Boga naravnost gleda in zre v neposredni, življenjsko polni intuiciji.⁹ Pri tem živem stiku z Bogom samim se odpre človeškemu duhu ves čudoviti božji svet, vsa skrivnostna božja resničnost, ki je mnogo višja in popolnejša od prirodnega in naravnega sveta in se zato imenuje nadnaravni svet. Ko človeški duh intenzivno zbere svojo dejavnost, jo usmeri k Bogu in se tako rekoč dotakne božjega bitja, takrat zaživi nadnaravno življenje in prodre v mistiko. Mistika je najbolj dovršena oblika tiste duhovne intuicije, iz katere izvira vse spoznanje in rastejo vse znanosti in filozofija. Mistika je po Berdjajevu pravi, vzvišeni vir vse filozofije in vsega spoznanja.

Četrto duhovno doživetje je pravo krščansko doživetje, je zavest o Kristusu, Bogu in človeku.¹⁰ Ko je človeški duh našel Kristusa, je skončal svojo življenjsko pot in dovršil svoj razvoj. V tem zadnjem doživetju se harmonično družijo vsa tri prejšnja doživetja (duha, duše in Boga). Oseba Kristusova namreč sega najprej v duhovni in v nadnaravni svet, ker je Kristus Bog in duh, sega pa tudi v razdvojeni »duševni« svet, ker je Kristus tudi človek, ki ima objektivno in snovno telo. Kristus je nekako v središču vsega.

H Kristusu prihaja duh po veri. Vendar ne po tisti, ki jo zahteva katoliška teologija. Čemu bi se dolgo ustavljal pri zunanjih zgodovinskih podatkih in pri suhoparnih dogmah o njegovi osebi! To so le zunanosti, le neki simboli, to je gola psihičnost, ki so vanjo katoličani potegnili duhovnega Kristusa, to so le objektivacije in diferenciacije in razkroj prave duhovne vsebine,¹¹ duh pa išče v Kristusu prav to duhovno vsebino in duhovno realnost. Zato naj pusti vse racionalno sklepanje in pretehtavanje razlogov in dokazov, pravi Berdjajev, in naj se z intuicijo povzpne h Kristusu, z verskim izkustvom in doživetjem v mističnem gledanju. Človeški razum, mali logos, se mora odreči samemu sebi, da najde Kristusa, vélikega Logosa.¹² Svobodno, brez dokazov,¹³ z drznim skokom in tveganjem¹⁴ naj se povzpne v nadčutni in nadnaravni svet k božji polnosti. Berdjajev izrečno odklanja predhodno dokazovanje, da je vera pametna, utemeljena in potrebna (praeambula fidei pravi katoliška teologija), odklanja sploh vsako racionalno obrambo verskih resnic.

⁹ Ruskaja religioznaja ideja, v zborniku Problemi ruskago religioznago soznaniya, Ymca. Berlin 1924. Str. 84.

Fil. svob. duha I, 137, 142, 143, 147.

Duh i realnost 116 sl.

¹⁰ Fil. svob. duha I, 8—9.

Nauka o religii i hristjanskaja apologetika, v reviji Put 6 (jan. 1927) 67.

¹¹ Fil. svob. duha I, 45.

¹² Filosofija svobodi. Moskva 1911. Str. 48.—49.

¹³ Fil. svobodi duha I, 142; 174-8.

Fil. svobodi 37 sl.

¹⁴ Fil. svobodi 46.

Kritična presoja metafizike N. Berdjajeva

Splošno o intuiciji

Intuicija pomeni najvišjo in najpopolnejšo stopnjo duhovnega življenja. Zato je razumljivo, da je Berdjajev posvetil vso pozornost vprav intuiciji, ker je hotel kar najbolj poudariti vzvišenost in prvenstvo duhovnosti pred tavnim svetom. To važno in pomembno delo, ki ga vrši Berdjajev v današnjem kulturnem svetu, ki je še ves poln materializma, zasluži naše iskreno priznanje.

Žal pa je Berdjajev pri tem zašel v pretirano skrajnost, ko je začel trditi, da ni intuicija le najodličnejši, ampak celo edini vir pravega spoznanja in da vse drugo spoznanje, ki ni intuitivno, sploh ni pravo spoznanje.

S tem, da je preveč poudarjal intuicijo, je Berdjajev dejansko zanikal vse nižje in manj popolne stopnje našega spoznanja. S tem pa je dosegel prav nasprotno, kot si je bil spočetka želel. Želel je duhovnost povzdigniti, v resnici pa jo je strašno okrnil in ponižal. Če bi namreč ekskluzivno Berdjajevlje načelo o intuiciji dosledno izvedli in bi priznali samo tisto, kar je zares intuitivno (in tega je v človeškem življenju zelo malo!), vse drugo pa bi odklonili in zavrgli, bi od vse naše duhovnosti in kulture ne ostalo skoraj nič.

Vzemimo za primer nekatere znanosti, recimo zgodovino. Zgodovina je gotovo važen in odličen del našega spoznanja in naše kulture, tega pač nihče ne bo tajil. In vendar nima zgodovina z intuicijo prav nič skupnega! Kako naj bi danes zgodovinar intuitivno gledal Napoleonov čas in tedanje razmere? Zgodovina se more opirati le na sporočila, spomenike in zgodovinske priče; vse to pa neposredno intuicijo že načelno izključuje. Zgodovinsko spoznanje je torej vedno neintuitivno in posredno.

Mnogo bolj neposredne so izkustvene, empirične znanosti. A tudi te nimajo svojih dognanj iz intuicije, marveč iz sklepanja, ki ga Berdjajev tako mrzi. Koliko opazovanja, koliko primerjanja in poizkusov, koliko različnih hipotez in teorij, koliko zapletenih analiz in dedukcij in tudi silogizmov je bilo treba, preden so odkrili nekatere zakone mehanike, elektrike, biologije in drugih znanstvenih strok! Če bi hoteli n. pr. tudi fiziko zasnovati na tem Berdjajevljem načelu, da je pravo spoznanje samo iz intuicije, bi kaj hitro ostali sploh brez fizike. Prav tako bi bilo tudi z drugimi vedami, saj se vse opirajo na posredno spoznanje in sklepanje.

Tako že samo dejstvo in metoda znanosti dokazujeta, da je intuicionizem N. Berdjajeva pretiran in zmoten.

Ko je postavil svoj nauk o intuiciji, je Berdjajev brez dvoma mislil v prvi vrsti na filozofsko in religiozno spoznanje.

V religiji ima intuicija vsekakor zelo velik pomen. Človekov zadnji smoter, popolna blaženost obstoji po katoliškem nauku prav v intuiciji božjega bitja. Seveda je ta intuicija popolnoma nadnaravna in milostna, naravnim silam docela nedostopna; zato naravna verska filozofija o tej intuiciji sploh ne more razpravljati. Vendar lahko tudi v naravni religiji govorimo o neki intuiciji. Vrhovna pravna in spo-

znavna načela morajo biti duhu neposredno izvestna. Včasih, kakor v srečnih trenutkih, se jih človek posebno jasno in prepričljivo zave, kakor v neki intuiciji. To je pa tudi vse, kar je v veri intuitivnega. Vse drugo je posredno in izvedeno iz vrhovnih načel in iz izkustvenih dognanj: spoznanje o Bogu, o duši in posmrtnosti ter vse podrobne npravne in verske vrednote in dolžnosti.

Iz nekega odpora proti »razumarstvu«, kakor pravi, proti silogističnim sklepom in logičnim formam je Berdjajev zavrgel vse posredno versko spoznanje, iz tega odpora mu je vstala tudi zahteva po intuiciji. Jedro vprašanja o intuiciji je prav v tem: ali naj priznamo spoznavno vrednost silogističnega sklepanja in sploh posrednega spoznanja ali ne. Berdjajev je noče priznati, ne splošno v duhovnem življenju, najmanj pa v verskem.

Toda Berdjajev ne more navesti nobenega dokaza, s katerim bi opravičil svoje stališče: Dokazi govore prav nasprotno. Ravno pozitivne znanosti, kot smo pravkar navedli, s svojo metodo več kot jasno dokazujejo, da je logično sklepanje zares plodno in upravičeno, saj velika večina človeškega spoznanja izvira iz posrednega sklepanja ne pa iz intuicije. Potemtakem ni razloga, zakaj ne bi tudi na filozofskem in verskem področju priznali sklepanju njegove vrednosti. Če ne morejo uspevati ob sami intuiciji niti izkustvene znanosti, ki je njih področje neposredno dano in dostopno našemu opazovanju, bo še mnogo manj religija, ki je transcendentna in neposrednemu spoznanju odmaknjena.

Verska doživetja so včasih tako izredna in tako močna, da presunejo vso dušo do najbolj tajnih globin in da se človeku zdi, kakor bi bil stopil v neposreden stik z Bogom samim. Odtod prihaja ponajveč misel o verski intuiciji.

Toda pri takih domnevah je treba velike opreznosti. Taka izrazita verska doživetja so v verskem življenju redka izjema, so izredna, nezasluzena milost, ki jo morda niti vsak človek ne prejme. Navadno je pač tako, da leta in leta globokega in iskrenega verskega življenja potečejo brez izrednih doživetij. Zato jih ne moremo jemati za redno ali celo za edino pot do vere in do Boga. Iz teh izjemnih doživetij ne moremo prav nič sklepati, da bi bila intuicija edino prava in upravičena oblika verskega življenja. Vrh tega pa ta doživetja sploh niso intuitivna, razen kdaj v višjem, mističnem življenju, a še tu so le iz milosti, ne pa iz naravnih duhovnih sil. To, kar se tu in tam imenuje »intuicija Boga, doživetje Boga«, je navadno le posredno, neintuitivno spoznanje, združeno z močno ljubeznijo in prežeto s čustvi. Če bi hoteli take verske akte imenovati že kar »intuitivne«, bi bilo to komaj kaj več ko igračkanje z besedo, ki bi povzročalo samo zmedo v pojmih.

Posamezne stopnje intuicije

V toku intuicije razlikuje Berdjajev štiri oblike, štiri faze. Prvi dve (duh, duša) sta bolj filozofskega, drugi dve (Bog, Kristus) bolj teološkega značaja.

To čudno izumetničeno filozofijo o duhu in duši bi najprimerneje imenovali svojevrstno Berdjajevljo ontologijo, to je, nauk o naravi bitja in o splošnih svojstvih bitja.

»Duh«

»Duha« označuje najčistejša enovitost, monizem, pravi Berdjajev, »dušo« pa dvojnost in razdeljenost, dualizem in objektivacija. Ta razlika se začne že v logičnem redu. Ideja je sama zase neka enota; torej je duhovna. Čim pa se ideja razvije v neko misel in neko sodbo, moramo v tej misli že razlikovati osebek, o katerem govori misel, in povedek, ki ga osebkju prideva. Tako nam enotna ideja razpade na dvoje, na subjekt in predikat. S tem pa je tudi iz sveta »duha« padla v svet »duše«.

To je temeljna postavka Berdjajevlje ontologije in obenem nekakšen dokaz zanjo. Pravi dokaz pač to ni, bolj neko pojasnilo njegovega naziranja. Jedro vsega pa je misel, da je vsaka dvojnost nek razpad, neko uničenje in negacija prvotne enote. Kako je torej s to mislijo?

Najprej moramo priznati, da je vsako množstvo zanikanje enote, namreč enote v isti vrsti. Mnoštvo v tem smislu nasprotuje istovrstni enoti. To je razvidno že iz pojmov o enoti in množtvu. S poudarkom pa pripomnimo, da to pojmovno nasprotje ne pomeni nikakršne razdvojenosti, razklanosti ali razpada v bitju samem.

Potem moramo Berdjajevu tudi priznati, da je množstvo vedno znak omejenosti in končnosti. Mnoštvo je sploh mogoče le med omejenimi in končnimi bitji. To dejstvo na prvi pogled morda ni tako jasno, a kratka analiza nas bo hitro uverila o stvari.

Mislimo si bitje, ki je zares neskončno in vsepopolno. Ali si je mogoče poleg tega vseobsegajočega bitja misliti še neko drugo neskončno bitje? Nikakor! Zakaj potem bi tisto prvo bitje ne bilo več vsepopolno. Če je namreč vsepopolno, mora obsegati v sebi vso resničnost in vso bitnost, zato poleg njega ni možno še novo, samostojno in neskončno bitje. Vsepopolno in neskončno bitje more biti torej le eno. Vsepopolno bitje je edinstveno, je unicum svoje vrste. Kjer koli torej najdemo po več bitij iste vrste, takoj vemo, da nobeno od njih ne more biti vsepopolno in neskončno. Vsa so le končna, vsa so le delne in omejene popolnosti. Po čem smo to spoznali? Po njih množtvu! Mnoštvo je v resnici znak omejene in končne popolnosti, ker se množstvo in vsepopolnost nujno izključujeta.

Takšen je problem, če ga gledamo od zgoraj navzdol, z vidika najvišjega, vsepopolnega bitja. A oglejmo si ga tudi z druge plati, s stališča nižjih bitij.

S stališča nižjih bitij pa je stvar precej drugačna. Po svoji določeni naravi in po svoji individualnosti so vsa nižja bitja, to je vsa tista, ki niso vsepopolno in najvišje bitje, vedno in nujno omejena. Narava jim je prisodila le majhno mero določenih lastnosti in popolnosti, temu takšne, onemu povsem drugačne, kar je enemu svojsko, je drugemu povsem tuje. Poleg tega mora vsako bitje živeti le eno, enkratno življenje in, če je tvarno, je še posebej ujeto v določen pro-

stor in čas. Zares, prav zaradi svoje omejenosti vsa nižja bitja v bitnem redu daleč zaostajajo za najvišjim, vsepopolnim bitjem.

Toda omejenost in majhnost poedinih bitij ni tako usodna in zaključena, da bi se vsaj na nek način ne dala razširiti in večati. Ni rečeno, da je že z enim končnim bitjem izčrpana vsa bitnost. Saj so možna še nova, prav takšna bitja, ki bodo s svojo močjo dopolnila, kar prvo ni zmoglo. Prostor, ki ga prvo ni moglo zavzeti, bo zavzelo drugo in tretje in čas, ki ga ni izpolnilo prvo, bodo izpolnila nova bodoča bitja. Tako je vsako novo bitje nek plus, nek dodatek in zvišek v območju omejene bitnosti.

Omejena bitnost se veča in raste prav s tem, da se posamezna omejena bitja pojavljajo v novih primerkih in novih poedincih. Z drugo besedo: omenjena bitnost se veča z množitvijo in z množtvom. Na področju omejenih in končnih bitij množstvo ne pomeni neke pomanjkljivosti in slabosti, »razkrojne in bolne faze bitja«, kot pravi Berdjajev, ampak prav nasprotno, neko življenjsko moč in rast omejene bitnosti. Na splošno je množstvo znak omejenosti in končnosti, v okviru končnih bitij pa je znak rasti in napredka.

Ali nam ni vse to popolnoma jasno že iz vsakdanjega življenja? Nihče bi o tem niti najmanj ne podvomil, ko bi ne bil pri Berdjajevu slišal te učeno zmedene filozofije, da je vsak dualizem razkroj prave bitnosti. Gospodarsko življenje se roga takim načelom, v gospodarstvu gre vse vprav po teži, po meri in po množi. Pa tudi z drugimi, višjimi in netvarnimi vrednotami ni nič drugače. Vedno novo in vedno večje umetniško ustvarjanje bi bilo brez smisla, če bi vsaka nova umetnina, ker povečuje dualizem in množ, razkrojila in uničila pravo estetsko resničnost. Ali ima košati šopek sanjavo otožnih krizantem res manj lepote, kot en sam njegov cvet? In vendar je šopek množ iz poedinih cvetov.

Vsakdanje izkustvo govori čisto jasno, da je množstvo med omejenimi bitji nekaj pozitivnega in dobrega. S tem se docela strinja tudi metafizična analiza. Zato je res nerazumljivo, kako je mogel Berdjajev svoje načelo o dualizmu vzeti tako široko, da je na tej osnovi začel razlikovati enoviti monistični svet »duha« in razklani svet »duše«. Razlikovanje med »duhom« in »dušo« je zato neosnovano, neupravičeno in pogrešeno. Razlikovati moramo pač neomejeno vsepopolno bitje, ki je le eno, in vsa druga omejena bitja. A omejena bitja samo zaradi svoje omejenosti še niso bolna in razklana. Tudi omejena realnost je resnična realnost; če pa se celo množi v različnih poedincih, je toliko bogatejša realnost.

Berdjajevlje dokazovanje, kako vsaka ideja v sodbi razpade na dvoje, na osebek in povedek, ni noben nov dokaz. To je le znani metafizični argument, ki smo ga pravkar podrobno razčlenili, le da je tu zaobrnjen na področje logike.

Logično razlikovanje med osebkom in povedkom ni nasilno cepljenje idej, ampak le sad naravnega umskega razvoja. Kar je bilo v ideji dejansko že vključeno in skrito, to se v sodbi razkrije in zavestno izrazi. Duhovno spoznanje je s tem gotovo napredovalo. Zato

ni razloga, zakaj naj bi ideje in sodbe ločili kakor dva svetova, višji duhovni in nižji duševni svet. Berdjajev se nevarno bliža monizmu.

Samo v enem primeru bi bilo resnično, kar pravi Berdjajev, da vsaka dvojnost nujno razbije in uniči pravo in enotno bitnost, namreč na stališču popolnega monizma. Če je prava bitnost samo ena in poleg nje nobena druga ni možna, potem je res, da dve bitnosti ne moremo dobiti na noben drug način, ko da prvotno bitnost razkosamo na dva dela. To bi pomenilo: Samo od sebe biva le eno, vseobsegajoče bitje (in to bitje bi morali imenovati Bog). Nemogoče pa je, da bi bila poleg tega bitja še katera druga iz nič ustvarjena. Zato morajo biti vsa bitja, kjer koli so in kakršna koli so, le delci, razkrojeni delci vseobsegajočega božjega Bitja. Toda to bi bil skrajni monizem in pan-teizem.

Takšnega monizma se je Berdjajev komaj za las ognil. Noče reči, da je resnično bitje samo eno, ali, da je duh samo eden — to bi ga pripeljalo do nesmiselnih posledic, da bi moral zanikati vsa različna poedina bitja in vse poedine človeške duhove in potem tudi vso kulturo, ki jo Berdjajev tako zelo ceni. Pravi pa, da je »svet duha« popolnoma enoten in enovit.

Ni veliko razlike, če rečemo, da je bitnost le ena, ali pa, da je svet duha le eden in enovit. Morda je več razlike v besedah ko v stvarnem pojmovanju. Kako naj bo pač duhovni svet popolnoma enovit, če ga pa sestavljajo posamezna, individualna in ločena bitja? Če priznam, proti monizmu, da bivajo resnično individualna in ločena bitja, bom moral logično priznati, da je svet teh bitij, »duhovni svet«, sestavljen, zgrajen iz različnih enot in torej ne more biti popolnoma enovit. Če pa vztrajam pri tem, da je duhovni svet popolnoma enovit, potem skoraj ne morem priznati v njem ločenih in samostojnih bitij — in prva posledica tega je monizem.

Tako nevarno se Berdjajev bliža monizmu.

»Duša«

Podobne težkoče se pojavijo pri pojmu »duše«. Najprej je že sam izraz zelo neprimeren in utegne marsikoga speljati na krivo pot. Če je govor o duši, bi človek upravičeno mislil na nekaj višjega, duhovnega, odličnega; Berdjajevu pa je »duša« prav nasprotno svet manjvrednega bitja, razpadlega, zgolj zunanjšega in stvarnega in celo svet zlega.

A tudi pojem »duše« je zelo teman. Duša je vse tisto, pravi Berdjajev, kar je dualistično, kar je materialno in zlo. Nekaj malega resnice bi se dalo iz tega razbrati. Tvarni svet, ki ga predstavlja »duša«, je nižja stopnja in je manj popoln kakor netvarni duhovni svet; zato je tudi »duša« nižja sfera kakor pa čisti »duh«.

Toda Berdjajev pojmuje dušo še na drug način. Kar je v sferi duše, je po njegovem mnenju »nezdravo, bolno in zlo bitje«, ker je pač v svetu razkroja. Vse, kar je objektivirano in objektivno, kar je racionalno in dualistično, kar je na kakršen koli način zunanje, vidno ali stvarno, je torej manjvredno in po svoji naravi zlo.

Tu pa Berdjajevu ne moremo več pritrditi. Iz svojih načel je Berdjajev sicer dosledno prišel do takšnega pojma duše, češ duša je dualistični svet, vsak dualizem pa je nekakšen razkroj in neko zlo, potem je seveda vsa »duša« svet razkroja in zla. Toda prav ta osnovna ontološka načela so neresnična, kot smo že zgoraj pokazali, saj je množstvo lahko tudi nekaj pozitivnega in dobrega. Tudi o materialnih bitjih ne moremo reči, da bi bila zla že zato, ker so pač materialna.

Berdjajevlja filozofija v tej točki ni drugega ko stari maniheizem, ki je imel vsako materijo za nekaj zlega, le da ga je Berdjajev spretno zakril in prevedel v moderni jezik.

»Bog«

Tretja stopnja intuicije, doživetje Boga in božjega sveta, načanja važne teološke probleme, najprej pa težko vprašanje o razmerju med naravo in nadnaravo.

Berdjajev reši to vprašanje na videz zelo enostavno: nadnarava in mistika je vrhunec naravnega duhovnega razvoja. Ko duh v ugodnem trenutku z največjo intenzivnostjo zbere svojo najboljšo energijo in jo usmeri navzgor k Bogu, tedaj zaživi človeški duh v pravem nadnaravnem svetu. Nadnarava je torej samo najvišja in najpopolnejša oblika naravnega življenja. To je temeljna dogma Berdjajevlje teologije in mistike. Na žalost pa je ta dogma s pravega krščanskega in katoliškega stališča ena najstrašnejših in najbolj usodnih verskih zmot, ker je namreč skrajno zanikanje vsega nadnaravnega reda.

Pravi pojem o nadnaravi

Pravi pojem nadnarave je zelo težak. Beseda sama pove le to, da je nadnarava nekaj višjega in popolnejšega, kot je gola narava. V kakšnem smislu višja in kako popolnejša? Po definiciji, ki jo splošno podaja katoliška teologija, je nadnaravno tisto, kar presega ves naravni razvoj, vse naravne moči, vse sile in zahteve ustvarjene narave. Nadnaravni red je tako vzvišen nad naravo, da je naravi sami nedostopen. Vse naravno življenje, tudi najvišje in najpopolnejše, ostane vedno le v okviru naravnega reda, noben razvoj, noben napredek, pa naj bi bil tudi najsilnejši vzpon vseh naravnih zmognosti in moči, ne bo mogel z lastno močjo nikoli seči v nadnaravni red. Najpreprostejši, najskromnejši vzdihljaj, ki se izvije iz verne duše pod vplivom milosti, je po svoji bitnosti neprimerno večji in višji ko največja in najvišja naravna energija. Razlika med naravnim in nadnaravnim redom je v tem smislu nepremostljiva.

Tu nas ne sme motiti dejstvo, da sta naravni in nadnaravni svet v duši, ki je otrok božji, realno združena. Nekaj drugega je to, da sta naravni in nadnaravni svet med seboj različna, in nekaj drugega spet, da sta med seboj ločena. Različna sta vedno in sicer skoz in skoz različna, nista pa vedno ločena. Nepojmljiva božja dobrotta iz čiste ljubezni in darežljivosti vlije človeški duši milost, jo s tem nadnaravno posveti in združi v njej človeški duši in nadnaravni red. Kljub združitvi pa medsebojna različnost še vedno ostane.

»Nadnarava« Berdjajeva ni resnično nadnaravna.

To globoko razliko med naravo in nadnaravo je Berdjajev popolnoma spregledal. Po njegovem nadnarava ni drugega ko popolnejša stopnja naravnega razvoja. To, kar imenuje Berdjajev nadnaravno, je torej po svoji bitnosti zgolj naravno, ker je v mejah naravnega razvoja. Nečesa, kar bi bilo izven teh mejá, pa Berdjajev sploh ne pozna in ne prizna, ker pač ne priznava ničesar, kar bi bilo še višje od njegove tako imenovane »nadnarave«. Za takšno nadnaravo, kot jo prinaša krščanstvo, za pravi in svojski nadnaravni red, ki presega ves naravni razvoj, potemtakem sploh ni prostora v Berdjajevlji filozofiji.

Berdjajevlji nazor torej popolnoma in načeloma zanikuje ves pravi nadnaravni red. Zato je krščanstvu, ki je bistveno nadnaravna, v katoliškem in teološkem smislu nadnaravna religija, diametralno nasproten.

Po vsem tem skoraj ni treba pojasnjevati, kako malo globokega krščanstva mora biti v tisti, često tako slavljene »krščanski antropologiji, teologiji in religiji«, ki jo je Berdjajev zgradil na tej osnovi. Četudi bi bili vsi drugi Berdjajevlji nazori in nauki čisto zdravi in resnični, a to žal niso, bi zaradi tiste temeljne zmote, zaradi tistega »proton pseudos«, ki tiči v njegovem pojmu nadnarave, bila vsa najlepša zgradba trhla, pogrešena in lažniva. Versko prepričanje N. Berdjajeva je v svojih temeljih najgloblja negacija krščanskega in katoliškega nadnaravnega reda. Nadnarava je več ko nadpriroda.

Preostane le en pomislek: Če Berdjajev tako globoko zanikuje nadnaravo, kako pa to, da tolikokrat in tako mnogo govori o »nadnaravnem svetu«, o »mistiki«, o »božji vsebini krščanstva« in podobno. Po besedah sodeč bi marsikdo celo mislil, da je vsa Berdjajevlja filozofija kar prežeta z mistiko in vsa dvignjena v nadnaravni red. Ali je vse to, kar govori Berdjajev o nadnaravi, potem brez smisla?

To se bo hitro pojasnilo, če le razlikujemo med tem, kar je »nadprirodno« in tem, kar je »nadnaravno«.

Romanski jeziki imajo za prirodo in za naravo samo eno besedo (natura). Zato je njih izražanje večkrat zelo nejasno. »Nadnaravno« jim včasih pomeni to, kar je nad prirodo, včasih pa to, kar je nad naravo. Ker pa so to romansko rabo povzeli moderni jeziki kar na splošno, se je zmeda še povečala. Zamenjavanje besed pa je dostikrat krivo, da se zamenjavajo tudi pojmi.

Priroda je stvarno in vidno stvarstvo. Vse dogajanje v prirodi vodijo stalni in nujni fizični zakoni. Zato imenujemo prirodno vse tisto, kar je v nujni zvezi s prirodo in kar se ravna po njenih nujnih zakonih. Kar pa ni stvarno in tudi ni skoz in skoz vezano na stalne in nujne fizične zakone, imenujemo nadprirodno. Nadpriroda je torej netvarni duhovni svet. Ker mislimo pri tem zlasti na človeškega duha in na duhovno udejstvovanje človeštva, imenujemo nadprirodno zlasti kulturno življenje in delovanje.

Ne pravimo, da bi nadprirodno življenje ne poznalo nobenih zakonov. Tudi duhovni svet ima svoje zakone, zakone duha, a ti se močno razlikujejo od fizičnih, prirodnih zakonov. Duhovni zakoni

namreč dopuščajo neko svobodo. Tudi duh se udeležuje v smislu svojih zakonov, a udeležuje se po njih na svojski način, namreč po svobodni izbiri. Ta svoboda je tisto, kar odlikuje nadprirodni duhovni svet pred nižjo naravo, ki ne pozna svobode, ampak le fizično nujnost prirodnih zakonov.

Od tega nadprirodnega sveta pa moramo spet strogo razlikovati še neki višji, nadnaravni svet. Nadprirodni svet še zdaleč ni isto kot nadnaravni svet. Obe, narava in nadnarava sta le del naravnega sveta. Nadnarava je le višji, odličnejši del naravnega sveta in nič več. Tudi ko bi nadnaravnega reda ne bilo, tudi ko bi ne bilo ne milosti ne odrešenja, bi še vedno bilo možno pravo nadprirodno, duhovno življenje. To je dokaz, da spada vse nadprirodno življenje še vedno v območje naravnega reda. Šele onkraj tega nadprirodnega duhovnega sveta, daleč onkraj je tista resnična božja nadnarava, kot jo pojmuje krščanstvo.

Kako je torej z »nadnaravo«¹ Berdjajeva?

Berdjajevlja »nadnarava«² ni nič drugega kot naš nadprirodni, a zgolj naravni svet. Ko Berdjajev govori o nadnaravi, poudarja vedno le to, da je duh več kot materialna narava in svoboda več kot fizična nujnost in da je nad prirodnim svetom neki višji — mi bi dejali »nadprirodni«, Berdjajev pa pravi »nadnaravni«³ svet.

To je zelo vidno ob vprašanju kulture. Berdjajev n. pr. trdi, da je genialno umetniško ustvarjanje že prava nadnaravna dejavnost. Po katoliškem pojmovanju pa je čisto jasno, da je kulturno delo samo po sebi neko zgolj naravno, čeprav nadprirodno udeleževanje. Prav ima Berdjajev, ko pravi, da je treba vso kulturo pokristjaniti in jo dvigniti v nadnaravni red. Toda kulture ne bomo prav nič dvignili s tem, da bomo najprej zanikali pravi nadnaravni red, potem pa kulturo kar takšno, kakršna je, poimenovali nadnaravno. Treba je v prvi vrsti priznati nadnaravo v polnem krščanskem in katoliškem smislu in tudi zaživeti iz vseh njenih moči, potem bo tudi naše kulturno delo posvečeno in pokristjanjeno.

Nesrečno zamenjavanje nadprirodnega in nadnaravnega ustvarja videz, da je Berdjajevlja filozofija tako zelo nadnaravna in krščanska, čeprav v svojem jedru sploh zanika ves nadnaravni red.

»Kristus«

Četrto doživetje obsega dve zelo važni religiozni vprašanji, vprašanje o Kristusovi osebi in vprašanje o naši veri v Kristusa.

Glede prvega moramo pokazati na neko nejasnost in težkočo, ki prihaja v Berdjajevljo kristologijo iz njegovih čudnih teorij o duhu in duši. Ob naglem čitanju bi je morda niti ne opazili, vendar je zelo resna in vredna premisleka.

Kristus je Bog in človek v eni osebi — to je v malo besedah najvažnejši katoliški nauk o skrivnosti učlovečenega Sinu božjega.

Nekaj podobnega priznava tudi Berdjajev. Kristus, pravi, sega s svojo osebo ne le v čisto duhovni, ampak tudi v duševni svet, ker ima kot človek stvarno telo, ki spada v sfero »duše«.

Po besedah sta si nauk Berdjajeva in katoliški nauk čisto podobna. Vendar je po smislu med njima velikanska razlika. Po katoliškem naziranju je človeška narava, čeprav je tvarna, vseeno nekaj dobrega; zato je mogoče, da si jo je privzel Bog sam in jo v isti osebi Jezusovi pridružil najsvetejši božji naravi. V tem vsaj ne vidimo nobenega protislovja.

Drugače je pa pri Berdjajevu. Berdjajevu je »duša« že po definiciji bolni, razrvani in grešni svet. Prav odtod pa izhaja tista nepremostljiva težkoča. Med najsvetejšim in brezmadežnim Bogom in med tako grešno in zlo »dušo« je očitvidno nasprotje, je globoko nesoglasje, je naravnost protislovje. Nemogoče je, da bi se to dvoje združilo v isti osebi! Tako nevzdržno protislovje je zanesel Berdjajev v pojem o Kristusovi osebi, ko je dejal, da sega Kristus tudi v »duševni« svet.

Iz takega pojmovanja Kristusove osebe sledijo še drugi nevzdržni zaključki. Če Kristus po svoji človeški naravi tiči zares v svetu zla in greha, potem je tudi sam grešnik. Če pa je grešnik, ne more biti edinorojeni Sin božji, ne pravi Bog, ne Odrešenik in Posvečevalec človeštva. Tako se spet zruši vse odrešenje, vse krščanstvo in ves nadnaravni red.

O veri je povedal Berdjajev nekaj čudovito lepih, a tudi nekaj čudno blodnih misli.

Za čuda lepo pravi Berdjajev, da se mora mali človeški logos odpovedati samemu sebi, da najde Kristusa, vélikega Logosa. Da, vera je res odpoved in žrtev našega uma, in captivitate redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, je dejal sv. Pavel (2 Kor 10, 5), ker je vera priznanje neke višje božje avtoritete.

Toda vera je kljub temu dejanje uma in mora biti tudi umsko utemeljena. Razumen človek ne more po pameti verovati, če ne vidi, da je vera res po božje izpričana. Kdor hoče verovati, mora biti prej prepričan, da bo veroval resnico. Gotovo so razlike v tem, kdaj bo kdo prišel do tega prepričanja in po kakšnih razlogih, to je največ odvisno od posameznika in od njegovega duševnega razvoja. Kritičen duh bolj vestno preiskuje dokaze kot pa preprost človek. Vendar neke razloge mora vsakdo imeti, vsaj tolikšne, da njega prepričajo in dajo osnovo njegovemu verovanju, četudi bi morda komu drugemu ne zadostovali. Brez te umske osnove ni prave katoliške vere. Sebi, logosu, se tudi mali človeški logos ne more odpovedati in se tudi ne sme.

Zato je popolnoma pogrešeno, kar pravi Berdjajev, da se pri veri ne smemo nič ozirati na racionalne razloge, na zgodovinska raziskavanja in na dogmatične teze, ampak da verujemo le z močnim doživetjem in s pogumnim tveganjem.

Prav nasprotno je resnično. Umsko in zgodovinsko raziskavanje je zelo važno in v neki meri celo odločilno. Odkod pa naj končno spoznamo vsebino razodetje vere, če ne iz razodetih knjig sv. pisma in iz razodetega izročila, saj se nam Bog ne razodeva vsakemu neposredno po kakšni notranji intuiciji. Sv. pismo in izročilo pa je

treba za težje in manj jasne resnice prav zgodovinsko natančno raziskovati kot vire razodetja.

Vera, ki je zgolj iz doživetja in iz čustva in ki umsko ni zadosti utemeljena, hitro izgubi pravo trdnost in življenjsko moč.

Tako se je zgodilo modernistom, ki se jim je vera doživetja razblinila v neko megleno, subjektivno religiozno čustvovanje. Po isti poti hodi tudi Berdjajev. Njegova vera je popolnoma modernistična in slepa. Zato pa seveda za katoličana docela nesprejemljiva. Katoliška teologija je to modernistično stališče že zdavnaj premagala in zavrgla.

Doživetje Kristusa, ki je zadnje in najpopolnejše doživetje verske intuicije, se naravno dovršuje v doživetju Cerkve in v življenju s Cerkvijo. Saj je Cerkev v nekem smislu nadaljevanje Kristusa samega, v kolikor je namreč Cerkev skrivnostno telo Kristusovo. Zato je vsa nadaljnja verska filozofija logično povezana z idejo Cerkve.¹⁵

Ivan Vodopivec

¹⁵ O ideji prave krščanske cerkve glej članek »Ekleziologija N. Berdjajeva« in o razmerju med različnimi krščanskimi cerkvami članek »Krščanske cerkve in katoliška Cerkev« v sledečih številkah.

Ob kranjskem tečaju

»Mislili smo, da bo le skromen začetek, pa je bila mogočna manifestacija katoliških inteligentov.« Tako so po končanem tečaju govorili udeleženci. Ni bilo tako lahko zbrati se za tri dni iz vseh delov Slovenije v slikovito gorenjsko metropolo, zlasti ko ima človek že pol leta prej točno porazdeljen čas v počitnicah. Pa se je vendarle zbralo nad 450 izobražencev, starešin, akademikov in učiteljev, da se v plemeniti vnemi udeleže tečaja ter od tod ponesejo ogenj vsak v svoj kraj in v svoje okolje. To je bil tisti svetopisemski ogenj, o katerem piše Luka v dvanajstem poglavju svojega evangelija: »Kako želim, da bi se že vnel!« Mnoga dejstva govore, da kranjski tečaj ni pogasil stenja, ampak v resnici prižgal ta svetopisemski ogenj, ki je bil dovolj velik, da so mogli od njega odnesti plamen gorečnosti tudi tja, kjer je še tema in hlad.

Zunanja organizacija tečaja

Tečaj katoliških izobražencev v Kranju je priredil Narodni odbor Katoliške akcije v Ljubljani v dneh 16., 17., 18. in 19. avgusta 1940. Predavali so na tečaju po vrsti sledeči gospodje:

- ljubljski škof dr. Gregorij Rožman o katoliški obnovi;
- urednik »Slovenca« dr. Al. Kuhar o razkroju zapada;
- industrialec Ivan Avsenek o razkroju vzhoda;
- beograjski nadškof dr. J. Ujčič o prvenstvu nauka v socialnih stvareh;
- duh. svetnik Janez Kalan o nravnem prerodu Slovencev;
- profesor Ernest Tomec o organizaciji razkrajalnih akcij;
- teološki profesor dr. J. Hohnjec o infiltraciji liberalizma med nami;
- glavni urednik »Slovenca« dr. Ivan Ahčin o infiltraciji marksizma med nami;
- gimnazijski ravnatelj dr. Karel Capuder o nujnem razpadu zmotnih naziranj;
- zadružni ravnatelj Franc Gabrovšek o korporativizmu;
- profesor Al. Strupi o napačnih reševanjih katoliške skupnosti;
- ravnatelj Jakob Rihter o načelih kot pogoju katoliške skupnosti;
- mariborski škof dr. Ivan J. Tomažič o praktičnih smernicah pri našem delu;
- kanonik dr. Al. Zupan o papežu kot temelju katoliške edinosti;
- zadružni ravnatelj dr. Joža Basaj o potrebi edinosti.

Ta predavanja so obsegala tri dni, to je 16., 17. in 18. avgusta. 19. avgusta je bil akademski dan; akademiki so referirali o položaju na naših univerzah ter o Akademski zvezi. Vsi referati so objavljeni v tej številki revije. Popoldne je imel prefekt Filip Žakelj za akademike zaključno predavanje o Katoliški akciji.

Po predavanjih je bila vsak dan tudi debata. V debato so posegali zlasti: kranjski dekan Matija Škerbec, dr. Karel Capuder, prof. Ernest Tomec, kanonik dr. Al. Zupan in akademik Andrej Duh.

Udeleženci tečaja so dobili cenena stanovanja pri zasebnikih, v Marijanišču ter v Dijaškem domu. Za hrano je bilo preskrbljeno v Dijaškem domu, v Delavskem domu ter v restavracijah.

Vsak dan ob osmih je bila za udeležence sv. maša v župni cerkvi.

Zunanja organizacija tečaja je bila dobro izpeljana. Nevšečnosti ni bilo nobenih. Vreme zelo ugodno.

Vseh navzočih je bilo nad 450. Mlajši so bili v veliki večini, a tudi starejših je bilo precejšnje število. Prvi dan tečaja je prišlo lepo število duhovščine; naslednja dva dni se je nje število nekoliko zmanjšalo iz razumljivega razloga: v nedeljo je duhovnik doma v cerkvi. Močno so bili zastopani bogoslovci obeh škofij, zlasti iz ljubljanske škofije.

Tečaj je dobil prostore v novi ljudski šoli, ki je moderno in okusno urejena in je kakor nalašč za večje skupinske prireditve.

V znamenju poziva k edinosti

Čeprav niso vsa predavanja obravnavala vprašanja edinosti in enotnega nastopa, niti večina ne, je vendarle vsa prireditve dihala eno samo misel: edinost. V lepi tovariški skupnosti, ki se je neprisliljeno razvijala na tečaju, je ta ideja dobila še močnejši poudarek.

Urednik dr. Kuhar je z dejstvi iz predvojnih francoskih razmer pokazal na razkroj enotnosti pri francoskih katoličanih, otipljivo predočil vzroke razkroja francoskega naroda, ki so končno privedli v popolni zlom francoske narodne skupnosti.

Kar je pri tem bistveno, je že tolikokrat poudarjena resnica, da je začetek razkroja v miselnih zmotah. V zapadni Evropi, predvsem v Franciji, se umske zmote, ki jih je v javnem življenju uveljavila kot prva velika francoska revolucija, šele zdaj javljajo v svojih dokončnih učinkih. Sto in petdeset let je bilo treba, da se je francoski narod prepričal o razkroju, ki ga vsebujejo ideje francoske revolucije zlasti o svobodi človeka. Dokler je ta ideja o neomejeni svobodi vladala le bolj v teoriji, tako strašnih posledic še ni bilo. Toda vsaka ideja stremi za tem, da se ostvari v življenju. Ideje francoske revolucije o neomejeni svobodi so se v dobi 150 let tako globoko zarile v narodni organizem in ga kakor termite izglodale, da je bilo treba le majhnega sunka in vsa stavba se je zrušila. V temelju je izpodkopala francoski organizem ideja neomejene svobode že takrat, ko je razbila družino in njeno disciplino, zakonu odvzela njegov pomen, osvobodila prosveto

božjih zakonov, laicizirala državo, kulturo, sploh vse javno življenje. Katoličani, ki so se brez moči, čeprav hrabro borili proti zlim posledicam teh razkrajalnih idej, so po drugi strani sami najbolj vneto širili strup liberalnih nazorov o neomejeni svobodi človeške osebnosti.

Toda pretirano poudarjanje svobode samo po sebi rodi še druge zle posledice: razbitje enotnosti in kompaktnosti. Prezrto je bilo važno načelo, da avtoriteta druží, da je avtoriteta tvorno počelo skupnosti in edinosti. Zato ni čudna tista silna razbitost, ki je vladala med francoskimi katoličani, ko je imel skoraj vsak katoliški literat ali psevdoliterat svoj lasten idejni program in načrtan lasten katoliški pokret. Kadar je zato govor o enotnosti ali razbitosti, je treba najprej pogledati, kako je z načelom avtoritete. Če je avtoriteta spoštovana, so dani pogoji za enotnost; in nasprotno, če vlada kje needinost, je to znamenje, da so na delu napačni nazori o svobodi človeka.

Kranjska predavanja so bila en sam poziv k edinosti. Pozivala so dejstva, ki so jih navajali govorniki, pozivale so njih besede. Razkroj na zahodu, razkroj na vzhodu, infiltracija liberalizma in marksizma pri nas: dejstva, ki nikakor ne svetujejo osebnega sproščevanja, ampak narekujejo čim ožjo povezanost in podreditev avtoriteti. V lepi tovariški skupnosti so udeleženci tečaja dokazali, da edinstvo ni tako težka stvar, da se ne bi mogla ostvariti, če so le dani temeljni pogoji.

V tej smeri so šle morda najbolj do srca besede mariborskega vladike. Bile so izraz pastirske gorečnosti do duš in preizkušene modrosti, ki se ne plaši pogledati stvari od blizu, kadar gre za velike trenutke. V resnici se dajo še tako velike težave premostiti, če le niso izpodkopale čistosti načel. »Premostite težave, delajte mostove!« To geslo je dal vsej slovenski katoliški inteligenci »Pontifex« mariborski vladika.

V sijaju resnice

Če je dal poziv k edinosti kranjskemu tečaju neko posebno noto časovne nujnosti, je tej veličastni prireditvi vtisnilo svoj pečat še neko drugo dejstvo, ki je bila glavna privlačna sila za udeležbo. To je resnica, ki je odkritosrčno žarela iz besed vseh govornikov in ustvarila tečaju poseben sijaj resničnosti. Tu ni šlo za nove formule katoliške razgibanosti ali za svojske vidike. Šlo je za službo resnici, za resnico v službi Cerkve in vernikov. Šlo je v resnici za katoliško obnovo med nami. Ta resnica je z vsem ognjem izžarevala tako iz odločnih besed ljubljanskega kakor iz ljubečega poziva mariborskega škofa, tako iz prodorne logike profesorja Tomca kakor iz prizanesljive analize profesorja Strupija.

Ta sijaj resnice ni zapustil tečaja niti tedaj ne, ko je bilo treba, zlasti v debati, povedati bolečo resnico, opozoriti na rane. Poslušalcev ni osvojila le prepričevalna beseda predavateljev, ampak zdravo ozračje, ki si ga je ustvarila na tečaju resnica. V tem ozračju so tečajniki vdihavali trezno navdušenje za delo v Katoliški akciji, v tem ozračju so se čistili pojmi o najbolj kočljivih vprašanjih.

Med dvema ognjema

Predavanja so bila logično razporejena in smotrno naravnana na isti cilj. Poslušalec se je takoj znašel med dvema poplavama; ena, ki se vali že 150 let z zahoda, druga ki grozi z vzhoda. Z zahoda strup liberalizma, z vzhoda razkroj boljševizma. Valovi obeh poplav so že v velikem delu prodrli v slovenski narodni organizem in ga izpodjedajo z naraščajočo vztrajnostjo. Razkroj zahoda nam je mojstrsko opisal dr. Al. Kuhar, načela novega vzhoda po Stalinovi knjigi na enak način Ivan Avsenek.

Kako se je razkroj zahoda zagrizel že pri nas in kako vlada skoraj neomejeno na področju kulture še danes, kljub temu, da je doživel svoj polom v Franciji, je obširno razložil dr. J. Hohnjec. Toda če je vpliv liberalizma že tako globoko pognal korenine v našem narodu in se ga tudi katoliška inteligenca kar ne more otresti, pa na drugi strani vedno bolj in bolj pronica v slovensko življenje marksizem s svojim svetovnim naziranjem. Življenje slovenskega človeka je že prepojeno z materialistično miselnostjo, ki mu jo je vsilil marksizem. Nam ne grozi nevarnost od marksizma zaradi števila njegovih pristašev. Moč marksizma je v tem, da zna vtihotapiti svoje razdiralne in materialistične nazore tako med inteligenčno elito kakor med široke ljudske množice in s tem pripravlja tla za splošen razkroj. Prikazati to prodiranje marksistične miselnosti in življenjskega materializma v naš narod, je bil namen predavanja glavnega urednika »Slovenca« dr. Ivana Ahčina. Ta namen je bil dosežen v polni meri.

Tako je postavljen naš narod med dva ognja, sredi med dva svetovna požara, ki peljeta oba v razkroj in razsulo. Eden sicer ponehava na razvalinah starega sveta, zato pa tem bolj visoko dviga svoje zublje drugi, mlajši: požar komunizma.

Organiziran razkroj

Liberalna infekcija je naredila evropskemu organizmu ogromno škodo, toda ni bila dosledno organizirana. Te naloge se je z neko versko vnemo lotil komunizem. To, kar je profesor Tomc v svojem dveurnem predavanju strokovno in temeljito razložil, je prav tisto znanstveno organiziranje razkroja, ki ga izvaja komunizem. Komunizem se je zavedel v sebi poslanstva satana in ga skuša ostvariti z najbolj preizkušenimi sredstvi.

Ob izvajanjih, kakor jih je nudilo predavanje profesorja Tomca, človek šele dobro spozna naivnost naših predstav o komunizmu. Zgrozi se ob misli, da smo katoličani do tako nevarnega nasprotnika prav za prav še vedno slepi. Tako se dogaja, da nam nasprotnik načrtno seje ljujko med našo stev, in mi ga ne smemo pregnati z lastne njive, češ da bi mu s tem naredili krivico. Razkroj gre pa svojo pot dalje, premišljeno, načrtno, vztrajno, računa s porazi, računa z dolgimi dobami, gleda daleč naprej, se zna potuhiniti, da udari potem z večjo silo na dan, potrpežljivo čaka, vedno z istim ciljem, ki ga ne spremene časovne okoliščine, vedno pripravljen, da začne znova, če je doživel poraz.

Iste resnice, ista dejstva, dasi v drugi obliki, je poudarjal v obširni debati kranjski dekan Matija Škerbec, ki se je pomudil ob splošnih smernicah mariborskega škofa ter jih dopolnil v podrobnem.

Porazno je slišati ljudi, kako ta razkroj zanikavajo, kako se smejejo prizadevanju bistroumnih ljudi in si ne delajo nikakih skrbi ob vprašanih, ki so in ki tudi nje zadevajo, ki jih pa oni v svoji kratkovidnosti ne vidijo.

Zato klic po enotnosti

Stisnjeni v ta precep smo v veliki nemoči, ako ne zberemo svojih sil v enotne vrste, prešinjene z duhom edinosti. Toda tudi tukaj so možni napačni pogledi. Mnogokrat se nam ponujajo reševanja skupnosti, ki vodijo prav tako v razkroj. Na to je opozarjal prof. Strupi, ko je navajal napačna reševanja katoliške skupnosti. Veliko je načinov, kako se more doseči zla sloga; prava katoliška sloga in skupnost, kakor je to povedal Jakob Rihter, pa je možna le na podlagi načel. Sloga namreč ni najvišja vrednota, višja je resnica. Dobra sloga se gradi na resnici, na čistih načelih. Zato se pa mora na tem temelju doseči za vsako ceno. Ves smisel dolge debate profesorja Tomca ob zaključku akademskega dne je prav v tem. Velika škoda je, če je needinost tam, kjer so načela skupna, še večja škoda, če je nasprotstvo med dvema organizacijama istih načel, toda ne enake upravičenosti. Nasprotstvo je namreč tukaj nujno, nikakor pa ni nujna upravičenost obstoja.

Ediniti razne elemente, ki se ločijo med sabo v načelnih pogledih na kulturo, na komunizem, na liberalizem, se pravi toliko kot podstaviti katoliški skupnosti razstreliva, ako se ne zedinijo v osnovi, v načelih. Treba je bistrega očesa, da nas ne premotijo mnoge, a napačne rešitve skupnosti, ki jih je dobro analiziral prof. Strupi.

Lahko bi kdo na vsa izvajanja prof. Strupija in Jakoba Rihterja vrgel očitek, češ ali je sploh kdo med nami, ki se loči od nas v načelih? Čemu torej toliko besed?

Slep bi bil, kdor ne bi videl, kako so se nam v tej borbi med dvema ognjema skrhalo načela, kako so tako rekoč sami po sebi vstali predlogi, da odnehamo, da priznamo gotova dejstva, da popustimo na ljubo nasprotnikom, še celo več, da v nekaterih bistvenih točkah odstopimo od katoliškega programa. Neodpustljivo bi bilo, tajiti ta dejstva, in še bolj neodpustljivo, aktivno ovirati razvoj v zdravo smer.

Končno postane vprašanje edinosti in skupnosti vprašanje našega odnosa do papeštva. Upravičeno je zato povedal dr. Al. Zupan, da je klic po skupnosti in enotnosti realen le tedaj, ako so urejeni vsi naši odnosi do papeštva. V vsakem drugem primeru gredo poskusi »graditve mostov« mimo cilja.

»Treba nam je novega Mahničiča!«

V bistvo stvari je zadel že v uvodnem predavanju ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Če so besede mariborskega škofa šle kot opomin ljubečega očeta sleherniku v srce, večje analizirale naše raz-

mere ter dobrohotno pokazale izhod iz težav, pa je bil govor ljubljanskega vladike program kranjskega tečaja. Njegove besede so obsegale misel in hotenje vsega tečaja, v njihovi luči smo poslušali vse druge govornike.

Bile so pa tudi res potrebne. Poglavje o naši kulturni boječnosti je morda eno izmed najbolj črnih poglavij naših razmer. Prav za prav so mnogi od nas upravičenost katoliške kulture že zatajili. Na tem področju je zavladata taka idejna nejasnost, da je moral ljubljanski škof zaklicati zbrani katoliški inteligenci v Kranju: »Treba nam je novega Mahničča, četudi bi šel kje predaleč!«

Prodorne in odločne besede ljubljanskega škofa so zaradi svoje jasnosti in nedvomljivosti tečajnikom vžgale veliko ognja. To tudi takrat, ko se je škof dotaknil vprašanja edinosti in pojasnil, da ni zadostna edinost v dogmah, biti mora tudi v disciplini, metodi in taktiki.

Tako je kranjski tečaj jasno pokazal pot, kako se odbije razkroj od leve in desne. Zavalovati mora med nami, kakor je zavalovalo že večkrat med našim narodom, kakor je zavalovalo z Mahničevim nastopom. Toda zavalovati mora v čisti resnici in v načelni doslednosti.

*

Kranjski tečaj je našel veliko odziva pri naših izobražencih. To nam poročajo od vseh strani. Upajmo, da bo obrodil veliko dobrega sadu. Za drugo leto pa želimo, da bi se tečaj vršil prav tako uspešno in da bi pritegnil še večje število slovenske katoliške inteligence.

Franc Glavač

Nekaj o razmerah na beograjski univerzi

Beograjska univerza je največja jugoslovanska univerza. Ima približno 10.000 slušateljev. Najmočnejša fakulteta je juridična s 3500 slušatelji. Sledijo: tehnična, filozofska, medicinska, poljedelsko-gozdarska, veterinarska in teološka.

Beograjska univerza je že precej časa leglo vsakovrstne protidržavne propagande. Velik del profesorjev je levičarski, precejšnje število pa jih pripada loži. Ti profesorji so zmeraj favorizirali levičarske akademike, kajti videli so v njih in njihovih akcijah svoje orodje. Vsako nasprotno akcijo so ovirali, za svoje pa se trudili, da jim dajo legalen značaj. Niti za najhujše izpade levičarjev ni imela univerzitetna oblast odločne besede, tudi ko so rabili orožje ali uničevali univerzitetno posest. Levičarji so dobili v roke vse menze, domove, podporni in zdravstveni fond ter druge beneficije. Komunisti in drugi protidržavni elementi lahko delajo nemoteno v svojih tako imenovanih strokovnih društvih. Predstavniki teh društev se zbirajo v »Akcionom odboru« strokovnih društev, ki ni nič drugega, ko izvršilni odbor levičarske propagande beograjske univerze. Ta akcioni odbor razsaja po univerzi, a univerzitetna oblast se pri vsaki njegovi akciji, če se ji sploh protivi, pokaže kot nekaj absolutno neodločnega. Saj je ta »Akcioni odbor« zmožen zamajati rektorski stolček, izsiliti odstop dekana ali profesorjev!

Komuniste ščitijo profesorji

Do svoje premoči na beograjski univerzi so levičarji prišli zelo poceni. Pred diktaturo, ko so bile stranke še dovoljene, so delali tajno. Vajeni maskiranega dela, so z njim nadaljevali tudi pod diktaturo, ko so bili strankarski klubi na univerzi prepovedani. Ostali so strnjeni, in ker niso imeli proti sebi nobene organizirane skupine, so rastle po moči in številu. Leta 1932. so izrabili nacionalistične demonstracije proti Italiji. Ker so nacionalistični vodje odnehali, so se komunisti postavili vročekrvnim akademikom na čelo in z demonstracijami nadaljevali, toda ne proti Italiji, pač pa proti vladi. Tako so počasi komunisti, spretno izrabljajoč vsako priliko, dospeli v prve vrste akademikov, čemur so pomagali tudi levičarski filokomunistični in masonski profesorji. Ko so bili občni zbori strokovnih društev na posameznih fakultetah, so na to pripravljene komunisti spretno se-

stavljali odborniške liste. Na čelo so zmeraj postavili kakega zelo znanega demokrata ali kakega drugega vplivnega akademika katere koli stranke. Tako so dobili v svoje roke vsa strokovna društva in še nekaj drugih in s tem tudi neko legalno podlago za sodelovanje z univerzitetno oblastjo. Pozneje, ko so se ostali akademiki začeli prebujati, so komunisti prešli k najhujšemu terorju, da so preprečili njihovo akcijo. Univerzitetna oblast je akcijo marksistov favorizirala in se je izgovarjala, češ da dela z zakonitimi predstavniki akademikov.

Ideološka trdnjava žlahte

Komunistična propaganda in delo na univerzi se je še povečalo po smrti kralja Aleksandra I. Profesorji so vse bolj javno kazali svoje karte. Tem profesorjem in akademikom nihče ni znal stopiti na prste. Vsi prosvetni ministri do sedanjega so jim večkrat spregledovali, ko najmanj ne bi smeli. Danes piha v tem oziru drug veter.

Na beograjski univerzi poučujejo večinoma profesorji, ki so izšli iz materialistične in levičarske francoske šole. Pod izgovorom prosvetne avtonomije se je beograjska univerza pretvorila v ideološko trdnjavo žlahte. Professore kandidat mnogokrat niso volili iz kakšnih znanstvenih ozirov, temveč ideoloških, za katere vemo, kakšni so. Ti profesorji so si spet postavljali sorodnike levičarje za asistente. Tako je danes na beograjski univerzi vse polno sorodnikov profesorjev. Tem levičarskim masonskim profesorjem je prišel v roke srbski študent. V pravoslavni veri ta ni mogel dobiti potrebne opore, ker je srbska pravoslavna vera proti komunizmu zelo neodporna. Zato je takoj, ko je prišel na univerzo, če ne že prej na gimnaziji, zašel v levičarske vode. Razmere so se vse slabšale.

Danes se ceni, da je na beograjski univerzi 2000 organiziranih komunistov, to je 20%. Od teh je 500 komunističnih borcev. Največ jih je na pravni fakulteti, 700 od 3500 slušateljev. Sledi poljedelško-gozdarska, ki sicer ni velika fakulteta, a je po odstotku komunistov na drugem mestu. Med 600 slušatelji je 350 komunistov. Tej slede po vrsti: tehnična, filozofska, medicinska, veterinarska in teološka fakulteta.

Za nas nekaj nerazumljivega pa je to, da je celo na teološki fakulteti okoli 40 komunistov (po podatkih antimarksističnega komiteja v Beogradu). Pod skoraj absolutnim vplivom imajo naslednjih 5000 akademikov, ki z njimi manj ali bolj simpatizirajo.

Nacionalistični skupini akademikov sta »Slovenski Jug«, ki je akademska JRZ, in Ljotičevci, organizirani v društvu Sv. Save. Neopredeljenih je okoli dva tisoč.

Na univerzi gospodarijo komunisti

Komunisti, absolutni gospodarji beograjske univerze in ulice, so najaktivnejši in delajo sistematično. Številni štrajki, mitingi in demonstracije so jasna priča za to. V njihovih rokah so, kakor sem že omenil, vsa strokovna, kulturna in športna društva na univerzi, podporni in zdravstveni fond, menze in »Studentski dom kralja Aleksan-

dra«. Akcioni odbor je njihova najvišja instanca. Nastopajo pa naj-
 češče pod imenom »Studentskog pokreta«. Stalno borbo vodijo za
 avtonomijo univerze, ki jo seveda tako razumejo, da na univerzi
 lahko počenjajo vse, kar hočejo, ne da bi komu za to odgovarjali.
 Vsakega prvega v mesecu pobirajo na fakultetah prispevke za »pravnu
 zaščito studenata« za »uhapšene studente«. Včasih so pobirali celo za
 »španske izbeglice« in še za marsikaj sličnega. Po fakultetah imajo
 v društvenih prostorih zidne časopise, kjer je vsaka beseda propa-
 gandna. Razprodajajo razne legalne in ilegalne levičarske časopise,
 prirejajo mitinge pod različnimi naslovi za beograjske akademike in
 za akademike vse države. Kadar se jim zdi primerno, prirede štrajke
 ali demonstracije. Gledajo na to, da vedno rovarijo. Vzroke, če ni
 resničnih, sami naredo. Pošljejo n. pr. rektorju nesprejemljive zahteve,
 proglasijo kakega starega profesorja za nesposobnega itd. Navadno
 pri demonstracijah in hujših štrajkih policija uspešno intervenira.
 Če kdo pri tem pade, ga proglase za mučenika in mu prirejajo iz leta
 v leto komemoracije. Ker je takih mučenikov veliko, so komemora-
 cije zelo pogoste. Komemoracij se udeležujejo samo zaradi tega, da
 ovirajo delo na univerzi. Na medicinski fakulteti so vrgli nekega
 profesorja iz predavalnice, ker so imeli tisto uro določeno za kome-
 moracijo. Profesor se je nekaj časa upiral, pa je pristopil bruc, ga
 pograbil in s pomočjo drugih odstranil. Če kdaj nastopi policija,
 opisujejo to na najstrašnejši način. Pripovedujejo, da je policija stre-
 ljala s strojnimi masami v maso in druge take neverjetne stvari. Največ
 delajo v Studentskem domu. Od začetka šolskega leta pa skoraj do
 konca, ko jih vročina prisili, da nehajo, prirejajo vsako nedeljo in
 praznik ples, ki jim donša zelo veliko denarja. Studentski dom je
 kraj, kjer se pripravljajo za razne akademije in slične prireditve, ki
 pa so vse vprežene v voz propagande. Imel sem priliko dobiti en del
 zborne deklamacije, ki so jo pripravljali v »Studentskem domu«. —
 Glasi se:

Zbogom debeli pacovi, zbogom biskupi fini!
 Sutra kada se vratim mesto debelog vina klokotače krvave vatre u lešinskoj tišini, blisnuće plamen u podrum trapista i kapucina.

Napred marš, čete hrabrosti i ludila,
 napred marš, napred marš, marš...

Na povratku zorom, pobeđnom povratku, ranjena usta loptiće o slatkim pobeđama ogromnog života u dovratku hrama. Pobeđjena je tama.

Pobeđjena je tama.

Napred marš!

Udavljena je, ugušena je tama...

Udavljena je, ugušena je tama. —

Nasmejmo se

Gladni

Izmedju oštrica noževa,

Bombi, avijona,

Nasmejmo se,

Dodjite zreli ljudi
 Igrači
 Horiste
 Zidari
 Vajari
 Svinjari
 Dodjite i vi ribari alga i moruna
 I vi, čije su ruke čiste samo nedeljom
 Dodjite mladi
 Dodjite stari
 Dodjite svi, dodjite svi,
 Pobediti treba
 Treba svima dati svega
 Treba svega
 Treba pobediti, pobediti, da se živi
 Živi i smeje
 Osvojiti more šuma, šume mora
 Osvojiti more šuma, šume mora
 More šume, šume mora
 More šuma, šume mora
 I dati svakom kapom i šakom
 Dobro jutro i dobro večer.
 Napred marš, marš, čete hrabrosti i ludila
 Juriš bosonoge, bosonoge
 Napred, napred
 Pobediti treba
 Pobediti, da se živi
 Pobediti, da se živi i smeje...
 Napred.

Zakaj nastopajo ravno proti katoliški duhovščini? Zato, ker ima katolicizem v sebi življenjsko moč in odpornost, ki je pravoslavje nasproti komunizmu ne nudi. Proti pravoslavju se jim ni treba več boriti.

Prireditve prirejajo pod strokovnimi, kulturnimi ali humanimi naslovi. V njih je vedno tendenca, od najmilejše pa do očitne. Poleg dohodkov, ki jih donašajo te prireditve (nekatero so tudi brezplačne), imajo še podporni fond v svojih rokah. Ta služi edino le levičarjem. Tako so komunisti gmotno preskrbljeni, dočim se drugim, nacionalističnim akademikom včasih zelo slabo godi.

Malo jih je proti komunistom

Druga skupina organiziranih akademikov, ki jih je okoli 500, so Jugaši, člani Slovenskega juga, ki je klub JRZ. To so ljudje od vseh vetrov. So zelo neaktivni. Kako bi pa naj tudi bili, ko pa so v klubu filokomunisti, če ne pravi komunisti, ki klub mrtvijo in minirajo. Včasih so se Jugaši upali napasti Studentski dom, seveda s pomočjo policije. Take akcije so se navadno ponesrečile, ker so klub izdajali komunisti, ki so se vtihotapili vanj. Sploh pa se klub komaj

drži skupaj. Zadnji čas so se zelo trudili, da bi izboljšali razmere v »Slov. Jugu«, a se do danes to ni posrečilo.

Tretja skupina so Zboraši, Ljotičevci, člani »Društva Sv. Save«. Teh je okoli 200. So kompaktnjši in vodijo sistematično borbo proti komunizmu. Sami se hvalijo, da »su primali borbu sa komunistima svugde, i na ulici, i na univerzitetu, i fizičku, i kulturnu, i batinom, i perom«. Njih borba se na beograjski univerzi res nekaj pozna. Pred kratkim so osvojili »Akademski aeroklub«.

Zavednih katoliških akademikov na beograjski je zelo malo. Od teh je nekaj Slovencev. Drugi katoličani, precej je Hrvatov, pa so se prilagodili pravoslavnim Srbom.

Jože Györkös

Trenja na zagrebški univerzi

Zagrebška univerza obsega Sveučilište kraljevine Jugoslavije v Zagrebu (univerza v ožjem smislu) s sedmimi fakultetami, ekonomsko-komercialno visoko šolo, v zadnjem času tudi umetniško in glasbeno akademijo. Nekje v sredi je pedagoška visoka šola.

Univerza v ožjem smislu ima, kot omenjeno, sedem fakultet. To so: filozofija z farmaceutiko, pravo, bogoslovje, medicina, veterina, tehnika in poljoprivredno-šumarska fakulteta.

Filozofska fakulteta ima filozofsko zgodovinski odsek, matematično prirodoslovni, farmacevtski in odsek za žive jezike.

Tehnična fakulteta obsega: arhitektonski odsek, gradbeni odsek, kulturno tehnični in geodetski, kemijski, rudarski in strojni odsek, ki se deli v strojogradnjo, elektrotehniko in brodogradnjo.

Vseh slušateljev univerze v ožjem smislu je bilo letos približno 6500, najštevilnejše fakultete so: pravna, medicina, filozofija, tehnika, vse preko 1000. EVŠ je imela približno 700 slušateljev.

Po narodnosti je naravno največ Hrvatov (oziroma akademikov iz banovine Hrvatske, ker statistike po narodnosti ni), in sicer nad 4000, od teh iz Zagreba samega nad 2000. Slede Bolgari, ki jih je okoli 500, največ na tehniki.

Zaradi izpremenjenih razmer je prišlo v Zagreb tudi mnogo slovaških in čeških akademikov, med njimi precej židov.

Slovinci

Koliko je vseh Slovencev akademikov v Zagrebu, se ne da točno ugotoviti. Statistike navajajo slušatelje iz banovin, ne po narodnosti. Upoštevajo tudi le vpisane, ne pa absolvente. Izgleda, da je slovenskih akademikov okoli 350—400.

Slovinci so zastopani na vseh fakultetah, največ jih je na medicini, precej na EVŠ, manj na umetnostni akademiji in v VPŠ.

Organiziranih v kulturnih društvih je okrog 150 Slovencev. V Zagrebu sta dve akademski kulturni društvi: SKAD »Danica« v Zagrebu in Slovensko društvo »Triglav« s pretežno marksističnim članstvom.

V SKAD »Danici« je v zadnjem času opaziti nekoliko porasta. Največ je agronomov, nato slede medicinci, komercialci, druge fakultete so slabše zastopane. Društvo je povsem slično prejšnjim tradicionalnim ljubljanskim društvom. Priraja društvene sestanke, ob počitnicah tečaj in duhovne vaje. Ima pa posebnost. V društvu samem so namreč ustanovljeni fakultetni klubi. Trenutno obstoje: klub agronomov, medicincev in strojnikov.

Do letos ni bilo v društvu trenj zaradi različnih nazorov. Jeseni pa je bil izvoljen odbor, o katerem se je govorilo, da je marksističen, levičarski. To ni točno. Odbor je bil le krščansko socialistično usmerjen.

SAD »Triglav« ima okoli 100 članov. Številčno precej močno društvo. Člani so zbrani od vseh strani in struj. Prevladujejo pa marksisti.

Po vzorcu ponudene roke so »Triglavani« že nekajkrat poskušali doseči sodelovanje z »Danico«. Vodstvo seveda bi hoteli sami obdržati. Taki poskusi so bili n. pr. znane strelske vaje, narodni akademski blok, ki bi sodeloval z blokom iz Ljubljane, poskušana fuzija medicincev »Triglava«, »Danice« in tako imenovanih neorganiziranih. Vse to se je razbilo. Zavednost večine Daničarjev je premočna, dasi so nekateri prijazno gledali na take poskuse, sklicujoč se na ljubljansko »Zarjo«.

Vpliv Slovencev na življenje na univerzi, predvsem pri volitvah v strokovna društva, je malenkosten, kar je razumljivo zaradi malega števila. Edino pri medicini je nekoliko drugače. Znano je, da so pri letošnjih volitvah v strokovno združenje medicincev zmagali hrvatski marksisti z dobrodošlo pomočjo srbskih, bolgarskih in slovenskih akademikov. Medstrokovni odbor je nato medicinsko društvo izključil.

Hrvati

Na sami univerzi brez EVŠ in drugih avtonomnih visokih šol je hrvatskih akademikov preko 4000. Že to jim daje odločilno vlogo na univerzi. Pa kljub temu se vedno pogosteje čuje po zborovanjih in bere po raznih letakih zahteva, naj se vzame »strancima« vsak vpliv na univerzo. S tem je mišljena predvsem volivna pravica v strokovna društva. Smatrajo nas za goste, dobrodošle samo tedaj, ako smo »uz hrvatske akademičare«, sicer smo nezaželeni.

Hrvatski akademiki se v glavnem dele v tri ideološko politične grupe: v hrvatske nacionaliste, v hrvatsko seljačko stranko ter v marksistično grupo.

Je še nekaj manjših grup, večinoma brez pomena. N. pr. ljotičevci, jačevci (jugoslovenska akademska čitaonica), ki so jugoslovanški nacionalisti.

Katoliški akademiki po 6. januarju 1929 niso na univerzi več samostojno nastopili.

Hrvatske nacionaliste nazivajo večkrat frankovce. Kot znano, se je voditelj pravašev Ante Starčević ločil od svoje stranke in z dr. Frankom ustanovil čisto stranko prava. Frank je pozneje postal tudi voditelj nove stranke. Naziv frankovci ima namen vreči temno

senco na hrvatske nacionaliste, ker je Frank imel madžarske tendence. Zaradi tega hrvatski nacionalisti to ime odklanjajo in ga smatrajo »kao pogrdnu riječ«. Nastopajo vedno pod nazivom hrvatski nacionalisti in tako jih hočemo tudi imenovati. Po številčni moči si slede: HN, HSS, marksisti.

Hrvatski nacionalisti

Njihov vodilni akademski klub je Avgust Šenoa. Ideološki vodja so jim dr. Mile Budak in drugi. Točno podati ideologijo HN je težko. Je hrvatski nacionalizem, ki je povsem združljiv s katolicizmom, je zopet drugi, ki se nagiba k poganskemu nacionalizmu. Odnos do vere je pozitiven, večkrat celo prijateljski, saj jim pripada večji del katoliških akademikov. Nekateri so celo na vodilnih mestih v društvu Šenoa. So stvari v njihovem pokretu, ki so nam kot Slovencem in katoličanom simpatične, druge nas zopet odbijajo.

Jasno je njih stališče do komunizma: nikdar nobenega sodelovanja s komunisti. In res mi ni znano, da bi kdaj paktirali z njimi.

Politično se navdušujejo za avtoritarne režime, za Nemčijo in Italijo.

Znano je, da zagovarjajo čim bolj neodvisno Hrvatsko.

HN so, kot omenjeno, najmočnejša grupa na univerzi. Največje število odborov, strokovnih društev imajo v svojih rokah. Zanimivo je, da so posebno močni na tehniki.

Hrvatska seljačka stranka

Druga najmočnejša grupa je akademska HSS. Njih društvo je Sveučilišna organizacija HSS. Imajo pa tudi precej neorganiziranih simpatizerjev.

Ideologija akademske hrvatske SS je v bistvu ista kot celokupne HSS. Točno sliko te ideologije ni lahko podati. Z ene strani poudarja HSS, da dela edino ona v smislu idej in nauk bratov Radićev, to ji oporekajo HN. Z druge strani je treba misliti na razne publikacije in govore prvakov HSS. Znan je tudi očitek, da se stranka nagiba nekoliko na levo. Pozabiti tudi ne smemo, da je eden najvažnejših ideologov HSS dr. Bičanić, ki je dajal nekoliko čudne izjave o papeških okrožnicah in še bolj čudne o SSSR. V resnici ni povsem razvidno, kaj je jedro sedanjega seljačkega pokreta in kakšni so cilji.

Na splošno se zdi, da zavzema, oziroma bo zavzemal kmet (seljak) v hrvatski kmečki državi privilegirano mesto kot n. pr. delavec v sovjetski. Ideal je kmečka država, vsi stanovi so v službi kmeta. Posebno poudarjajo, da naj se zavesta tega inteligenca in uradništvo. V tem smislu se sedaj dela tudi v akademski HSS. V borbi nasproti komunizmu ni dovoljne jasnosti.

Nasproti veri so indiferentni, vsaj večina. Smatrajo jo pa kot bistveno stvar hrvatskega naroda. Vsekakor ideologija HSS ni protikatoliška. Akademska podružnica je nekako v našem smislu liberalna, malo se nagiblje na levo. Trdijo pa, da ustvarja HSS povsem novo, dosedaj še neznano mentaliteto.

Politično zahtevajo čim večjo avtonomijo Hrvatske in poudarjajo proti hrvatskim nacionalistom neko posebno pojmovano »hrvatsko državnost«.

Marksisti in komunisti

Številčno niso ravno močni, so pa precej aktivni. Organizacija marksistov je KUSP (Kulturno udruženje studenata pacifista). Prej se je društvo imenovalo Svijetlost. Prirejajo sestanke, čajanke, na katere vabijo zlasti mlajše neorientirane tovariše. Delujejo tudi podtalno preko kluba Esperantistov. Nedavno niso bili ravno močni, če izvzamemo medicino. Izpremenjeni politični položaj jim bo brez dvoma vlil novega poguma.

Katoliški akademiki

Skupno je organiziranih, kakor sami izjavljajo, okoli 400 do 500 katoliških akademikov. Sicer se slišijo tudi višje številke, kar pa ni verjetno. Društva katoliških akademikov so: 1. HKAD Domagoj, 2. Congregatio academica minor (Akademska kongregacija), 3. Akademsko križarsko bratstvo Mahnič, 4. Akademsko društvo Katoliške akcije.

Prva tri so akademska društva pod univerzitetno oblastjo. Zadnje je Katoliška akcija v našem smislu.

Po letu 1929. niso katoliški akademiki več poskusili samostojno nastopiti na univerzi. Prevladalo je namreč mišljenje, da je bolje nastopiti skupno s kako drugo skupino, ta pa naj bi deloma prevzela njihov program.

Danes je položaj tak, da je večji del Domagoja in Kongregacije orientiran v duhu HN, nekateri so celo na vodilnih mestih v društvu Šenoa. Angažirani so tudi pri Matici hrvatski, pododbor za študente. Kot znano, je Matica hrvatska kulturni klub, ki so ga penetrirali hrvatski nacionalisti.

Nekateri člani Domagoja in Kongregacije so tudi za HSS; vsekakor so ti v manjšini. V zadnjem času se je med nekaterimi hrvatskimi katoliškimi akademiki pojavila zahteva po samostojnem nastopanju z lastnim programom brez ozira na HSS in HN. Tudi ti so v manjšini. Različni pogledi v teh stvareh rodijo premnoge prepire med Domagojci. Vendar se večina Domagoja še navdušuje za tesno sodelovanje s HN.

Na kratko nekoliko o hrvatskih katoliških akademskih društvih.

HKAD Domagoj je najmočnejše katoliško akademsko društvo. Šteje približno 200 članov. Ima akademsko in akademičarsko vejo. Je društvo v slogu naših tradicionalnih društev, n. pr. bivše Danice, s predavanji, krožki, občnimi zbori in prepiri na njih. Imajo več sekcij, n. pr. literarno, vodi dr. Marakovič, socialno, vodi duhovni vodja Domagoja, pater Bonifacije Perovič.

Njih list je Luč, mesečnik, ki izhaja čez 30 let, zadnje čase neredno. List nima kake izrazite smeri.

Vprašanje bi bilo, kako spravijo v sklad katolicizem in nekoliko ekstremno ideologijo HN. Nato nisem dobil zadovoljivega odgovora. Poudarjajo to, kar jih družijo, to so predvsem politični pogledi na Hrvatsko. Pretiravanje nacionalnosti zavzema že resen obseg, kar se vidi iz tega, da so bili letos pri velikonočni duhovni obnovi govori proti ekstremnemu nacionalizmu.

Congregatio academica minor

Številčno je manjša kot Domagoj in Mahnič. Večji del članstva je nacionalistično usmerjen, nekateri so slično kot Domagojci v vodstvu Šenoe in Matice hrvatske. Izdajajo list Hrvatski akademičar, ki tudi izhaja neredno. Dvočlanstva med katoliškimi akademskimi društvi je malo.

Akademsko križarsko bratstvo Mahnič

Članov ima približno 60. Z Domagojem se Križarji ne razumejo. Večji del Križarjev se navdušuje za HSS, delujejo tudi pri telovadni organizaciji HSS »Hrvatskem Junaku«. Društvo je v ostalem po ustroju in delu slično Domagoju.

Akademsko društvo Katoliške akcije

Društvo je začelo delovati šele pred nedavnim. Za sedaj je v glavnem zaposleno s srednješolskimi akcijami. Napram HN in HSS je nevtravno.

Do letos ni bilo med katoliškimi društvi medsebojne zveze kot je n. pr. pri nas AZ. Letos je bil malo pred Veliko nočjo ustanovljen Odbor za koordinacijo hrvatskih katoliških društava ali kratko Koordinatorni odbor. Sklenjeno je bilo, da vsako društvo pošlje dva člana v odbor, izmed teh se izbere predsednik in tajnik. Vrstni red in člani koordinatorskega odbora so: Congregatio, Domagoj, Mahnič, Domagoj — ženska grana, Congregatio — ženska grana, Akademsko križarsko sestrinstvo, Hrvatsko akademsko društvo KA.

Obenem se je porodila ideja o že prej omenjenih duhovnih obnovah.

Omembe vredna je tudi akcija Križarjev, ki so preko strokovnih klubov zahtevali, da se postavijo v predavalnicah križi, podpisali so vsi klubi, tudi tisti, ki so v levičarskih rokah. Obenem se je pokazala tudi tu škodljiva rivaliteta med katoliškimi društvi.

H koncu bi omenil delovanje marksistov in komunistov.

Marksistične akcije so tekle v glavnem vzporedno z akcijami njihovih tovarišev v Ljubljani. Nekako kulminacijo je doseglo vsaj na zunaj gibanje pred štirimi leti, ko so se vrstile posrečene in pone srečene demonstracije in štrajki. Seveda niso biti ti štrajki vedno delo komunistov. Zadnja tri leta vlada zatišje, zunanjih močnejših akcij ni bilo, razen kake brezpomembne demonstracije, za katero se komaj izve.

Delo marksistov je bilo močno olajšano, ker je bila Hrvatska do sporazuma v opoziciji. Največji opozicionalci so bili komunisti in

prihajalo je tako seveda do sodelovanja med njimi in posebno med pristaši HSS. Večinoma niso nastopali pod pravim imenom, ampak so se skrivali za dr. Mačkove pristaše. Šele lani so se pojavili njih letaki s podpisom Hrvatski študenti ljevičari.

HSS in marksisti

Znano je, da očitajo HSS inklinacijo na levo. V začetku je res marksizem poskusil penetrirati vrste akademske HSS. Pri volitvah v strokovna društva so nastopali in nastopajo HSS in marksisti skupno, da bi preglasovali HN.

Eno je jasno, akademska HSS se premalo zaveda, da je komunizem največja nevarnost našega časa in igra precej nevarno igro. Kriva je tudi tista domišljavost, češ pri nas ni marksistov, to so le tujci Srbi, Bolgari, Slovenci. Borbo proti marksistom akademska HSS vrši v zelo skromni meri. Bolj jih je namreč strah HN kot marksistov. Nejasnost v teh vprašanjih je velika, pa tudi nedoslednost.

HN in marksisti

Hrvatski nacionalisti so se dobro zavedeli, kaj je komunizem. Oni so glavni nosilci boja proti njemu. Vodijo ostro borbo proti komunistom in HSS, ki jo smatrajo kot zaveznika marksistov. Zato so komunisti tudi vse poskusili in še poskušajo, da bi pokazali HN v čim bolj strašni in grozotni luči. Gotovo je to, da bi bil komunizem mnogo močnejši, če bi ne bilo HN. Tisti, ki bi radi v kalnem ribarili, trdijo obratno, da namreč HN odbijajo s svojim nastopom marksiste, namesto da bi z zmerno taktiko in popuščanjem ugladili pot za soglasje.

Na splošno je hrvatski akademik mnogo manj verziran v socialnih stvareh, kakor slovenski. Njim je glavno hrvatstvo, vse drugo »uredi« hrvatski sabor. Da je potrebna tudi moralna obnova, ne le družabna, tega skoraj ne vedo ali ne verjamejo. To na eni strani marksistom olajša delo. Res je pa tudi, da je ukoreninjenost v hrvatstvu močan branik proti komunistom.

Vojmir Bratina

Naša univerza

Prerez akademskih razmer

Inteligenca predstavlja v narodu to, kar predstavlja v človeku razum. Razkroj razuma pomeni propad človeka, ki izgubi oblast nad seboj in pade v objem slepih sil. Razkroj inteligence pomeni propadanje naroda, ki izgublja svojega voditelja in postaja lahek plen neodgovornih ljudi.

Na naši univerzi kot najvišji predstavnici razuma se vzgaja bodoča slovenska inteligenca. Ni nam vseeno, kakšna bo ta inteligenca: ali bo počelo reda, zakonitosti in visoke duhovne kulture, ali pa bo počelo razkroja, kulturnega propadanja in materialističnega barbarstva. Zato nam tudi ni vseeno, kaj se dogaja na slovenski univerzi.

Znanost je vključena v hierarhijo vrednot. S tem dobi tudi univerza svojo določeno vlogo, ki je ne morejo spreminjati nobene sodobne okoliščine ali idejne struje. Kadar stoji univerza na tej lestvici vrednot v pravilni višini, ne prenizko, a tudi ne previsoko, so dani pogoji, da more uspešno vršiti svoje veliko poslanstvo. Kadar pa se je iz te višine odmaknila, preide v stanje, ki utegne postati za narod tragično. Tedaj je naša dolžnost, da vrnemo univerzi zamisel njenega poslanstva in jo vključimo v program zakonitosti, reda in kulture.

I

Filozofska fakulteta

Splošno

Stroke

Ljubljanska filozofska fakulteta je bila že takoj po ustanovitvi kolikor toliko popolna. Imela je 12 najpotrebnejših oddelkov. Danes ima 22 strok, in sicer so to: filozofija, pedagogika, matematika, fizika,

kemija, zgodovina, geografija, metereologija, antropologija, zoologija, fiziologija, botanika, mineralogija in petrografija, geologija in paleontologija, slavistika, romanistika, germanistika, klasična filologija, primerjalno jezikoslovje, primerjalna književnost, umetnostna zgodovina in arheologija.

Seminarji in klubi

Te stroke se študirajo v seminarjih. Vseh seminarjev je 17, toda samo 9 jih ima svoje klube. To so matematični, zgodovinski, geografski, prirodoslovni, slavistični, romanski, germanski, klasični in pedagoški.

Število slušateljev

Odkar je pred kakimi 10 leti začela brezposelnost gospodariti tudi med diplomiranimi filozofi, je število filozofov absolutno naraščalo, relativno pa ne. Še v zimskem semestru 1929/30 je štela filozofska fakulteta 361 slušateljev, to je četrtno vseh (1455) slušateljev ljubljanske univerze, v zimskem semestru 1939/40 pa so tvorili filozofi (455) samo še dobro petino vseh slušateljev (2122). Filozofi so zadnja leta torej naraščali, toda manj kakor druge fakultete.

Moški in ženske

Znano je, da ženske na filozofski fakulteti vedno bolj izpodrivajo moške. Tako n. pr. germanistični oddelek dobiva že dve leti samo ženski naraščaj, na slavistiki, romanistiki in drugod so pa tudi ženske v veliki večini. V zimskem semestru 1920/21 je bilo samo 25 slušateljic in te so predstavljale med filozofi samo 14%. V zimskem semestru 1929/30 je bilo med filozofi že 31% slušateljic. Lani v zimskem semestru pa je bilo slušateljic 219, to je bilo že kar 49% vse filozofije. Na splošno se fantje vedno manj vpisujejo na filozofijo.

Pregled glavnih strok

Po številu, študiju in zaposlenosti nam nudi sledečo sliko:

Slavistiko študira blizu 100 slušateljev. Žensk je nad polovico. Snov je obširna, tako da jih malo absolvira v štirih letih. Povprečno 15 jih absolvira na leto. Brezposelnih je precej.

Romanistov ni mnogo manj kot slavistov. Moški so v veliki manjšini. Vsako leto jih diplomira ca. 20. Brezposelnih je mnogo. Nagla zaposlitev pa se obeta študentom italijanščine.

Vseh germanistov je 22, in to 18 žensk ter štirje moški. Novince strogo preizkusijo v znanju nemščine, preden jih sprejmejo v seminar. Študij dovrši malokdo prej kot v petih letih. Brezposelnih je okrog 10 žensk, moških pa nič. Izgledi so posebno za moške dobri.

Zgodovinarjev je 30, od teh 20 deklet. Študija je mnogo, za več ko štiri leta. Dobro znanje nemščine in latinščine je nujno potrebno. Okrog pet jih diplomira na leto. Izgledi so trenutno slabi.

Geografijo študira 8 fantov in dve dekleti. Študij je lažji kot zgodovinski. Zgodovinarjev in geografov je skupno 20 brezposelnih z ženskami vred.

Klasičnih filologov je okrog 30. Večino imajo še fantje, a je deklet vsako leto več. Na leto pride povprečno pet novincev. Diplomirata običajno le dva na leto. Izgledi so dobri. Brezposelnih ni.

Matematiko študira nekaj nad 20 filozofov. Deklet je ena tretjina. Pri novincih se vrši stroga prebira. Lani jih je od 15 novincev na koncu leta ostalo še šest. Precej matematikov dokonča študije že v štirih letih, ker ostanejo le najboljši. Brezposelnih ni, izgledi so dobri.

Prirodoslovcev je približno 150. Moški imajo neznatno večino. Študij zahteva mnogo dela v seminarjih in v naravi. Malo jih doštudira prej kot v petih letih. Brezposelnih je precej.

V pedagoškem klubu imajo ženske večino. Vseh slušateljev je do 40. Pedagogiko študirajo predvsem učiteljski kandidati, ki se potem na univerzi usposobijo za učitelje na meščanskih šolah. Izgledi so dobri.

Službe

Za filozofe navadno ni na izbiro druge službe kakor profesorska. Filologi poleg tega lahko postanejo knjižničarji, matematike potrebujejo razni statistični uradi, kemiki dobe službo v tovarnah, zgodovinarji in prirodoslovci lahko delujejo v muzejih, zgodovinarji poleg tega še v arhivih, geologi so potrebni pri nekaterih tehničnih delih, nekaj filozofov dobi službo tudi na banski upravi itd.

Odkar se je začelo vprašanje brezposelnosti med filozofi, obstoji DBPK (Društvo brezposelnih profesorskih kandidatov), ki pa nima z DSFF na univerzi posebno trdnih vezi. Sicer pa zadnja leta število brezposelnih moških hitro pada, ker imajo pri zaposlitvi prednost pred ženskami.

DSFF (Društvo slušateljev filozofske fakultete)

DSFF zastopa na univerzi in zunaj nje interese vseh filozofov, medtem ko strokovni klubi skrbijo za svoje člane. V klubih so organizirani vsi filozofi iste stroke ne glede na svetovni nazor.

Odbor DSFF tvorita predsednik in tajnik in pa načelniki strokovnih klubov. Načelnike klubov volijo člani posameznih klubov, predsednika in tajnika pa vsi člani DSFF. Volitve se vrše najprej po posameznih strokovnih klubih. Ko so volitve po klubih končane, se vrše še skupne volitve predsednika in tajnika DSFF, kjer volijo vsi člani klubov. Večina dobi predsednika, prva lista za večinsko pa tajnika. Tu lahko volijo le člani DSFF. Povprečno pride volit ena tretjina filozofov. To dejstvo kaže, da pri filozofih zanimanje za društveno življenje ni posebno veliko.

Svetovnonazorske skupine

Na filozofiji poznamo v glavnem tri struje: katoliško, marksistično in nacionalistično-liberalno. Razlika med Kramerjevci in Ljotičevci se pri filozofih ne čuti dosti. Nacionalisti so v veliki manjšini, zato pri volitvah ne nastopajo samostojno, ampak skoraj vedno skupaj z marksisti. Elito predstavlja menda skoraj v vseh strokah katoliška struja. V nekaterih strokah se uveljavljajo levičarji.

Filozofi so organizirani v sledečih društvih: marksisti v marksističnem Slovenskem klubu, veliko pa jih je v nacionalistično-liberalni »Jugoslaviji«, liberalni nacionalisti v kramerjevski »Jugoslaviji«, nacionalisti v Ljotičevem »Edinstvu«, katoliški filozofi pa v »Vedi, »Straži« in »Zarji«. Katoliška skupina je najmočnejša. Stik med filozofi raznih oddelkov je zelo slab, in to tudi med katoliškimi filozofi, zlasti ker so včlanjeni v treh društvih. Tako deluje vsak filozof le v ozkem krogu strokovnih tovarišev. Posledica tega je slaba organizacija filozofov.

Razvoj strokovnega društva filozofov

1. V čigavih rokah je bilo DSFF?

Pri volitvah predsednika DSFF je zadnja leta zmagala vselej katoliška lista, tajnika pa so dobile ostale skupine. Odločeval pa je v odboru DSFF tisti, ki je imel večino odbornikov. V študijskem letu 1938/39 so katoliški akademiki imeli predsednika in pet klubskih načelnikov, ostali pa tajnika in štiri klubske načelnike, zato so odločali katoliški akademiki. V preteklem študijskem letu so ti sicer imeli predsednika, odbornike pa samo tri, marksisti pa tajnika in štiri odbornike, zato so odločali marksisti.

2. Komunisti in njihovo miniranje drugih skupin

Marksisti so močni zlasti na slavistiki. Žal so jim do tega položaja pripomogli nezavedni katoliški slavisti (Zarjani), ki so jeseni l. 1938. sestavili z njimi kompromisno listo. Nacionalisti ne delajo pri njihovem delu nobenih težav. Pri glasovanjih v odboru DSFF glasujejo za levičarske predloge, pri klubskih volitvah se dajo voliti na levičarskih listah.

Značilno je, da so posebno dekleta dobrodošlo orodje v marksističnih rokah. Pri klubskih volitvah marksisti predlagajo za načelnico kako svojo simpatizerko, ker računajo na to, da že zaradi kolegialnosti do nežnega spola nekateri ne bodo glasovali proti ženskam. Moški marksisti so navadno že toliko razvpiti po univerzi, da sami neradi kandidirajo. V klasičnem seminarju je n. pr. neki znani marksist otvoril volitve s predlogom: »Najlepša naj bo naša načelnica.« Katoliški akademiki so trik spoznali in zmagali proti oni »najlepši«, ki je seveda levičarka. Letos so vodile slavistični, romanistični in pedagoški klub levičarske načelnice. Načelnica slavistov je obenem podpredsednica DSFF. To so predstavili kot uzus, ki ga pa prejšnja leta ni bilo, torej ni noben uzus. Marksisti so ga šele letos spretno vtihotapili, ker vedo, da imajo na slavistiki najtrdnjšo postojanko.

Sedanji položaj po klubih

Položaj po posameznih klubih je približno tak:

a) Slavističnem klubu vladajo že dve leti marksisti, ki pa v njem gotovo nimajo večine. Ako bi katoliški slavisti enotno nastopili, bi zelo verjetno imeli v klubu glavno besedo.

b) Romanistični klub je močno prepojen z marksizmom.

c) V germanističnem klubu so marksisti in nacionalisti številčno v večini.

d) V zgodovinskem klubu so marksisti precej delavni, ker imajo somišljenike med nacionalisti. Številčno največ je nacionalistov, ki pa se, z nekaj izjemami, ne brigajo ne za študij, ne za društva.

e) Geografi so skoraj vsi liberalno usmerjeni.

f) Odbor klasičnega kluba je v rokah katoliških akademikov. Izrazitih marksistov je malo. Imajo pa vpliv na liberalce in jih skušajo pridobiti s tem, da postavljajo liberalko za kandidatko.

g) Na matematiki je skoraj polovico levičarjev. Najmočnejši, a neorganizirani so liberalno misleči »indiferentni«.

h) Na prirodoslovnem oddelku so v premoči katoliški akademiki. Marksisti pri vseh volitvah pogorijo.

i) Pedagoški klub ima zadnji dve leti marksistično načelnico.

Splošno stanje

Letos so v odboru DSFF katoliški akademiki v manjšini. Njihov je predsednik in trije odborniki (načelniki prirodoslovnega, klasičnega in germanskega kluba), tajnik in trije odborniki (načelniki slavističnega, geografskega in pedagoškega kluba) so odločni marksisti, ena odbornica (načelnica romanistov) je filomarksistka, en odbornik (načelnik zgodovinarjev) pa je menda neopredeljen ali vsaj nezaniman, ker se sej ne udeležuje. Pri glasovanju je torej razmerje 4:5 v izgubo katoliških akademikov. Iz povedanega je razvidno, da je premoči marksistov v odboru DSFF kriva nediscipliniranost katoliških akademikov v nekaterih klubih.

»Veda« in njene naloge

Važne naloge naših društev so v tem, da delajo proti liberalni infekciji, ki se širi zlasti z univerze. Na filozofiji je mnogo prilik za širjenje protikatoliških gesel in nauk. Prezira se vprašanje npravnosti v literaturi, Cerkev se napada zdaj prikrito, zdaj odkrito, zagovarja se darvinizem, pedagoški naturalizem itd. Za nastop proti tem zmotam se katoliški filozofi lahko usposobijo in pripravijo samo v svojem stanovskem društvu. Bodoči profesorji morejo dobiti velik del priprave za vzgojiteljsko delo samo v naših katoliških društvih. Univerza tega ne da. Če pa kaj da, da prečesto v napačni luči.

Naloge katoliškega filozofskega društva so: boj proti pedagoškemu naturalizmu, informacija o poklicnih možnostih, delo proti zgoraj omenjenim načelnim nevarnostim na filozofski fakulteti, oskrba pedagoške literature.

»Veda« je kljub začetnim težavam, brez katerih pa ni bilo nobeno akademsko društvo, začela z uspehom vršiti svojo nalogo. V ta namen so služila predvsem predavanja na članskih sestankih.

»Veda« je že takoj prve mesece svojega nastopa vodila vse priprave za volitve v DSFF ter z listo AZ zmagala, kljub nediscipliniranosti dela katoliških filozofov, ki so proti listi AZ postavili svojo listo.

Društveno življenje se polagoma razvija.

Vsi trije kat. odborniki društva DSFF s predsednikom vred so člani stanovskega društva »Vede«.

Janko Novak

II

Pravna fakulteta in naša društva

Splošno o jusu in juristih

Od prvih početkov do danes je pravna fakulteta najmočnejša fakulteta na univerzi. Juristi imajo na univerzi, v društvih in tudi ko doštudirajo velik vpliv. Juristi imajo namreč v primeru z ostalimi akademiki še največ časa. Tudi je pravo stroka, ki jurista tako rekoč sili, da se zanima za življenje v društvih, kjer se uči nastopa za javno življenje. Juristi so imeli najmočnejši vpliv v naših starih društvih, v Akademski zvezi ga imajo še vedno. V starih društvih niso prišli ostali poklici razen filozofov do večjega vpliva, če izvzamemo redke izjeme. Tako je bilo v »Danici«, tako je v »Straži« in v »Zarji«. Za juriste je to dobro, ker se lahko pri delu v društvih precej naučijo, za druge pa je neugodno. Stanovska preureditev AZ bo omogočala tudi nejuristom in nefilozofom, da po stanovskih društvih pridejo do veljave in se otresejo prevladujočega vpliva juristov.

V bojih na univerzi so v prvih vrstah raznih skupin stali večinoma juristi, na marksistični strani tudi tehniki.

Študij in ustroj fakultete

Lani je izšla nova uredba o naši fakulteti in je sedaj fakulteta na prehodu od stare na novo uredbu.

Po novi uredbi je osem diplomskih izpitov, vsako leto dva. Tako se lahko doseže diploma v štirih letih, česar po stari uredbi, kolikor vem, ni nihče naredil. Seveda bo šele praksa pokazala, kako bo s to novo diplomu v štirih letih.

Nova uredba predpisuje za dosego doktorata razpravo (disertacijo) namesto rigorozov. Ta pa mora biti tiskana v 100 izvodih. To zelo podraži dosego doktorata. Glede nove uredbe so se že čule pohvale in kritike. Dobra stran te uredbe je, da je vso snov razdelila na več manjših izpitov. Nekateri sicer pravijo, da je s tem okrnjena svoboda študija in da je vsa stvar preveč srednješolska. Vsekakor je dobro to, da je odstranila juristu izkušnjava, da bi lenaril tisti čas, ki ga ima po prvem izpitu do absoltorija. To je čas petih semestrov in kdor jih ni znal dobro izkoristiti, je končal le s težavo in zamudo. Teh pet semestrov se ni mogel delati noben izpit, potem pa je naenkrat pritisnila na jurista vsa teža preostalih izpitov. V tem oziru je nova uredba gotovo boljša.

V letošnjem zimskem semestru je bilo 546 slušateljev in 120 slušateljic. Deklet je manj kot na filozofiji ali medicini. V splošnem opažamo, da jus za večino deklet ni primeren študij. Tudi jih le malo resno študira. Nekatere gredo kmalu v službo, druge se pa poročé.

Slednje je kar posrečen zaključek študiranja. Kako odstopajo sredi študija, se vidi iz tega, da se njihovo število že sredi v letnem semestru precej zmanjša. Fantov odstopi veliko manj.

Kako se delajo izpiti? V štirih letih ni končal skoraj nihče. Če bi se to komu posrečilo, gotovo ne bi bilo ugodno in zdravo za njegove živce. Nekaj jih gre pred koncem študija po službah. Vzrok temu je velikokrat predstava, ki si jo delajo mnogi novinci in novinke, da se namreč na jusu lahko brez truda izdeluje. To se malokomu posreči in še ta študira navadno več, kot sam priznava. Res je, da je po stari uredbi skušnjava za lenarjenje precej velika. Če kdo v petih semestrih po prvem izpitu preveč počiva, se mu na koncu nabere toliko študija, da velikokrat omaga in gre v službo.

Precej abiturientov se vpiše na jus, ker ne vedo kaj drugega študirati. Eden glavnih mikov za študij prava je raznovrstnost služb in poklicev, ki si jih jurist lahko izbere. To so poklic sodnika, odvetnika, notarja, dalje upravne službe in mesta v bankah, velepodjetjih in pri javnih ustanovah, n. pr. OUZD i. dr.

Svetovnonazorske skupine

Obeležje dajejo jusu bolj liberalni meščanski sinovi kot pa katoliški akademiki ali marksisti. Liberalci so bili doslej najmočnejša skupina na naši fakulteti. Miselnost na pravni fakulteti je na splošno liberalna, tako na katedrah kakor pri študentih. Naša letošnja zmaga v strokovnem društvu (DSJF) ni na tem še nič izpremenila. V predavalnicah gospodujejo liberalci. Oni namreč zelo hodijo poslušat predavanja, katoliški akademiki pa odločno premalo. Razne improvizirane demonstracije marksistov se večkrat posrečijo prav zato, ker je pri predavanjih le peščica katoliških akademikov, liberalna večina pa proti marksistom ne nastopi.

Poslušanje predavanj je predvsem zelo koristno za študij. Črke nikoli ne povedo tega kot govorjena beseda. Eden izmed članov izpitne komisije se je izrazil, da pri izpitu že pri prvih vprašanjih ve, ali je kandidat predavanja poslušal ali ne. Nas so učili ravno nasprotno, češ da se predavanj ne izplača poslušati.

Zanimivo je, kako se udeležujemo strokovnih ekskurzij. Od udeležencev pri ekskurzijah je 5 do 10% katoliških akademikov, ostali so skoraj sami liberalci. Katoliški študentje se premalo zanimajo za življenje na univerzi. Kadar so volitve v kakšno strokovno društvo, se že potrudijo, da bi pa začeli kakšno drugo akcijo, kot n. pr. marksisti, zato se pa navadno ne zanimajo.

Marksistov na naši fakulteti ni veliko. So pa delavni in precej pridno študirajo. Če so kakšne demonstracije, pridejo v polnem številu, sicer pa malo pomenijo. V zadnjih letih je njihova moč na jusu padla. Pri letošnjih volitvah v DSJF so levičarji dobili 53 glasov. Slušatelj je vseh 666, levičarji predstavljajo torej slabo dvanajstino. Miselnost večine juristov je do danes bila taka, da ni prave podlage za komunistične ideje. Zato marksisti na jusu ne morejo dosti pridobivati. Marksist je na jusu tisti, ki je prišel že na univerzo kot marksist ali

vsaj zelo okužen z marksističnimi nauki. Kake večje pridobivalne akcije marksisti zaenkrat ne morejo začeti, vsaj dokler so liberalci kolikor toliko odporni proti njihovi propagandi.

Ljotičevci od »Edinstva« so odločno proti komunistom, in kar je zelo važno, proti vsakemu sodelovanju z njimi. Sicer bo kdo rekel, da so fašisti, toda za nos vleči od marksistov se pa le ne dajo. Ti so marksiste dobro spregledali, česar na žalost ne moremo reči o nekem delu katoliških akademikov. Nacionalisti od »Jugoslavije« pa niso tako odporni in se z marksisti radi vežejo. Nekateri od njih so marksistični simpatizerji in zelo lezejo na levo.

Marksiste seveda zaradi maloštevilnosti ne smemo podeenjevati, ker imajo nekaj vpliva na te neodločne liberalce in na del katoliških akademikov. Pri marksistih je majhno število vedno nevarno. To je jedro, ki ob kakšni priliki lahko veliko doseže. Katoliški akademiki morajo biti na straži in se potruditi, da jim preprečijo vsako vidnejšo akcijo. Marksistom je zadnji čas močno zrastel greben in bodo gotovo tudi na jusu postali bolj ekspanzivni.

DSJF (Društvo slušateljev juridične fakultete)

V DSJF so takoj ob njegovi ustanovitvi l. 1920. dobili premoč liberalci. Marksisti so na univerzi to leto krepko delali, toda na juridični fakulteti tega ni bilo dosti čutiti. Večje borbe so bile izven fakultete, zlasti boji za podporno društvo jugoslovanskih akademikov. Na jusu je bilo prvih deset let precej mrtvo. Katoliški akademiki so hodili sicer na volitve, a posebnih uspehov niso dosegli, ker so bili liberalci premočni. Katoliški akademiki so imeli včasih le nekaj odbornikov, v poznejših letih kdaj tudi predsednika. Položaj se je spremenil šele po nastopu Živkovičeve diktature. Odpor proti diktaturi je katoliške akademike postavil žal ob stran marksistov. V tej dobi skupnega nastopanja je imela katoliško-marksistična koalicija društvo včasih v svojih rokah. Želi so pri tem sodelovanju seveda marksisti. Zveza z njimi se je kmalu razbila in v društvo so razen v enem semestru pred šestimi leti vladali liberalci do zadnjega časa.

Že pri volitvah leta 1938. je malo manjkalo, da niso zmagali in dobili predsednika katoliški akademiki. Liberalci so udeležbo na občnem zboru slabo pripravili. Zmagali so katoliški akademiki z 12 glasovi večine. Liberalce je poraz izredno pekel. Njihov bivši predsednik je na neznano kakšen način ugotovil, da je bilo oddanih 20 listkov več, kot pa je bilo volilcev. Ti glasovi, ki jih v resnici ni bilo toliko, niso prav nič vplivali na izid volitev. Univerzitetni senat je brez motivacije razveljavil volitve in razpisal nove. Liberalci so pri ponovnih volitvah spravili na volišče tudi svoje najbolj lene pristaše. Tudi katoliški akademiki so stisnili, kolikor se je dalo, ter dosegli znatno višje število glasov kot pri razveljavljenih volitvah. Ker pa pri teh volitvah ni več toliko odločala discipliniranost, pač pa razni mlačni simpatizerji in prevozna sredstva, česar obojega imajo liberalci znatno več kot katoliški akademiki, so ti zaostali in komaj priborjeni predsednik je po D'Hontovem sistemu postal podpredsednik.

Zadnje volitve

V začetku letošnjega šolskega leta so se sestali na povabilo Akademske zveze delegati »Danice«, »Straže«, »Zarje« in »Savice«, da bi se zedinili za skupno listo in se zmenili glede organizacije volitev. Vsa društva, razen »Zarje«, so bila za enoten nastop in pristala na to, da bi bil nosilec katoliške liste »Zarjan«. Zastopnik »Zarje« pa je izjavil, da »Zarja« ne bo postavila kandidata, da se pa odbor »Zarje« tudi ne zaveže, da bodo »Zarjani« volili našega kandidata. Tako se je razbil enoten nastop in spravi večino katoliških akademikov v precej neugoden položaj. Bilo je splošno mnenje, da je šla zmaga katoliških akademikov po vodi. Nekateri so svetovali kompromis z liberalno »Jugoslavijo«. Zastopnik »Danice« pa je vztrajal na tem, da gre Akademska zveza na volitve sama. Sestavila se je lista brez »Zarje«. Na prvih dveh mestih sta bila dva »Daničarja«, na tretjem pa »Stražar«. Akademska zveza je šla na volitve brez »Zarje« in zmagala. Dosegel se je rezultat:

AZ	145
Jugoslavija	120
Edinstvo	45
Marksisti	53
prazni	5
Skupaj	<u>368</u>

Tako so postali katoliški akademiki na juridični fakulteti najmočnejša skupina. To je zanje vsekakor zelo velik uspeh, ki ga je v glavnem pripisati stanovski preureditvi »Danice«.

»Zarjanov« je pri zadnjih volitvah na juridični fakulteti volilo samo 11. Ti po večini niso pristaši tako zvane tretje skupine. Recimo, da je bilo kakih pet »Zarjanov« opravičeno zadržanih, kot je bilo to pri članih ostalih društev. Od 39 opravičenih jih ostane vsaj še 23, ki niso hoteli iti volit. Če bi šlo volit še teh 23 »Zarjanov«, bi katoliški akademiki dobili 168 glasov, torej več kot liberalci in ljotičevci skupaj.

»Danica«

Križarske, krščansko-socialistične in levičarske motnje so »Danico« močno oslabile. Po dolgih letih bolezni je »Danica« predlanskim ozdravela. Je rekonvalescent in še zelo oslABLJENA, vendar postaja vedno bolj živahna. Poživilo se je društveno življenje, članstvo postaja vedno bolj kompaktna enota, načelna, aktivna in disciplinirana.

Društveno življenje se je poživilo zlasti s tem, da so bili letos uvedeni redni tedenski članski sestanki s predavanjem. Bilo jih je 20. Po predavanjih in živahni debati se je uradni del sestanka končal in začel se je prost razgovor. Zbrali smo se okoli duhovnega vodje »Danice«, spirituala dr. Kraljiča, ki je vedno znal povedati kaj zanimivega in nam je v prijateljskem razgovoru dajal naukov za življenje.

Razen sestankov sta bila v »Danici« še dva krožka. Protikomunistični krožek je predelal okrožnico Pija XI., D. R. Narodno-obrambni

kroček pa je študiral narodnoobrambne probleme in širil med člani zanimanje zanje.

Predavanja in krožki so med »Daničarji« utrdili načelnost in poživili družabnost. Proti koncu leta je »Danica« priredila nekaj lepih izletov v bližnjo ljubljansko okolico.

V »Danici« je v letošnjem letu nastal dolgo pogešani mir. Člani se mirno razgovarjajo. Ni več strastnih debat in demagoških govorov. Smisel za delo raste.

»Pravda«

Kljub temu, da je »Danica« postala juristovsko društvo, je bila še vedno prevelika. Zato se je jeseni ustanovilo novo juristovsko društvo »P r a v d a«. Da ne bi prišlo med novo ustanovljenim društvom in »Danico« do nezdrave tekme za bruce, sta spomladi sklenili pogodbo o razdelitvi »življenjskega prostora«.

»Pravda« je imela tedenske sestanke, kjer so si predavali člani sami. To je velik napredek v primeri z drugimi društvi.

Velika ovira za razvoj je bila, da društvo ni imelo lastnega prostora. Zdaj je društvo že dobilo lastno sobo in si jo bo do jeseni uredilo, tako da bo »Pravdina« soba ena najlepših v Akademskem domu.

»Straža«

»Straža« je mešano društvo in ima za »Danico« največ katoliških juristov. Ti so v »Straži« najmočnejša skupina. Društvo je zelo živahno in veliko dela.

»Zarja«

Tretje društvo, ki ima veliko juristov, je »Zarja«. Ta je sedaj v krizi in še ne vemo, kako se bo iz te krize rešila.

Naloge stanovskih društev

Omenili smo že, da je miselnost na fakulteti liberalna. Podoben položaj je na vseh šolah, po tovarnah in v javnem življenju. Vse krščanstvu odtujeno življenje pa more pokristjaniti samo Katoliška akcija. To nalogo ima Katoliška akcija tudi na naši univerzi. Naša društva lahko pri tem delu kot pomožne sile v odlični meri pomagajo.

Katoliški juristi imamo danes premalo smisla za svojo strokovno izobrazbo in se za širšo strokovno izobrazbo premalo zanimamo. Naša stanovska zavest je prav majhna. Pravi juristovski ponos se kaže nekoliko pri sinovih juristovskih družin, ki so pa večinoma liberalne. Nam manjka za svoj študijski predmet navdušenja, ki ga opažamo pri drugih. Pri kratkih nastopih, kot so volitve, znamo pokazati svojo moč, ne zmoremo pa tega, da bi z vztrajnim delom dali predavalnicam svoj pečat. Tu čaka naša društva še ogromno dela. To izboljšati ne more smotrno in sistematično nihče drugi kot stanovska juristovska društva. Ta morajo našim juristom, ki prihajajo večinoma z dežele, vcepiti stanovsko zavest, da so juristi. Od tega poklicnega ponosa je le še korak do drugačnega gledanja na študij.

Še neka pomanjkljivost je na naši strani. Nimamo dovolj smisla za to, da bi ustvarili zvezo in skladnost med svojim svetovnim nazorom in svojim strokovnim študijem. So vprašanja, glede katerih mora imeti katoliški jurist katoliško gledanje. Tega pa velikokrat nima. Treba se je boriti proti svobodomiselnim načelom v pravu, boriti se za pokristjanjenje zakonodaje. Boriti se je treba proti nevarnim zakonskim predlogom, kot je na primer predlog za razporoko. Kdo naj mlade juriste pouči o teh vprašanjih? Kdo naj jih navaja, da bodo ta vprašanja študirali? To morejo storiti edino juristovska društva. Prišel bo velik napad na katoliški zakon, čaka nas težka borba. Kje so katoliški juristi?

Društva morajo skrbeti, da se bodo člani zanimali poleg rednega študija tudi za ta vprašanja in da bodo o tem tudi sami kaj predavali.

Danes ni, lahko rečemo, nobenega stika med društvi in starešinami. Prav malo je starešin, ki bi se kaj več zanimali za razmere med akademiki, ali da bi celo prišel kdo na kak sestanek. Našim društvom gre naloga, da vzdržujejo zveze s starešinami in jih vabijo na naše sestanke.

Vidimo torej, da čakajo stanovska juristovska društva precejšnje naloge. Pri delu pa ovira vsa društva needinost, ki vlada med akademiki. Treba se je truditi, da se doseže edinost. Edinost se doseže s priznanjem razlogov, še bolj pa — z žrtvijo. *Ivo Cerjak*

III

Medicina

Medicinski študij na naših medicinskih fakultetah je določen na minimalno pet let in se v tem času praktično tudi dá temeljito in v redu dovršiti.

Kdor redno študira, ta more uspešno napraviti vse izpite in jih lahko napravi že takoj v prvem roku, to se pravi vselej po zaključeni šoli v mesecu juniju. Dosedanji rezultati pa so takšni, da vse izpite opravi v prvem roku komaj 10% dijakov, a pri naslednjih višjih izpitih ta procent še občutno pade, promovira jih pa letno le peščica, ki je poznana iz dnevnega časopisja.

Odločno je treba zavrni ono proslulo trditev, da je medicinski študij zvezan z bajnimi stroški. Vestno izračunani povpreček mesečnih izdatkov, ki jih naš medicinec ima v prvem letu za delovne takse plus učne knjige, znaša 70 din in nič več, pod pogojem seveda, da si ne nabavi luksuznih izdaj učnih knjig. Da je to res in točno, dokazuje še druga resnica, da je namreč na medicini najbolj zastopan srednji sloj in da se celo socialno zelo šibki niso ustrašili študija.

Da se spoznamo v vsej igri določb o zaposlitvi in namestitvi zdravnika, je potrebno povedati tole: za izvrševanje splošne zdravniške prakse zadostuje doktorat in leto stažiranja na važnejših oddelkih splošnih bolnišnic, za namestitev v državni ali samoupravni službi ali v kateri izmed javnopравnih ustanov je potrebno še dve-

letno stažiranje na deželi. Staž pa je vedno plačan kakor v 8. položajni skupini in se tudi računa v službena leta.

Za specializacijo pa si je treba pridobiti še tako imenovani znanstveni ali »drugi«
doktorat na podlagi disertacije iz stroke specializiranja. Če si vzamemo za primer specialista v državni službi, tedaj se po zgornjem za ta položaj zahtevajo: doktorat + staž v bolnišnici + staž na deželi + znanstveni doktorat + specializacija.

Možnosti zaposlitve in namestitve bodo za dogledni čas velike, posebno če se oziramo na potrebe ustanavljajoče se klinike v Ljubljani in na zdravstvene potrebe našega podeželja.

Nevarnosti, ki jih v sedanjih prilikah nudi medicinski študij

Kar je tu nevarno, to je lahko že okolica, družba, ki dijaka med delom obdaja: anatomske objekti se v rokah nekaterih, ki pa so vsi že pred začetkom študija bili pokvarjeni, lahko spremenijo v objekt objestnosti. Obstoji v tem pogledu nekakšna lestvica prestopkov od navadnih neokusnosti do npravnstvenih deliktov. Slednji se skoraj izključno dogajajo le v Zagrebu in v Beogradu. Medicinac, pa tudi najboljši fant ali dekle, je v začetku vseučiliških študij kot vsi drugi še nekam plah in boječ, da si ne upa protestirati proti počtetju onih tipov, s tem pa njim nehote in nevede utrdi pozicijo, sebi pa nehote pusti vlivati pogubonosni strup v dušo. Resnica je, da je posledica lahko skorajšnji cinizem pri tako mnogo obetajočem fantu ali dekletu. Cinizem pa je največje zlo, ki lahko doleti medicinca.

Te vrste prestopki ostanejo nadzorujočim in merodajnim osebam ali prikriti ali pa te proti njim premilo nastopijo, ako jih sploh ne spregledajo.

Kakor se lahko značaj kvarno spremeni pod vplivom pokvarjenih tovarišev, tako se lahko s katedra vsejejo v glave zmotni nauki.

Taji se obstoj duše, to pa tako, da se o njej molči, in to tudi takrat, kadar se obravnava čutno ali celo umsko življenje. Ker se o njej ne govori, jo dijak, ki mu je v splošnem o stvari premalo znana, začneja smatrati za neresno besedo. Zmota se je prišla in bo pognala. Druga zmota je nauk o človeškem izvoru. Tudi ta se ne nudi naravnost, ampak se med poukom iz filogenije in razvojne teorije nudi tako, da se o človekovem izvoru molči, besede iz razvojne teorije pa se, čeprav komaj opazno, prenašajo na človeka. Načelni molk in le rahlo namigavanje na živalski izvor pa storita tukaj več nenkrat kot pa desetkrat točno izražena zmota. Ostale zmote se nudijo že bolj med poznejšim kliničnim študijem in sicer: svobodomiselni nazori o spolnosti in mnogo neznanstvenih trditev o vzdržnosti, nato pa razni postopki, ki so za katoličana vsi kaznivi.

Nevarna je lahko tudi družba, ki dijaka pri delu sprejme in ki gre z njim in ga spremlja tudi izven študijskega časa: na poti domov, na sprehodih, pri razvedrilu in zabavi.

Nevarna je lahko, če so tovariši pokvarjeni tipi, nevarna je tudi, če se tovariši udeležujejo flirtanja po cesti ali v lokalih, dostikrat pa lahko predstavlja nevarnost tudi mešana družba, zlasti tedaj, če je na tem, da se iz nje razvijejo razna razmerja.

Glede raznih zabav in družabnih večerov, ki jih prireja sedanje medicinsko društvo, pa je treba velike rezerviranosti, če ne popolne vzdržnosti. Treba se je vedno zavedati, da je prireditelj odbor, ki je skrajno levičarski, da te zabave niso na dostojni višini in da zabavo odbor prireja zato, da jo izkoristi za dobro maskirano agitacijo.

Sedanji položaj med medicinci

Skupine med medicinci in marksizem. Ljubljanski medicinci pripadajo štirim svetovnonazorskim skupinam. To so: katoličani, liberalci, ljotičevci in levičarji.

Ljotičevci in levičarji so vsi do zadnjega organizirani, med liberalci in tudi med katoličani pa je precej neorganiziranih.

Številčno razmerje med posameznimi skupinami je tako: katoličani in levičarji so številčno skoraj enako močni, za tema skupinama pa ne zaostajajo mnogo liberalci, dočim so ljotičevci v znatni manjšini.

Vsem trem skupinam, katoličanom, liberalcem in ljotičevcem, pa je skupni sovražnik marksizem, vendar je njihov položaj proti sovražniku različen. Med katoliškimi akademiki je bilo doslej vse premalo jasne in načelne opredelitve napram temu zagrizenemu sovražniku vere in civilizacije, manjkalo pa jim je tudi edinosti. Zato jim je bil vsak energičen in učinkovit nastop nemogoč. Liberalci so in bodo nudili med vsemi najmanj odpora proti marksizmu, ker o marksizmu nimajo nobenega jasnega nazora in ker je marksizem njihove vrste že zelo podminiral. Zadnji, ljotičevci, pa predstavljajo, čeprav številčno najmanjši, uporno trdnjavo proti marksizmu.

Med temi tremi skupinami do skupnega nastopa proti marksizmu še ni nikoli prišlo. Čeprav je po tolikih letih lansko leto s katoliške strani prvič izšla pobuda za skupen volilni nastop in so priprave že tudi lepo uspevale ter bi se dal marksizem z enimi volitvami na mah zdrobiti, so se te priprave samo zaradi needinosti in pomanjkanja načelnosti na katoliški strani sredi najlepšega teka morale ustaviti. Zato pa medicino še naprej vladajo levičarji.

Odkod moč marksistov? Marksisti že dolga leta neomejeno vladajo ljubljansko medicinsko fakulteto in nepopustljivo drže odborove funkcije medicinskega društva. To je bilo mogoče doseči samo na temelju needinosti v taboru najštevilnejšega nasprotnika in zmede in neorientiranosti pri liberalni mladini, kar so marksisti pomagali večati še z vztrajnim miniranjem.

Taktika njihovih prizadevanj in uspehov pa je bila: navdušili so vse medicinece za velik in lep cilj, doseči namreč v Ljubljani popolno medicinsko fakulteto. Ta cilj je postal seveda ideal in srčna želja slehernega medicinca. Zatem pa so pri volitvah predlagali zloglasno kompromisno listo vseh skupin s predsednikom levičarjem in glavnimi odborniki levičarji, češ da bodo na tej tako zbrani najspodobnejši borci, ki bodo, če bodo izvoljeni, izvojevali cilj vseh slovenskih medicinev. Na tako spretno predloženo ponudbo so vsi medicinci pristali, ker se o taktiki marksistov v onem času nikomur še niti sanjalo ni, oziroma, ker med katoliškim delom načelnost še ni

bila prodrla. Ko so levičarji po tej svoji taktiki zavzeli medicinsko društvo, so dobili v roke tudi medicinece, ki se v tem društvu zbirajo, in začeli razvijati med njimi propagando. Od sedaj, ko so dobili medicino v roke, pa je bilo treba dalje delati v nasprotnem pravcu: obljubljeni akcija za popolno medicinsko fakulteto se sploh ni smela razviti, ampak ostala je le obljuba za drugo leto, ko se bo zopet sklepal kompromis. S tem so marksisti srd in nevoljo medicinecev zaradi nezpolnjenih pričakovanj spretno napeljali proti merodajni oblasti in proti obstoječemu redu. Med medicinci so znali marksisti vedno bolj utrditi prepričanje, da vodijo medicinci levičarji najodločnejšo borbo za pravice slovenske medicine. V tem oziru je prišlo tako daleč, da so se celo s katoliške strani slišali glasovi, da so levičarji pač najspodobnejši borci za slovensko medicinsko fakulteto!

Moč marksistov je torej posledica njihove taktike ter needinosti in breznačelnosti v nasprotnih skupinah.

Stanovstvo

Zakaj se je ustanovilo katoliško stanovsko društvo »Vir«? Stanovska organizacija za medicinece se je ustanovila lansko jesen. Za njeno ustanovitev so že dolgo govorili mnogi razlogi. Prvič je bilo treba poslušati papeževo naročilo o stanovski ureditvi družbe in izpeljati stanovstvo tudi za medicinece. Drugič je bilo treba nekaj učinkovitega ukreniti, da se obvarujejo vsaj novi letniki medicinecev. Nekaj učinkovitega pa lahko doseže samo stanu primerna vzgoja v načelnosti, npravnosti in disciplini. Tretjič je treba med katoliškimi medicinci ustvariti jasnost in razviti načelnost in pravo edinost. Četrtrič je treba proti skozi in skozi levičarskemu medicinskemu društvu ustanoviti enako močno organizacijo, da bo lahko z enakimi pravicami govorila v imenu slovenskih medicinecev. Petič pa je tudi potrebno društvo, ki podpira in pospešuje študiranje in katoliškim medicincem omogoča čim globlje in solidnejše znanje medicinskih ved.

Izmed vseh stanovskih društev je bil »Vir« najbolj potreben, ker je medicina najbolj zmaterializirana fakulteta.

Že študij sam kvari, ker je materialističen, brez verskih in moralnih vidikov.

Še bolj pa kvari okolje na fakulteti. Več kot tretjina medicinecev je marksistov. Ti obvladujejo javno mnenje in dajejo medicini svoj pečat. Krokanje, ljubimkanje, suróvost, nemoralnost, to so, žal, odlike velikega dela ljubljanskih medicinecev. V laboratorijih in predavalnicah vlada kvantanje in bogokletno govorjenje.

Tem zablodam se vdaja materialistična mladina, a okuženo okolje vpliva tudi na katoliške medicinece.

In kako naj ne bi okolje vplivalo, če ni bilo nikogar, ki bi katoliškim fantom dajal oporo! Opora, ki so jo dajala mešana društva, je bila vse preslabotna. Treba je bilo posebnega sredstva. To sredstvo je »Vir«.

»Vir« daje članom prava načela o moralnih vprašanjih medicinskega stanu. To je toliko bolj potrebno, ker je medicinska fakulteta

najbolj zmaterializirana fakulteta. Tudi katoliški fantje padajo pod vpliv okolja.

Proti posebnim moralnim zmotam tega posebnega okolja more uspešno in sistematično nastopati samo posebno stanovsko medicinsko društvo. Mešana društva za medicino še bolj odpovedo ko za druge fakultete.

To medicinsko društvo je »Vir«. Bil je skrajni čas, da se »Vir« ustanovi, če smo hoteli vzgojiti sploh še katerega katoliškega zdravnika.

Naloge »Vira« so:

- privzgojiti članom lastnosti, ki jih rabi katoliški zdravnik;
- pripraviti člane na poklic;
- pokazati in premagati materializem v medicini;
- dati pravo gledanje na moralna vprašanja zdravniškega stanu kot n. pr. splav, ubijanje neozdravljivo bolnih itd.;
- pokazati vpliv moralnih faktorjev na zdravljenje;
- nabaviti načelno kakor tudi strokovno literaturo o medicini itd.

»Vir« ima že lasten lokal, ki si ga skrbno ureja. Do jeseni bo dobil še novo pohištvo in bo imel za »Pravdo« najlepši lokal.

Društvo navaja člane k resnemu študiju. Ima tudi že majhno knjižnico, v kateri je nekaj prvovrstnih strokovnih in nekaj načelnih knjig. Ima tudi en okostnjak. Stopilo je v stik z medicinsko organizacijo katoliških zdravnikov Sociétés St. Luc, ki mu je pošiljala revijo St. Luc Médical.

Nekateri gledajo z viška na »Vir«, ker je majhen. Vidiijo pa, da je delaven in da veliko nudi, tako da mu fakultetno mešano društvo ne more konkurirati. Zaradi njegove majhnosti ga skušajo devati v nič. Toda mi vemo: iz malega bo zraslo veliko. Katoliška javnost pa uvideva, da je samo »Vir« zmožen načrtno vzgajati katoliške zdravnike.

Jaroslav Kikelj

IV

Tehnika

Splošno

Ljubljanska tehnika ima šest strok. To so: gradbena, arhitektura, elektrotehnika, strojna, kemična in rudarska. Geodetska stroka je bila zaradi maloštevilnih slušateljev ukinjena, strojna stroka pa je zaenkrat še nepopolna in sta v Ljubljani le prvi dve leti, ki sta združeni z elektrotehnično stroko. Vendar je upati, da se v kratkem tudi strojna stroka izpopolni, kajti zavod za strojništvo je tako rekoč dograjen.

Vse te stroke, razen rudarske, imajo začasno streho v stavbi poleg obrtne šole ob Aškerčevi cesti. Univerza oz. tehnična fakulteta ima na programu sezidati okoli te stavbe institute za vsako stroko. Zavod za strojništvo je že skoraj dograjen, kemični institut pa stoji na pol zgrajen, ker se profesorji ne morejo zediniti, kakšen naj bo. Mine-

raloški institut bodo v kratkem začeli graditi poleg sedanjega rudarskega instituta, ki stoji poleg tehnike. Narejen pa je načrt tudi za elektrotehnični institut.

Tehnika postaja vedno bolj privlačna za abituriente, ker inženirji dobijo službo takoj in ta je razmeroma dobro plačana. Število slušateljev tehnike je od ustanovitve do danes naraslo od 260 do 630, torej za več kot 140%.

Vsi kolokviji in izpiti razen zagovora diplomskega dela se delajo samo pred predmetnim profesorjem. Če pa slušatelj ali profesor zahteva komisijo, dela slušatelj pred komisijo.

Zagovor diplomskega dela je vedno pred diplomsko komisijo.

V splošnem diplomirajo na tehniki med 5. in 10. letom študija. To velja predvsem za gradbenike in elektrotehniko ter deloma za montaniste in kemike. Arhitekti pa končajo med 4. in 7. letom.

Letno jih povprečno diplomira po oddelkih:

na gradbenem	13
na arhitekturi	4
na elektrotehniko	8
na rudarskem odd.	11
na kemičnem	10
skupaj letno ca.	50

Približno 10% slušateljev zapusti tehniko po enem letu ali pa še prej. Presedlajo povečini na jus ali pa gredo v službo. Vzrok temu je prevelik študij. Tehniki imajo namreč skoraj na vseh oddelkih prvi dve leti po 40 ur pouka in vaj na teden, na dan povprečno 7 ur. Sta pa navadno dva dneva v tednu, ko imajo slušatelji po devet ur pouka in vaj. Tako je zelo malo časa za ponavljanje in študij ter za risanje obveznih načrtov. Kdor pa v študiju in načrtih zaostane, ne more razumeti nadaljnjih predavanj, jih opušča in ne dela obveznih vaj, ker jih ne zna. Nekateri zaradi tega zapustijo tehniko, drugi pa študij podaljšajo.

Slušateljice

Na nobeni fakulteti ni tako malo žensk kakor na tehniki. To je razumljivo. Inženirji pridejo velikokrat v stik z delavci, med katerimi ženske a priori ne uživajo potrebne avtoritete. Zato imamo največ žensk na kemičnem in arhitektonskem oddelku, ker imajo inženirji kemije in arhitekture z delavci najmanj opravka. Na kemičnem oddelku je skupno okoli 15 slušateljic, na arhitektonskem 7, na gradbenem tri, na elektrotehničnem dve, na strojnem ena, na rudarskem ena. Do šolskega leta 1937/38 je bilo na tehniki okoli 20 deklet, v zadnjih dveh letih pa je to število naraslo na 40, vendar dekleta še vedno predstavljajo komaj 7% vpisanih slušateljev na tehniki.

Okolje in moralna raven je na tehniki taka, da študij tehnike tudi s tega stališča dekletom ni priporočljiv.

Službe

Med inženirji brezposelnosti zaenkrat ni in je najbrž tudi nekaj časa še ne bo.

Najboljši položaj imajo montanisti. Skoraj vsi diplomiranci dobijo takoj privatno službo z zelo dobro plačo. Njihovo delovno mesto pa je po večini v Srbiji.

Zelo sposobni arhitekti imajo tudi lep zaslužek od nagrajenih načrtov pri natečajih, od nadzorstva nad stavbami in ostalega zasebnega dela.

Kemiki dobijo hitro razmeroma dobro plačano službo v laboratorijih večjih tovarn, predvsem tekstilnih.

Elektroinženirji imajo zaenkrat zaradi premajhnih potreb najslabši položaj, vendar ko dobijo službo, so razmeroma dobro plačani. Njihova služba je po veliki večini zasebna ali polzasebna.

Zelo sposobni gradbeniki in arhitekti dobijo večinoma mesto v dobro plačanih zasebnih službah.

Večina arhitektov in gradbenikov pa dobi mesto dnevničarjev pri državi, banovini ali mestni občini. Plača je v primeri z ostalimi nesorazmerno slabša.

Svetovnonazorske skupine

Na tehniki so štiri svetovnonazorske skupine: katoliška, nacionalistična ali liberalna, ki je ločena v tabor kramerjevcev in v tabor ljotičevcev, ter marksistična ali levičarska.

Kramerjevci so organizirani v »Jugoslaviji«, ljotičevci v »Edinstvu«. Med njimi so idejne razlike, ki postajajo vedno večje.

Dostikrat je težko razlikovati med marksisti in liberalci. Oboji se bore proti katolicizmu, oboji imajo enako zmešane pojme o socialnem vprašanju. Ljotičevci imajo nekaj več načelne jasnosti in doslednosti. Večina liberalcev je filomarksistično razpoložena, ljotičevci pa so odločni nasprotniki marksizma in odklanjajo vsako sodelovanje z njim.

Tehnikov je 600. Absolutno večino imajo liberalci. Toda večina teh je neorganizirana. Organiziranih je do 130, neorganiziranih pa ca. 220. Ti neorganizirani se ne eksponirajo in se bojev na tehniki ne udeležujejo.

Levičarjev je približno 180. Od teh je aktivnih 60.

Večina katoliških akademikov je organiziranih v »Kladivu«, stanovskem društvu za katoliške tehnike.

Strokovni klubi

Vsak oddelek tehnične fakultete ima svoj strokovni klub. Vse strokovne klube pa veže Zveza strokovnih klubov tehnične fakultete.

Članstvo v strokovnih klubih ni obvezno. Vendar pa so vpisani v njih skoraj vsi slušatelji, ker nudijo klubi članom različne ugodnosti, kot strokovno knjižnico, izdajajo skripta, prirejajo ekskurzije, in kar je zelo važno, razdeljujejo prakse med počitnicami.

Strokovni klubi zastopajo vse akademike dotične stroke pri prireditvah na univerzi in pred zasebniki.

Prirejajo tudi zabavne prireditve, plese in brucovske večere.

V klubu gradbenikov imajo marksisti najmanjši vpliv. Večino imajo liberalci. Pred leti se je posrečilo levičarjem dobiti odbor v svoje roke, ker so tudi liberalci glasovali za njihovo listo. V zadnjih letih pa so liberalci postavili svojo listo. Skupina katoliških akademikov ne more postaviti svoje liste, zato je v borbi proti vplivu marksizma pomagala z glasovi liberalni listi, na kateri sta bila dva ali en zastopnik organizirane katoliške skupine. Gradbeni klub se je v zadnjih letih postavil proti štrajku ter je delal marksistom največje težave pri njega izvedbi. Klub šteje okoli 160 članov, liberalcev je do 80, organiziranih in neorganiziranih, levo orientiranih je okoli 40. Velik vpliv v risalnicah in med slušatelji imajo sokolske svobodomiselnne ideje.

Klub elektrotehnikov ima 60 članov. Marksistov in simpatizerjev je 45. Vodstvo imajo večinoma levičarji.

Strojniki so se strokovno organizirali šele lansko leto. Ker pa zaenkrat niso združeni v nobeni risalnici ali laboratoriju, se zato med seboj niti dobro ne poznajo. Temu je potem vzrok tudi neagilnost kluba. Nazorskih bojev v klubu ni. Klub bo prišel do veljave šele, ko bodo strojniki osamosvojeni v svojem institutu, ki bo mogoče že letos jeseni otvorjen.

Do lanskega leta je bil rudarski inštitut samo v Ljubljani za vso Jugoslavijo. Zato je bilo poleg Slovencev v tej stroki mnogo Srbov in Hrvatov, Bolgarov ter Židov, ki so bili zelo levo orientirani. Tako je do lanskega leta vodila strokovni klub montanistov večinoma levica, ki je ostale terorizirala. Na zadnjem občnem zboru v jeseni l. 1939. pa se je posrečilo protimarksistični skupini liberalcev in katoliških akademikov po hudi borbi dobiti vodstvo kluba v svoje roke.

Vendar, ker se odborniki sestavijo po D'Hontovem sistemu, ima levica še vedno polovico odbora.

Tudi v kemiji levičarji terorizirajo ostale, ker se liberalci premalo brigajo za svoj vpliv. Niso prevzeli vodstva v svoje roke, dasi imajo večino.

Ker sta na arhitekturi dve šoli, šola g. prof. Plečnika in šola g. prof. Vurnika, imamo tudi dva kluba arhitektov.

Arhitekti šole prof. Plečnika imajo svojo organizacijo: Ognjišče arhitektov akademikov (AOA), z vsako leto voljenim odborom na čelu. Rednih sestankov klub nima, stoji pa finančno dobro in je v zadnjih letih izdal dve publikaciji pod naslovom »Lučine«, odnosno dela prof. Plečnikove šole.

V svetovnonazorskem pogledu je prevladoval duh levičarjev v polni meri do l. 1938. Ko so starejši voditelji dovršili študije in prevzeli vodstvo mlajši, se je polagoma vpliv leveice zmanjšal. V naslednjem letu se je doseglo nekako ravnovesje, vodstvo pa je še danes v rokah leveice.

Vsi delegati, ki jih je pošiljal klub kot svoje zastopnike v Zvezo, so bili vedno le iz levičarskih vrst. Klub nima lastne knjižnice. Poleg

ekskurzije v Dalmacijo je bilo organiziranih tudi več manjših izletov in ogledov raznih stavb.

Šola prof. Vurnika. Slušatelji imajo svojo organizacijo: Klub arhitektov akademikov (AKA). Relativno prevladujejo levičarji. Klub ima redne tedenske sestanke in razpolaga z bogato strokovno knjižnico, ki je na razpolago tudi slušateljem prof. Plečnika.

V zadnjih letih so organizirali poučne ekskurzije v Italijo, Avstrijo in Francijo.

Levičarska struja je zmernejša in ne toliko aktivna.

Vsak strokovni klub na svojem občnem zboru izvoli poleg odbora tudi dva delegata za Zvezo strokovnih klubov. Delegati klubov volijo potem iz svoje srede odbor Zveze. Predsednik zveze se vrsti po strokovnih klubih. Levičarji so skoraj vedno dosegli to, da so imeli večino delegatov. Tako je zadnja leta predsednik zveze večinoma levičar, dasi je večina tehnikov liberalna.

Versko-nravne razmere

Razmere med tehniki v moralnem in verskem oziru so zelo slabe. Edino na medicinski fakulteti so razmere morda še slabše. Najhujše je v risalnicah. Akademiki so tukaj zelo brez nadzorstva; posebno v risalnicah za starejše letnike vladajo neznosne razmere. Izvzeti sta risalnici Plečnikove in Vurnikove šole.

Bogokletne besede, povečini sicer nepremišljeno izrečene, padajo na desno in levo. Če ni pogovor strokoven, je skoraj gotovo kvantaški, večinoma v zelo hudih oblikah in brez vsake obzirnosti. Starejši akademiki imajo po navadi vodilno vlogo. Mlajši letniki, ki so komaj prišli v risalnico, so po veliki večini njihovi učenci in to zelo učljivi učenci. Kolikor jih še ni moralno pokvarila slaba družba s srednje šole in iz prvih akademskih let, jih po veliki večini zelo pohujša risalnica za starejše letnike.

Verska brezbriznost je zelo velika, versko znanje na zelo nizki stopnji.

Štrajki

Velika brezbriznost in neinformiranost večine slušateljev na tehniki je zelo ugodna za uveljavljanje levičarskih elementov. Ti so izrabljali in še izrabljajo ta položaj in napeljujejo vodo na svoj mlin. Najvažnejše bojno orožje v tej akciji jim je štrajk. Tega so imeli po nalogu kominterne skoraj vsako leto na programu. Pripravili so se zelo skrbno. Ker izvedba štrajka zelo nazorno kaže razmere na tehniki, zato bom opisal podrobneje, kako so štrajki nastajali in kakšne so bile njihove posledice.

Ko so bile priprave končane, je odbor ZSKTF ob času, ki se je marksistom zdel najbolj primeren za izvedbo štrajka, izobesil na oglasni deski velik plakat s podobno vsebino:

Tovariši! Že zopet so v nevarnosti naši bistveni interesi. Nova uredba nam omejuje akademsko svobodo in ne upošteva socialnih razmer akademikov. Zato sklicujemo za soboto, dne 10. t. m. ob 10

skupni sestanek vseh tehnikov v predavalnici št. 83. Prinesite s seboj tudi svoje predloge. Udeležite se sestanka v čim večjem številu. Za novince obvezno. — Odbor.

Kako poteka tak sestanek? Na vabilu ni niti najmanjše besede o štrajku. Le govorilo se je na tehniki: zopet bo štrajk na programu. Vabilo je na videz stvarno, tudi potek sestanka je temu podoben. Vsi govori so pripravljani tako, da prepričajo neinformirane, da se jim resnično dela krivica in velika škoda. Tako se oglasijo k besedi celo iz vrst novincev govorniki, ki delajo videz stvarnosti, so pa le od prirediteljev naučeni. Pozdravi zastopnikov ostalih fakultet in ostalih univerz še bolj potrjujejo nevedneže, da gre za najvažnejše interese dijaštva.

Ko je masa na sestanku dovolj razburjena, pride na dan pravi namen prirediteljev sestanka. Zadnji govorniki poudarjajo predvsem to, da je položaj sedaj tak, da ne pomaga nič drugega več kot štrajk. Tako pride sedaj na program glasovanje o predlogu za štrajk, nato pa potrebni ukrepi ter resolucije, ki so tudi že prej pripravljene.

Predavalnica, kjer so bili sestanki, more sprejeti komaj 160 slušateljev, sestanka pa se je udeležilo komaj po 100 slušateljev od vpisanih 600 slušateljev. Med temi sto je bilo po navadi 40 novincev, ki o zadevah, ki so bile na programu, sploh še niso bili informirani, 20 je bilo takih, ki jim je bil namen sestanka in njihova naloga za dosego tega cilja jasna, od ostalih so bili le redki, ki so vedeli, kako malo je na vsem stvarnega in odkod je prišla direktiva za to akcijo ter kakšen je njen pravi namen. Toda kakor rečeno, število teh je bilo tako majhno, da so bili brez moči.

Tako je predlog za štrajk v takih razmerah skoraj vedno soglasno odobren od večine navzočih. Ti pa so tvorili komaj eno šestino vpisanih slušateljev.

Štrajk seveda ni prinesel nobenih stvarnih uspehov, ampak vselej veliko škodo študentom. Postavljale so se pred tehniko straže, da bi stavkokazi ne hodili na delo. Posledice izgubljenega časa so se poznale takoj po štrajku. Profesorji so morali tvarino hitreje obravnavati, saj je časa za vaje že v normalnih razmerah zelo primanjkovalo. Študentje so se po vsakem štrajku jezili nad prireditelji štrajka. Zato je štrajk povzročil levičarjem vsako leto večje težave že med štrajkom, še večje pa po štrajku.

Tako so šele posledice štrajka in vsakoletno ponavljanje vedno istih metod povzročile pri večini tehnikov velik odpor. Lansko leto so vabili na skupni sestanek obvezno samo novince, ker so jim samo še ti verjeli. Toda štrajk se je takoj v začetku razbil in marksisti so s tem zadnjim štrajkom zelo veliko izgubili na svojem vplivu. Letošnje šolsko leto niso izvedli nobenega štrajka. Odslej bo izvedba štrajka na tehniki precej težja.

Katoliški tehniki

Stara »Danica« ni mogla vršiti vseh nalog, ki so se stavljale katoliškim tehnikom. Zato je takrat več katoliških tehnikov zašlo na levo stran kakor danes. V prejšnji fakultetno mešani »Danici« so,

kakor je to še sedaj v »Straži« in »Zarji«, močno prevladovali juristi. Juristi pa, kot je znano, imajo več časa kakor tehniki. Zato v teh društvih tehniki niso mogli priti do veljave. Društvo se ni moglo ozirati na njihovo časovno stisko. Tako društvo jim ni moglo dovolj nuditi.

V »Danici« je bilo pred ustanovitvijo tehničnega društva »Kladiva« komaj 13 tehnikov. Tako majhna številka katoliških akademikov na tehniki je bil resen opomin za nas, da stari mešani društveni tip ne ustreza. »Kladivo«, društvo katoliških tehnikov, je bilo ustanovljeno tudi z namenom, da bi se število katoliških tehnikov povečalo. To upanje ni varalo. Danes šteje »Kladivo« lepo število članov. Njegov namen je, obvarovati katoliške tehnike pred slabim vplivom okolja in vzgajati člane za borbo proti komunizmu.

Društvo je že ob začetku predavanj informiralo novince o slabih razmerah na tehniki. Imelo je na začetku težave in ovire in jih bo še imelo, jih bo pa tudi premagalo. Vzgajati hoče člane, da bodo vestno študirali, da bodo v svojem dijaškem okolju katoliško aktivni, v bodočnosti pa požrtvovalni katoliški javni delavci. *Karel Dolenc*

Akadska zveza

Malokje je življenje tako razgibano kot ravno v akademskih vrstah, bodisi na univerzi sami ali pa v akademskih društvih izven univerze. Od te razgibanosti tudi katoliški akademiki nismo izvzeti.

To razgibanost našega katoliškega društvenega življenja je treba povezati v celoto in enotno usmeriti, da pri akcijah na univerzi resnično dosežemo tiste uspehe, ki jih po številu svojega članstva moremo dosežati.

Vrhovna predstavnic slovenske katoliške akademske mladine je Akadska zveza (AZ). Po svojem značaju je AZ zveza v njej včlanjenih katoliških akademskih društev ljubljanske univerze in centrala v njih včlanjene akademske mladine.

Po njenem namenu ji je določeno sklepati o vseh skupnih principi in taktičnih vprašanjih in zastopati katoliške akademike včlanjenih društev.

VČLANJENA DRUŠTVA

Trenutno je včlanjenih v AZ osem katoliških akademskih društev s približno 480 člani. Ta društva so:

Cirilsko društvo ljubljanskih bogoslovcev, ustanovljeno l. 1881.;

Danica, stanovsko društvo juristov, ustanovlj. l. 1894. na Dunaju;

Kladivo, stanovsko društvo tehnikov, ustanovljeno jeseni 1936;

Pravda, stanovsko društvo juristov, ustanovljeno januarja 1940;

Straža, fakultetno mešano društvo, ustanovljeno jeseni 1937;

Veda, stanovsko društvo filozofov, ustanovljeno maja 1939;

Vir, stanovsko društvo medicincev, ustanovljeno oktobra 1939;

Zarja, fakultetno mešano društvo, ustanovljeno l. 1901. v Gradcu.

Do aprila letos je bila v AZ tudi Savica, ki je bila ustanovljena spomladi 1931. Iz AZ pa je izstopila v smislu odloka o koedukaciji in pa v namenu, da čim bolj izpelje svojo dekliško smer. Jasno pa je, kar je Savica tudi poudarila, da bo pri nastopih na univerzi vedno nastopala skupno in enotno z AZ.

Če štejemo k organiziranim katoliškim akademikom še Savičarke in še kakih sto neorganiziranih in simpatizerjev, predstavlja katoliški tabor na univerzi najmočnejšo skupino ca. 650 akademikov in akademičark.

Vpliv AZ pa seže tudi preko ljubljanske univerze. V tesni zvezi z AZ in skoraj njeni člani so:

1. Danica v Zagrebu, ust. 1924. Njeni člani so slovenski katoliški akademiki, ki študirajo na zagrebški univerzi.

2. Društvo mariborskih bogoslovcev Slomšek.

3. Klub slovenskih katoliških akademikov v Beogradu, ustanovljen leta 1937. Ta klub se je letos preosnoval v akademsko društvo Slovenija.

4. Končno naj omenim, da ima stike z AZ tudi JKAD Krek v Pragi, ustanovljeno l. 1919.

POČETKI AKADEMSKE ZVEZE

Kako je prišlo do ustanovitve Akademске zveze? Akademsko zvezo je rodila potreba sama, potreba po vrhovni organizaciji katoliškega dijaštva, ki bi na univerzi zastopala katoliška akademska društva. Pet društev je obstajalo takoj v prvih letih po vojni: Cirilsko društvo, Danica, Zarja, krščansko-socialistično društvo Borba in pa Akademski Orel. Za to zadnje društvo je bil večkrat spor, ali je samostojno društvo ali je odsek AZ. Končno je bilo rešeno tako, da je to odsek AZ in je predsednik AO bil v odboru AZ. Jeseni 1929 je Jugoslovanska orlovska zveza Akademskega orla razpustila, ker je postal kršč. socialističen. Vendar se je AO osnoval kot samostojno društvo izven JOZ, a v okviru AZ, dokler ni l. 1932. prenehal. V letih 1928. in 1929. je bil idejni vodja AO tedanji njegov član Edvard Kocbek.

Kot nekaka začasna centrala teh društev je bil osnovan l. 1922. Akademski svet. Njegova naloga je bila predvsem borba glede Podpornega društva jugoslovanskih akademikov na univerzi. Ko pa je to društvo propadlo, je tudi AS zgubil svoj smisel.

Že l. 1920. je nastala v Zagrebu centralna Jugoslovanska katoliška djačka liga, ki je predstavljala katoliške akademike beograjske, zagrebške in ljubljanske univerze. Toda l. 1923. so se beograjski akademiki od lige odcepili, ljubljanski pa so začeli akcijo za ustanovitev lastne centrale, vendar pa je Liga v svojem centralističnem teženju temu nasprotovala. Slednjič so se razmere v Ligi spremenile in sprejet je bil predlog slovenskih katoliških akademskih društev, da se ustanovi v Ljubljani za akademike Akademska zveza, za srednješolce pa obnovi Slovenska dijaška zveza. Tako se je vršil marca 1924 ustanovni občni zbor AZ. Odbor AZ se je nato lotil obnove SDZ, kar se je izvršilo julija 1924.

Bujno je življenje v akademskih društvih, pa tudi bogato in plodno, če društva res pozitivno in resno delajo, če spolnijo naloge, ki so jim dane.

V teh petih letih, kolikor navadno akademik živi na univerzi, mora premagati mnogo težav in neprilik, a borba z njimi ima večkrat odločilen vpliv na njegovo poznejše življenje. Tako se zgodi, da vpliva študentsko življenje na celokupno življenje, zlasti na naše kulturno življenje.

VPRAŠANJE GLASILA AZ

Takoj ob ustanovitvi je začela AZ z delom za ustanovitev lastnega glasila, ki naj bi nasledilo nekdanjo predvojno »Zoro«. Toda

ime mora biti drugo, so dejali, kajti, tako je odbor utemeljeval, zora katoliškega preporoda je med Slovenci že davno minila in je že svetel dan, zato je treba novega imena, imena, ki bi pokazal, da vstajajo nove trume religioznega slovenskega dijaštva, ki hoče ustvariti tradicijo, katera bo prežeta duha povojnega človeštva, ki si želi ven iz blata materializma 20. stoletja. Tako je prišlo, da je začel maja 1924 izhajati Križ na gori, ki je postal nato glasilo slovenskih križarjev. Po enem letu je imel list okrog 900 naročnikov. Za smer lista naj pripomnimo, da je tedanji odbor ugotovil, da je enaka smeri »Socialne misli«.

Ker je Križ na gori postal izključno glasilo križarjev, je odbor AZ spomladi 1929 hotel ustanoviti novo glasilo katoliških akademikov. Misel in razgovori o ustanovitvi so se vlekli skozi celo leto, vendar do uresničitve ni prišlo. Znova je misel o glasilu AZ prišla na dan l. 1935. Jeseni 1934 je namreč krog akademikov, ki se je zbiral v odboru SDZ okoli profesorja Ehrlicha, začel izdajati list Stražo v viharju. Na občnem zboru jeseni 1935 je ta krog stavil predlog, da bi Straža v viharju postala glasilo AZ. Opozicija (krščanski socialisti) je bila sicer pripravljena, da postane Straža glasilo AZ, hotela pa je imeti vpliv na smer lista. Toda ker konzorcij Straže v viharju ni dovolil nobene pravice pri idejnem usmerjevanju lista, je bil predlog odbit.

Od tedaj naprej debata o glasilu AZ ni nikdar več prišla na dnevni red in vprašanje glasila zaenkrat še ni rešeno.

RAZMERJE DO DRUŠTEV

Novoustanovljena AZ se je dobro zavedala, da bo njena moč le v dobro usmerjenih in izoblikovanih društvih. Zato je bila neprestana skrb vseh odborov skozi 16 let, kako društva poživiti, če so pešala, kako jih tudi naravnati nazaj v pravi tir, če so krenila bodisi idejno, bodisi organizacijsko v nezanesljive smeri.

Pri tem naj pripomnimo, da so se društva vse do l. 1933. odboru AZ vedno pokoravala, ker so čutila, kaj pomeni močna AZ. Od l. 1932. dalje, v dobi prevlade krščanskih socialistov, se je začelo sedaj to, sedaj ono društvo upirati AZ, začeli so se neenotni nastopi na univerzi. Zlasti se je to dogajalo zadnja tri leta.

Značilno je, da so vedno vsi odbori AZ do l. 1932. določali smer oz. delo društvom. Tako je bilo »Borbi« odkazano delo pri socialnem študiju, »Danici« na zunanjepolitičnem, »Žarji« pa na verskokulturnem in organizacijskem.

IDEJNI TOKOVI V AKADEMSKI ZVEZI

Vsi idejni tokovi, ki so se prelivali v našem narodu, so našli svoj odraz tudi v akademskem društvenem življenju. V tem smislu moremo življenje v AZ razdeliti v več dob.

Prva doba: marec 1924 — september 1928

KRIŽARSTVO

Predsednik AZ: letni semester 1924 — Gogala; zimski sem. 1924/25 — Gogala; l. s. 1925 — Stanovnik; z. s. 1925/26 — Miklavčič; l. s. 1926 — Gogala; l. s. 1927 — Martelanc; z. s. 1927/28 — Povšič.

»Križ na gori« je bil glasilo križarskega gibanja. O križarstvu bomo povedali samo toliko, kolikor je imelo vpliv v AZ, kajti v prvih štirih letih obstoja so dajali AZ smer ravno križarji. Kot primer navedem, da so na socialni tečaj AZ julija 1925 vabili — a ni prišel — nemškega teološkega profesorja Wittiga, ki ga je nemško mladinsko gibanje smatralo za enega glavnih svojih ideologov. Mož je kmalu nato odpadel od vere.

Križarstvo je s svojo protiorganizacijsko teorijo vplivalo tudi na AZ in tako je prišlo, da je v l. 1926., 1927. in 1928. vladalo v društvih mrtvilo. Tudi za univerzo se AZ ni brigala. Tedanja generacija se ni pokazala odporna proti komunizmu. Saj je bil sklep, da bo AZ za volitve na univerzi »iskala stikov s tovariši, ki so slovensko in levo orientirani«. Toda k sreči so komunisti naše takoj izdali — takrat komunisti še niso iznašli taktike ljudske fronte — in tako so naši vendar nastopili samostojno kot Lista katoliških akademikov.

Značilno za to dobo križarstva je tudi, da se je v AZ osnovalo in spet propadlo polno raznih kulturnih, socialnih, literarnih in podobnih krožkov.

Druga doba: oktober 1928 — september 1931

REAKCIJA PROTI KRIŽARSTVU

Predsedniki AZ: z. s. 1928/29 — Hribovšek; l. s. 1929 — Hribovšek; z. s. 1929/30 — Potokar; l. s. 1930 — Potokar; z. s. 1930/31 — Duh; l. s. 1931 — Duh.

V drugi dobi od l. 1928. do l. 1931. je proti križarjem, ki so bili včlanjeni zlasti v »Borbi«, začela rasti opozicija, ki je potem jeseni l. 1928. dobila večino. Začele so se razne potrebne akcije in tudi število članstva je zraslo.

Uspeh nove smeri je bil viden tudi na univerzi. Katoliški akademiki so se začeli povsod zelo udejstvovati. Tudi so zelo odločno nastopili proti komunistom in proti nacionalistom, ki so ravno tedaj zelo blatili slovenstvo.

Na počitniškem zborovanju julija 1930 je Akademska zveza javno nastopila proti križarstvu. Neki član je imel referat, kjer je trdil, da je zaznamovati nazadovanje, kar se tiče verskega življenja akademikov; da se verska plitkost vedno bolj širi, tako da, če se ne bo zaježila, se kmalu ne bo moglo več govoriti o katoliški inteligenci. V debati ob tem referatu se je v glavnem razpravljalo o tem, »da je bilo pri nas križarstvo nejasno in skoraj izgubljeno v smereh in zato ni pritegnilo vseh katoliških akademikov. Nastop križarjev je bil gotovo popolnoma zgrešen, ker je odbijal. Križarji so tvorili nekak ekskluzivni krog, v katerega neinformiranci niso mogli. Začela so se osebna na-

sprotstva. Taktika je bila popolnoma zgrešena, ker je rušila organizacijo. Križarjev danes na tem zborovanju ni, tako da se zdi, da se čutilo nezmožne, da bi se zagovarjali.« (Dobesedno po zapisniku AZ.)

Tretja doba: oktober 1931 — september 1933

KRŠČANSKI SOCIALISTI IN KOMUNISTI V AZ

Predsednik AZ: z. s. 1931/32 — Dermastia; l. s. 1932 — Kolman; z. s. 1932/33 — Ložar; l. s. 1933 — Ložar.

Predsednik Danice: l. s. 1933 — Omahaen.

Po tej cvetoči dobi pa je nastopila žalostna doba AZ v letih 1932. in 1933. V društvih so prevladali krščanski socialisti, predvsem v »Borbi« in tudi v »Danici«. Poleg tega pa so se v društva vtihotapili marksisti in jih začeli minirati. To miniranje je bilo tem lažje, ker ni bilo nikogar, ki bi se resno mogel upreti.

AZ proti komunistom ni mogla nastopiti, ker ni bilo v pravilih dane nobene kompetence nad posamezniki v AZ včlanjenih društev. Odbori društev pa so v svoji zapeljanosti komuniste ščitili.

Marksisti v naših društvih so se namreč zabarikadirali za mnogobesedno govorjenje, češ da krščanska ljubezen ne dovoli izključevanja. Izključevanja so bila namreč nujno potrebna, da bi se očistila naša društva in s tem ohranili dobri fantje, ki so imeli dobro voljo in zdrava načela. Tako pa so se dali poleg mnogih krščanskih socialistov tudi nekateri kongreganisti oslepiti frazam marksistov. Če so hoteli koga vreči ven, so marksisti takoj zavpili: »Ali je to krščanska ljubezen?«

Nekatera dejstva:

a) Iz te dobe datira pismo, ki ga je pisal marksist Kermavner centrali v Berlin in ki je bilo prečitano pred sodiščem: »Popolnoma se nam je posrečilo izpodminirati katoliška akademska društva in ti fantje, ki jih imamo v »Danici«, so bolj fest kot oni, ki jih imamo v Delavski zbornici.«

b) Na versko prosvetnem tečaju AZ ob desetletnici kronanja Pija XI. marca 1932 so krščanski socialisti, tako je navedeno v sejnem zapisniku AZ, »napadli starešinstvo in vodstvo SLS. Odklonili so okrožnico Quadragesimo anno in govorili, kot da bi bila edina rešitev v komunizmu. Očitali so oficelnim katoliškim krogom, da nimajo smisla za socialno vprašanje. Očitani so papežu, da kloni fašistični sili.«

c) Podobni napadi so se ponavljali tudi na občnem zboru AZ spomladi 1932.

č) Krščansko socialistično društvo »Borba« je šlo vedno bolj v levo smer. Odbor AZ kljub morebitni dobri volji ni imel v pravilih dane nobene možnosti, da bi to preprečil. Poleg tega pa je v odboru prevladovalo mnenje — ki so jim ga sugerirali komunisti — da je treba komunizem pobijati z idejo, ne pa s silo. »Borba« je začela odkrito napadati starešinstvo in SLS. Predvsem pa je napadala zastopnika Cerkev v AZ in je aprila 1933 izdala letak, v katerem se napada Cerkev in starešinstvo. Najbolj drzno mesto v letaku se glasi: »Ker se predstavniki Cerkev ne skušajo niti nočejo povzpeti do predstopnje pravega praktičnega katoličanstva in so vse njihove izjave

in delovanje usmerjene baš v nasprotno, negativno smer, ne vidimo rešitve vprašanja v smeri, ki jo nam kažejo.«

Zastopnik Cerkve je v sporazumu s škofom poslal na »Borbo« poziv, ali je res izdala ta letak »Borba« in ali se z vsebino strinja. Nekateri še dobri fantje so zahtevali razčiščenje, toda »Borba« se ni hotela izjaviti.

»Borba« je prišla končno tako daleč, da jo je novembra 1933 oblast razpustila zaradi komunizma.

d) Kako daleč je v tej dobi zašla »Danica«, se vidi iz sledečega dogodka:

Aprila 1933 je v »Danici« streljal član »Danice«, levičar, na podobo oberammergauskega igralca Langa v liku Kristusa. Škof je po svojem zastopniku prof. Fabianu zahteval zadoščenje, toda odbor »Danice« je to odklonil. Prav tako je odklonil zadoščenje občni zbor. Nato je odbor stavbne zadruga »Akademski dom« odpovedal »Danici« društveni prostor v Akademskem domu; kot je bilo povedano v odpovednem pismu, da se bo mogla rešiti tistih, ki so jo tako daleč zapeljali.

e) Tudi v osebnem občeivanju so šli krščanski socialisti preko meje; napadali so druge katoliške akademike z denuncianti, obrekovalci, koritarji itd. Da so napadali tudi Katoliško akcijo, se po vsem tem ni čuditi.

Četrta doba: oktober 1933 — junij 1935

SANACIJA

Predsedniki AZ: z. s. 1933/34 — Casar; l. s. 1934 — Lah; z. s. 1934/35 — Žebot C.; l. s. 1935 — Poštovan.

Predsedniki Danice: z. s. 1934/35 — Majcen; l. s. 1934 — Lah; z. s. 1934/35 — Jenko; l. s. 1935 — Grum.

Jasno je, da so se proti takemu neznosnemu stanju v AZ pojavile zahteve po radikalni sanaciji. Nekateri dobri in nezapeljani so videli, kam stvar pelje, in zahtevali, da ustvari AZ socialen program, da si postavi idejni cilj, ker s takim stanjem se ne more več naprej. Poudarjali so, da se je v društvih nabralo preveč škodljivega blaga, ki ga je treba odstraniti. Kdor na socialen program ne bi pristal, nima več mesta v katoliških akademskih društvih. Nič ne de, če bi ostalo število članstva majhno, vsaj ostali ne bi bili več ovirani. AZ naj rešuje načelna vprašanja in naj daje načelne smernice, društva pa naj izdelujejo svoje programe v podrobnostih.

Kljub vsej tej uvidevnosti in dobri volji nekaterih je le s težavo prišlo do preobrata šele jeseni 1933. Tedaj je, kot smo že omenili, politična oblast razpustila »Borbo«. Mladci Kristusa Kralja pa so iztrgali »Danico« iz rok krščanskih socialistov. Mladce je kot dijaško Katoliško akcijo pravno ustanovil ljubljanski škof julija 1932. prav zaradi razmer v akademskih društvih. Prvi Mladci so prišli na univerzo jeseni 1933 in so se vsi vpisali nalašč v »Danico«, hoteč jo rešiti. Za občni zbor so se zelo dobro pripravili. S seboj so pripeljali tudi druge katoliško misleče novince iz Št. Vida in od Št. Petra. Pomoč so dobili

tudi v tovariših, ki so se začeli leta 1933. zbirati okrog prof. Ehrlicha. Ta krog se je v letu 1934. začel imenovati Stražarji,¹ ker je tvoril konzorcij lista »Straža v viharju«. Pristaši tega kroga so bili v večini včlanjeni v »Zarji«, nekaj pa jih je bilo v »Danici«.

Mladci skupaj z omenjenimi novinci in Stražarji so s svojo taktiko uspeli. Izvoljen je bil odbor, ki je zastopal spet pravo katoliško smer in tako je bila »Danica«, najstarejše katoliško akademsko društvo, rešena.²

Zaradi izčiščenja v društvih je prišla tudi AZ v prave roke. Leta 1934. in 1935. so bili izvoljeni odbori, ki so zastopali zavedno katoliško smer.

Odslej se je krščansko socialistično gibanje med akademiki začelo zaradi delovanja Mladcev in Stražarjev raztapljati. Tudi so začela med akademike prodirati jasna katoliška načela. Zmagal je mladčevski nastop in z njim načela o potrebi organizacije in avtoritete, zlasti o avtoriteti papeža, o priznanju papeževih okrožnic, zlasti Quadragesimo anno, tako da danes glede teh točk ni več prejšnjega javnega nasprotovanja. Tudi krščanski socialisti so v načelu sprejeli Quadragesimo anno, le glede imena »krščanski socializem« so se skušali z različnimi izgovori izviti.

Peta doba: julij 1935 — april 1936.

KORAK NAZAJ

Predsednik AZ: z. s. 1935/36 — Erjavec J.

Žal pa je v zimskem semestru 1935/36 prišlo do zastoja v sanaciji in s tem do zopetne poživitev krščanskega socializma v AZ.

Na občnem zboru AZ jeseni 1935 so Stražarji stavili predlog, da bi »Straža v viharju« postala glasilo AZ. Krščanski socialisti bi bili voljni na to pristati, če bi imeli tudi vpliv na smer lista, kar pa je konzorcij »Straže v viharju« odklonil. To je krščanske socialiste razkačilo in pri volitvah je z malo večino zmagala njihova lista v AZ.

Novi odbor AZ je takoj začel prirejati tečaje in socialne krožke v svoji smeri, kar je mnogo škodovalo pravilni smeri. Krščanskosocialistična smer v AZ se je okrepila, organizirala in dosegla leta 1936. v

¹ Ker se bo še večkrat omenjalo ime Stražarji, naj v svrhu lažjega pregleda navedemo ves razvoj današnjega akademskega društva »Straže«: leta 1933. krog prof. Ehrlicha; jeseni 1934 konzorcij lista »Straža v viharju«; leta 1935. akademska katoliška akcija; leta 1935. evharistični krožek; leta 1936. cerkveno društvo »Straža«; leta 1937. poseben akademski klub »Straža« in isto leto še Mihaelova skupina Katoliške akcije, ki pa se je leta 1939. razšla.

² Za lažje umevanje navajamo kratek pregled odborov »Danice«: v letnem semestru 1932/33 predsednik Omahen; v zimskem semestru 1933/34 predsednik Lah. V tem času se je v proslavo 20 letnice obstoja »Danice« organiziral tečaj, toda organizatorji so pustili, da je bilo nekaj govornikov križarsko, oziroma krščansko socialistično usmerjenih in se je prava smer »Danice« spet nekoliko zamajala; v zimskem semestru 1934/35 predsednik Jenko; v letnem semestru 1934/35 predsednik Novak; v zimskem semestru 1935/36 predsednik Grum; nato pa do jeseni 1938 predsedniki krščansko socialistični, oz. tretje skupinski.

»Danici« zmago. Prav tako so krščanski socialisti zmagali še tisto leto tudi v »Zarji«, kjer so imeli dotlej Stražarji večino in ki so jo tedaj izgubili.

Začel se je strasten boj proti odločnim katoliškim akademikom. Najbolj značilno v tem boju je bilo, da so krščanski socialisti ne-prestano očitali pomanjkanje ljubezni, se sklicevali na Kristusa in ga stavili za zgled, sami pa niso poznali niti osnovnih zahtev družabnega občevarja.

Tako je njihov govornik na občnem zboru AZ marca 1936 Stražarje surovo zmerjal s šakali in jim očital fanatizem.

Šesta doba: maj 1936 — jeseni 1938

PONOVNA ZMAGA

Predsedniki AZ: l. s. 1936 — Berkopec; z. s. 1936/37 Senica; l. s. 1937 — Senica; z. s. 1937/38 — Čuješ; l. s. 1938 — Skamlič.

Predsednika Danice: z. s. 1937/38 — Grafenauer; l. s. 1938 — Štular.

Stražarje je poraz v AZ zelo zadel. Hoteli so se tem napadom umakniti in ustanoviti lastno društvo, ki naj bi bilo izven AZ. Umakniti se iz AZ pa bi pomenilo prepustiti vodstvo AZ krščanskim socialistom, s tem pa morda pomagati končnemu vdoru komunizma v katoliška akademska društva.

Vendar se je ostalim posrečilo, da so Stražarje zadržali od izstopa iz AZ in od abstinence na občnem zboru.

Napele so se vse sile in aprila 1936 je zmagala mladčevsko-stražarska lista. Odslej je ta zveza v AZ držala, le maja 1939 je prišlo do spremembe.

Sprememba pravil AZ

Akademska zveza v letih najhujšega komunističnega miniranja katoliških akademskih društev ni mogla proti komunistom ničesar ukreniti, ker ji pravila niso dajala nobene moči. Stara pravila so bila izdelana površno. Avtoriteta AZ, njeno področje in delokrog so bili tako megleno in tako nedoločeno očrtani, da ravno takrat, ko bi bilo to najbolj potrebno, AZ dejansko ni imela nobenega vpliva na svetovnonazorsko smer. Tudi organizacijsko ni bila takrat AZ nič drugega kot firma katoliških akademikov, brez moči in brez lastne samostojne delavnosti.

Potreba po novih pravilih je bila kričeča. Potrebno je bilo spremeniti pravila AZ in napraviti iz AZ udarno in moderno organizacijsko centralo katoliških akademskih društev ter ji dati po pravilih možnost, da nastopi tudi proti posameznikom v AZ včlanjenih društev, kadar bi ti delali proti namenu in interesom celokupnega katoliškega dijaštva.

Taka pravila so bila sprejeta jeseni 1936. Krščanski socialisti jih niso sprejeli in jih nočejo niti danes priznati.

Specializacija v AZ

Istočasno s pravili AZ pa je bila predlagana jeseni 1936 še druga reforma: reorganizacija AZ v smislu stanovstva, to je, da bi se društva

preuredila na podlagi fakultet, da bi bili v enem društvu samo juristi, v drugem le filozofi itd.

Nekaj načelnih besed o stanovstvu. Organizacijske in akcijske potrebe zahtevajo danes stanovsko reformo vsega življenja, javnega in zasebnega. Liberalizem je namreč s svojim naukom o individualizmu vse razkrojil, vse atomiziral. Zato današnja družba preživlja veliko krizo. Muči jo socialno vprašanje. Razreda delodajalcev in delojemalcev si stojita sovražno nasproti in komunizem to sovrašтво še bolj neti.

Proti temu razbitju družbe, proti razrednemu boju, je po besedah Pija XI. v okrožnici »Quadragesimo anno«, popolno ozdravljenje možno le v stanovstvu, v korporacijah.

Papež Pij XI. je jasno in nedvoumno povedal, da more rešiti socialno vprašanje le korporativna ureditev družbe. Vsaka drugačna ureditev družbe je le videz prave ureditve ali pa ureditev še poslabša.

Mnogi so psovali stanovstvo s fašizmom. To je bila komunistična sugestija. V resnici se naše stanovstvo sploh ne krije s stanovstvom, kot ga izvaja fašizem. Fašistično stanovstvo je psevdokorporativizem.

Pomembnost zasebnih stanovskih organizacij

»Quadragesimo anno« še posebej opozarja na potrebo zasebnih (»svobodnih«) stanovskih organizacij. »Quadragesimo anno« piše: »Svobodne organizacije pa, ki že cveto in donašajo lepe sadove, naj skušajo v duhu krščansko socialnega nauka pripraviti tla za tisto popolnejšo obliko organizacije, ki smo jo zgoraj omenili, namreč za korporacije, in naj jih skušajo tudi pogumno ustvariti.«

Med take zasebne poklicno-stanovske organizacije pa ravno spadajo tudi fakultetna akademska društva.

Katoličani moramo socialni nauk Cerkve izvajati, kolikor je v naših močeh. V naših močeh je zaenkrat to, da ustanovljamo čim več zasebnih stanovskih organizacij in s tem pripravljamo v inteligenci in v ljudstvu miselnost in sposobnost za javnopravne stanovske korporacije.

Mi akademiki začnimo z reformo pri sebi

Zavedajmo se, da je stanovstvo globoka potreba. Ta potreba je vzrok, zakaj Cerkev tako odločno vztraja na načelu stanovstva.

V korporacijah ne bodo organizirani samo gospodarski poklici, ampak tudi tako zvani »svobodni«, predvsem inteligenčni poklici. Zato naj se tudi katoliški inteligenti, starešine in akademiki, organizirajo v stanovski organizaciji.

Zamisel stanovskih društev je sprejela »Pax Romana«, svetovna organizacija katoliškega akademskega dijaštva, in sicer na izrečno besedo papeža. Leta 1935. je bilo rečeno na njenem kongresu v Pragi:

»Stanovska zamisel je tista, ki bolj in bolj zajema katoliško gibanje in tudi »Pax Romano«. Zveza ima to smernico od sv. očeta samega, ki ji je naročil lansko leto v Rimu: ne govorimo več o katoliških intelektualcih, ampak o katoliških juristih, katoliških zdravnikih itd.«

To je jasna smernica, da naj se katoliške starešinske in akademske organizacije specializirajo dosledno. Na akademike preneseno pomeni to: posebna društva za filozofe, juriste, tehnike itd.

Prav tako je tudi »Slavia Catholica« sklenila na svojem kongresu julija 1937:

»Slavia Catholica naj se organizira po stanovskem načelu, in sicer akademiki po študijskih strokah, starešine po stanovih, to v interesu poglobitve delovanja.«

Koristi specializacije

Velika korist stanovskih društev je tudi v tem, da raztapljajo strujarstvo, vodijo tako do miru in s tem do močne koncentracije vseh sil, ki so drugače oslABLJENE ali celo uničene v medsebojnih trenjih.

Razvoj specializacije v AZ

Vprašanje specializacije, oz. stanovstva v AZ, ki so ga leta 1936 sprožili Mladci, je duhove precej razgibalo.

»Straža v viharju« je v začetku lepo pisala za to reformo. V članku »Reforma naših društev« dne 12. novembra 1936 stoji med drugim:

»Poleg osrednje organizacije (t. j. AZ) naj si člani ustanove stanovska društva, ki družijo člane po poklicih, konkretno po fakultetah.«

Krščanski socialisti so že od početka bili proti stanovstvu. Predlagali so pa, naj bi se v vsakem društvu ustanovili stanovski odseki. To bi pomenilo, da imamo namesto ene centrale, ki je sedaj AZ, toliko central, kolikor je društev s stanovskimi odseki, in vse te se nujno med seboj borijo. Tako bi se kaos v katoliškem dijaštvu le še povečal.

Na občnem zboru AZ jeseni 1936 do glasovanja o stanovstvu ni prišlo. Reklo se je, naj o specializaciji odločajo društva sama.

Tedaj pa so nenadoma Stražarji zapustili stanovstvo. Pri glasovanju v »Danici« je specializacija propadla, ker Stražarji niso prišli glasovat. Krščanski socialisti so dobili na ta način večino glasov in s tem odbor »Danice«.

Obenem s propadom specializacije pa je bila poražena tudi načelna katoliška smer, ker so nato tudi »Zarjo« dobili krščanski socialisti.

Zgodilo se je tisto, kar smo napovedovali: da bodo krščanski socialisti, če dobe odbore v roke, to izrabili za predavanja, tečaj in propagando v svoji smeri. Napovedana propaganda se je takoj začela z veliko energijo: dolga vrsta predavanj v Beli dvorani Uniona, v počitnicah leta 1937. pa prvi Bohinjski tečaj. Značilno je, da so na predavanja v Beli dvorani bili vabljeni »vsi«. Komunisti so se tega izdatno poslužili in s svojim ploskanjem krepko posegali v potek debat. Debate so bile večkrat burne, strast se je obračala proti branilcem katoliške skupnosti. Zli vpliv na novince je bil viden, škoda velika.

Blok »Danica«—»Savica«—»Zarja«

Krščanski socialisti so dobili na svojo stran še društvo akademičark »Savico«. Osnoval se je blok »Danica«—»Savica«—»Zarja«, ki je začel nastopati proti ostalim v AZ. Ta blok je poleti 1937. organiziral v Bohinju svoj prvi izrazito strujarski tečaj. Od tega tečaja dalje so se krščanski socialisti začeli imenovati »tretja skupina«. To zato, ker so šteli za prvo in drugo skupino Mladce in Stražarje, pri imenu »krščanski socialisti« pa niso mogli več vztrajati.

Ustanovitev »Kladiva«

Kljub temu, da je jeseni 1936 specializacija propadla v »Danici«, pa se je že tisto jesen ustanovilo prvo stanovsko društvo, in sicer »Kladivo« za tehnike. V »Kladivu« so se razne struje katoliškega dijaštva lepo skupaj znašle. »Kladivo« je bilo prvo društvo, v katerem je nastopilo notranje pomirjenje, ki ga naša kulturna akademska društva tako silno pogrešajo. Enako pomirjenje prihaja do izraza tudi v stanovski »Danici«.

Ta notranji mir je za katoliška akademska društva tako velik ideal, da bi to dejstvo že samo opravičevalo uvedbo stanovskih društev.

Izstop Stražarjev

Jeseni 1937 so iz »Danice« in »Zarje« izstopili Stražarji in ustanovili svoj akademski klub »Straža«, ki ni bil stanovski, ampak fakultetno mešan.

Izstop so Stražarji motivirali, češ da so društva (Danica in Zarja) gnila in da jih ni mogoče več rešiti.

Posebej so še poudarjali, da so to leto v Danici izgubili skoraj vse novince na tretjo skupino, dasi so bili pred vstopom na univerzo še navdušeni za smer lista Straže. Mladci so Stražarje prepričevali, da je treba vztrajnosti in potrpljenja, a zastonj. Že dogodki naslednjega leta so Mladcem dali potrdilo v polni meri in podali točen dokaz, da je bil pesimizem Stražarjev neupravičen.

Mladci so postavili tezo:

Dokler teh naših 300 katoliških akademikov pri volitvah na univerzi trdno drži strnjeno fronto proti komunistom — in to v tajnih volitvah, vrh tega še v dobi ljudskih front — toliko časa mi teh fantov ne bomo zapustili, teh društev ne bomo proglašali za gnila, fantov ne bomo sunili komunistom v žrelo, tlečega stenja ne bomo ugasili, nalomljenega trsta ne zlomili.

Če bi bili tudi Mladci Danico zapustili, bi bilo s tem bojišče prepuščeno komunizmu in stotine naših fantov bi bile za našo stvar prej ali slej izgubljene. Potem pa pokristjanjaj akademsko dijaštvo s tako taktiko!

Mladec bogoslovec Kremžar je bil poslan k Prevzvišenemu, da ga prosi, naj zato Stražarjem izstop iz Danice in Zarje odsvetuje. Prevzvišeni je prošnji ugodil.

Tudi Zarjan Žver je na občnem zboru povedal: »Jaz sem profesorju Ehrlichu rekel: To ne bo dobro!«

S svojim izstopom so Stražarji oslabili stališče odločne katoliške linije in nehote okrepili tiste, ki so nagibali k ljudski fronti in k sodelovanju s komunisti. Odtegnili so žal dragocene moči akciji za ozdravljenje katoliških dijaških društev Danice in Zarje, ki sta bili bolni, gnili pa ne. Kajti ugotoviti moramo, da je katoliško dijaštvo že skoraj dve desetletji v stanju težke bolezni in neprestanih notranjih sporov, ki jih je v katoliške dijaške vrste zaneslo križarstvo ter pred njim, z njim in za njim kominterna in njene levičarske pomožne čete.

S strani KA se je napovedalo, da bo kljub vsemu temu Danica v dveh letih vendarle v pravih rokah. To se je tudi zgodilo. Ozdravljenje je danes tu, moči pa so še šibke; rekonvalescentu je treba močne hrane, veliko pomoči, ne pa da bi ga zato, ker je še oslabiljen, prezirali.

Danica je bila dobljena, toda Zarja je šla: postala je strujarska trdnjava in to je bila najhujša posledica stražarskega koraka. Z Mladci skupaj bi bili z nekim potrpljenjem Danico in Zarjo zlahka dobili v roke in bi bili položaj v teh društvih igraje obvladali. S tem pa, da so se Stražarji skupinsko organizirali, so odprli tudi tretji skupini isto pot: dobili smo dva izrazito ločena, trdno zagrajena bojna tabora: spor je postal nekaj ustaljenega, težko rešljivega. Tega pa smo se ravno posebno bali.

Kar bi se v strujarsko mešanemu društvu s krščansko ljubeznijo in modro taktiko dalo izgladiti, je zdaj postalo izredno težko.

Sedma doba: jeseni 1938 — danes

TEŽAVE S TRETJO SKUPINO

Predsedniki AZ: z. s. 1938/39 — Skamlič; l. s. 1939 — Sojer, z. s. 1939/40 in l. s. 1940 — Sojer.

Predsedniki Danice: z. s. 1938/39 — Sojer; l. s. 1939 — Mihelič; z. s. 1939/40 in l. s. 1940 — Kočmur.

V zadnji dobi AZ je najbolj značilno delovanje tkzv. »tretje skupine«, ki se je prej nazivala z imenom »krščanski socialisti«. Proti tretji skupini je začel že spomladi 1938 rasti odpor. Opozicija je proti tretjeskupincem v »Danici« energično nastopila. Toda tretjeskupinski odbor, ki se pravno ni mogel obdržati na oblasti, se je hotel obdržati s krivico in nasiljem: 27 navzočim članom večine je povsem protipravno odvzel volilno pravico in je na ta način, dasi v manjšini, zmagala tretja skupina. Toda že v jeseni 1938 je tretja skupina pri volitvah »Danico« izgubila. In tu se je pokazalo nekaj zanimivega: odločili so proti tretji skupini ravno novinci: ogorčenje nad krivico in nasiljem tretje skupine je zbudilo v njih odločen odpor. Stražarji pa so prejšnje leto baš zaradi novincev obupali.

Po tem porazu so tretjeskupinci prestopili iz »Danice« v »Zarjo« in jo napravili za svojo trdnjavo.

Tako se je struja, ki so jo nekdaj tvorili »križarji«, pozneje krščanski socialisti ali danes tretja skupina, po štirinajstih letih neprestanega odpora proti odločni katoliški smeri in razkrajanja katoliške udarnosti in discipline končno utaborila v »Zarji«.

Smer »Zarje« je danes ostala slej ko prej ista. Poleg drugih »svojskih« ideoloških vidikov, ki jo ločijo od oficijelne smeri, kaže tudi simpatije za sodelovanje z levičarskimi elementi na naši univerzi.

Narodni blok in vezanje s komunisti

Nekaj primerov: Spomladi 1959 se je na univerzi osnoval »Narodni akademski blok«, ki naj bi vršil narodnoobrambno delo. V blok so stopile vse svetovnonazorske skupine. Toda katoliška akademska društva so iz bloka takoj izstopila, ko so uvidela, da so zadaj komunisti, ki hočejo blok izrabljati. »Zarja« ni izstopila, tudi tedaj ne, ko je bilo iz poročil radijskih oddajnih postaj Bordeaux, Lyon in Kominternu-Moskva znano, da je blok »delo sovjetske mladeži«. Zarjane so napravili celo za voditelje bloka in ti so na mitingih napadali katoliške akademike.

Odbor »Zarje« je glede protikomunističnega boja in glede taktike v tem boju izjavil, da se mu zdi »osvajanje« raznih odborov na univerzi drugotne važnosti. Nikakor pa se to ne zdi komunistom, zato napenjajo vse sile, da bi zasedli odbore. Kaj se to pravi, vsi dobro vemo: preko navidez nevtralnih odborov in pod pretvezo stvarnih in strokovnih akcij bi komunisti lovili članstvo v komunizmu.

Pri volitvah v strokovna društva na univerzi v preteklem letu, zlasti pri volitvah v medicinsko društvo, so tretjeskupinski voditelji vneto zagovarjali kompromisne liste z levičarji, dočim so ostala katoliška akademska društva bila odločno proti temu. Pri volitvah v strokovno društvo juristov pa so pomagali nasprotnikom z abstinenco.

Razbijanje katoliške skupnosti

Kakšno stališče zavzema »Zarja« do skupnega katoliškega gibanja? Številne so izjave »Zarjanov«, da »je treba klerikalno skupnost uničiti, ker je zla, škoda za Cerkev«. Zastopniki »Zarje« so bili nenaklonjeni, da bi na proslavi dvajsetletnice univerze govoril dr. Anton Korošec. Ko hoče tretja skupina razbiti »klerikalno« skupnost, misli s to besedo katoliško skupnost. Beseda »klerikalna skupnost« ji pomeni isto kot drugim »katoliška« skupnost. Rabijo pa ime »klerikalna« skupnost iz taktičnih ozirov, prav kakor so to že od nekdaj delali liberalci.

Tudi do akademske katoliške skupnosti je stališče »Zarje« odklonilno. Tako je zastopnik »Zarje« izjavil: »Zarjani' se zavedamo, da je nediscipliniranost v zunanjih nastopih učinkovito sredstvo, kako prisiliti AZ, da bo delala, kot Zarja' hoče.« Za volitve v DSFF je »Zarja« postavila svojo listo proti listi AZ.

Za volitve v DSJF je zastopnik »Zarjanov« izjavil: »Zarjani' ne gremo volit. S tem ne bo prav nič rušena tista slavna katoliška skupnost, ker za nas obstoji skupnost samo v Cerkvi.« Pretežna večina juristov iz »Zarje« se je teh volitev zdržala, kot smo že pravkar omenili.

Podobne izjave so dajali »Zarjani« tudi vpricho komunistov in nacionalistov. »Zarjani' ne priznamo pravil AZ.« »AZ ne smatramo za kompetentno, da bi nas na univerzi zastopala.« ltd.

Na univerzi velja med nasprotniki kot gotova stvar, da so tretje-skupinci posebna skupina zase — poleg nacionalistov, levičarjev in AZ.

V avgustu 1939 so »Zarjani« organizirali svoj drugi tečaj v Bohinju. Temu je letos sledil zbornik Bohinjski teden 1939, kjer so objavljena predavanja z bohinjskega tečaja. V posebnem Predgovoru je nanizan program »Zarjanov«.

Zarja črtana iz seznama pomožnih čet KA

V zadnjem času je v »Zarji« čutiti precejšnjo opozicijo uvidenih akademikov, ki postavljajo zahtevo, da se »Zarja« vrne v katoliško akademsko skupnost. Vodilni krogi »Zarje« so tej zahtevi nasprotni.

Zaradi takega zadržanja so bili proti »Zarji« storjeni nekateri ukrepi. Prvi korak: Narodni odbor Katoliške akcije je črtal »Zarjo« iz seznama pomožnih sil KA. Drugi korak: »Zarja« je izgubila svoj lokal v Akademskem domu. Tretji korak: vodilni člani »Zarje« so bili izključeni iz AZ, ker so nastopili proti enotnemu nastopu katoliških akademikov pri volitvah na univerzi.

Stanovstvo prodira

Po porazu tretje skupine se je akcija za stanovsko preureditev v Danici znova začela. Na izrednem občnem zboru januarja 1939 je »Danica« sklenila, da se preuredi iz stare mešane oblike v moderno stanovsko. »Danica« je postala juristovska. Zadnji Daničarji tehniki so prestopili v »Kladivo«.

Maja 1939 so Daničarji filozofi ustanovili kulturno društvo za filozofe »Vedo«. Društvo je začelo z majhnim številom kakor »Kladivo«, toda že po enem letu se je število podvojilo.

Oktobra 1939 so Daničarji medicinci ustanovili kulturno društvo za medicince »Vir«. Tudi »Vir« je začel z majhnim številom. Člani pa so bili sami »bruci«. Od vseh katoliških akademikov so bili medicinci najbolj zapuščeni in lastnega društva najbolj potrebni.

Pokazalo se je, da je »Danica« prevelika. Zato se je ustanovilo januarja 1940 še drugo kulturno društvo za juriste »Pravda«. »Danica« in »Pravda« sta si razdelili teren za nabiranje novincev, da ne bi prišlo do škodljivega boja.

H KONCU

Akademska zveza se je začela uspešno urejevati po stanovskih društvih. Za nas je jasno: strujarsko organizirana društva morajo kot taka prenehati, ker povzročajo notranjo borbo in razdore. Vsakemu poklicu je treba odkazati svoj delokrog, da se bo mogel uspešno pripraviti za težke naloge, ki jih ima v življenju katoliški zdravnik, inženir, itd. A tudi to je jasno: proti dobro organiziranim razdiralnim silam na univerzi bomo katoliški akademiki mogli postaviti protiutež le tedaj, ako bomo razumeli, da rabimo močno organizacijo Akademske zveze, ako bomo dali tej organizaciji najširše polnomočje ter jo postavili na trdno osnovo katoliškega radikalizma in organizacijske discipline.

Tine Kraner

Knjiga o liturgizmu

P. Max Kassiepe OMI: Irrwege und Umwege im Frömmigkeitsleben der Gegenwart. Verlag Butzon & Bercker Kevelaer, 1959, str. 100.

Delo za liturgično obnovo se zadnjih deset let pri nas kar lepo razvija. V slovenskem jeziku imamo doslej že nekaj prav lepih knjig o tem vprašanju. Omenim n. pr. Turnškovo knjigo: Leto božjih skrivnosti in Oražmovo knjigo: Naša župnija. »Božji vrelci« bude in poglabljajo smisel za liturgično življenje s sveto Cerkvijo. Že več let imamo v rokah slovenski prevod Rimskega obrednika. Tudi več liturgičnih molitvenikov imamo že na razpolago. Z veseljem pričakujemo prevod rimskega misala v slovenščino. Ljudsko petje se zadnja leta znova razlega po naših cerkvah. Mnogo pobude za zdrav liturgični razvoj nam je podal novi Zakonik ljubljanske škofije. Podrobnih navodil in misli še pričakujemo od pastoralne instrukcije, ki bo izšla kot važen dodatek Zakoniku. Naše stremljenje za liturgično obnovo vsega vernega ljudstva je gotovo na najboljši poti. Zato je prav, da ob tej priliki opozorimo, katerih stvari se moramo pri delu za liturgično obnovo posebno varovati, da ne bi zašli na kako napačno pot. Prav o taki zgrešeni poti pa govori Kassiepejevo delce o stranpotih in zgrešenih potih v sodobnem religioznem življenju. Ozira se predvsem na Nemčijo in bivšo Avstrijo. Ker je pred leti tudi k nam zašla od tod kaka napačna misel, naj glavne stvari iz te knjižice omenim.

Napačno pojmovanje liturgičnega gibanja

Gre v prvi vrsti za napačno umevano liturgično gibanje in za stvari, ki so s tem gibanjem v tesni zvezi. Pisatelj, ki je sam zelo navdušen za temeljito liturgično obnovo in je mnogo liturgičnih tednov v toku let sam vodil, imenuje to zgrešeno stremljenje liturgizem.

Liturgizem je zagrešil n. pr. te-le napake: Ustvaril si je svoje liturgične predpise. Na rubrike, ki jih je predpisala, oz. zapovedala Cerkev, se kaj malo ozira. Ni mu znano, kaj se pravi *sentire cum Ecclesia*. Premalo pazi na predpise glede liturgične obleke. Posebno pri glavnih delih sv. maše ti liturgisti ne pazijo na stroge predpise sv. Cerkve. Pripadniki tega gibanja se branijo, da bi ob istem času več mašnikov opravljalo sveto daritev v isti cerkvi. Drugi spet nočejo maševati, če ni zraven »občestva«. Navdušujejo se za koncelebracijo. Ko so ob neki priliki te vrste duhovniki prosili Pija XI., da bi smeli biti med njegovo mašo pri sv. obhajilu, jih je Pij XI. zavrnil, naj sami mašujejo. Prejšnji dan so bili prav ti duhovniki pri papeževi avdienci precej neduhovniško oblečeni.

Nekateri so zašli tako daleč, da ne dovoljujejo pred obhajanjem moliti: Spovem se. Tudi odveze pred sv. obhajilom ne molijo. V neki veliki bolnišnici n. pr. pred obhajilom nikoli ne molijo: Glej Jagnje božje ..., temveč: Glej tvoj prijatelj, kralj prihaja k tebi. Beseda greh pri molitvi Jagnje božje bi namreč bolnike vznemirjala. S prižnice kar v popolni liturgični mašniški obleki pridigujejo. Vrše brez dovoljenja liturgijo velike sobote namesto zjutraj ponoči od sobote na nedeljo.

Čudne zablode liturgistov

Pisatelj na več mestih omenja, kako ti liturgisti nastopajo proti molitvi sv. rožnega venca. Težko prenašajo, da ga je treba moliti meseca oktobra, če ni druge prilike celo med sv. mašo, ker je tako naročil Leon XIII. Drugače pa Bog varuj zmoliti le eno desetko v cerkvi. Saj še celo zdravomarijo po molitvi očenaša kaj radi opuščajo. Sploh je videti, da za Marijo niso preveč navdušeni, ker so pač tako zelo »kristocentrični«.

Za molitve po sv. maši niso navdušeni, brevir molijo nekateri le v nemškem jeziku.

Glede cerkvenih stavb in okrasitve cerkvene notranjščine imajo čudne puritanske nazore. Graja jih v tem pogledu tudi kardinal Faulhaber.

Pretirano zahtevajo izključno uporabo misala. Pisatelj zahteva, naj bi ne silili vernikov, da bi vedno morali vsi opravljati skupno molitve med sv. mašo. Saj se še drugače da odpomoči zahtevi po občestvenosti. Zadosti je n. pr. že to, da so vsi istega duha in misli med sv. daritvijo.

Omenja tudi, da Pij X. najbrž nikoli ni izrekel besed, da je treba sv. mašo moliti, temveč je mislil le na petje mašnih pesmi med sv. mašo, ne pa drugih pesmi, ki s sveto daritvijo nimajo nikake zveze.

Ti liturgisti odklanjajo tudi neliturgične molitve, ki pa jih je Cerkev obdarovala z odpustki ter jih priporočala v papeških okrožnicah. Take pobožnosti so n. pr. sv. rožni venec, križev pot, češčenje presv. Rešnjega Telesa, češčenje presv. Srca Jezusovega, ki ga je Pij XI. v dveh okrožnicah priporočal, češčenje Matere božje in svetnikov, šmarnice itd.

Res je, da Cerkev želi, naj bi verniki, kolikor je le mogoče, med sv. mašo pristopali k daritvenemu obedu, vendar pa n. pr. v Kodeksu c. 864. dovoljuje iz vsakega upravičenega razloga sv. obhajilo pred, po in izven sv. maše. Saj so zakramenti zaradi ljudi. Liturgizem pa zahteva sv. obhajilo le med sv. daritvijo. Na ta račun so na nekem verskem tednu morali možje, ki jih je bilo okrog 800, več kot poldrugo uro čakati na sv. obhajilo, ker je njihov župnik zahteval, da morajo vsi med njegovo sv. mašo iz njegovih rok prejeti sv. obhajilo.

Odklanjajo subjektivno pobožnost

Ti liturgisti govore le o neki objektivni pobožnosti, odločno pa odklanjajo subjektivno pobožnost in temeljito osebno stremljenje za svetostjo. Pisatelj jih dobro zavrača, da so bili še vsi svetniki kanoni-

zirani ne zaradi objektivne, temveč subjektivne pobožnosti. Še noben svetnik pa doslej tako pristransko ni poudarjal le objektivne pobožnosti kot liturgisti.

Ustanovitelji in veliki reformatorji redov se niso zadovoljevali le s kako objektivno pobožnostjo, ampak so zahtevali obenem tudi subjektivno udejstvovanje, osebno prizadevanje, izpraševanje vesti, pogosto sv. spoved, premišljevanje itd.

Tudi ni preveč posrečena misel, ki zveličanju duš tudi malo pripomore, da nekateri vedno ločijo objektivno in subjektivno, ascetično in liturgično, individualno (osebno) in občestveno pobožnost. Vse te pobožnosti se morajo med seboj dopolnjevati, ekskluzivnost prav tu ni dobra.

Pisatelj tudi naglaša, da je skoraj nemogoče uporabljati le liturgijo za religiozno vzgojno sredstvo vsega ljudstva. Le v samostanih, kjer žive vedno v duhovnem ozračju, more liturgija človeka popolnoma preoblikovati, pa še tu laične brate drugače vzgajajo. Današnji redovniki pa imajo itak ukazane duhovne vaje in premišljevanje. Opozarja, da je posebno pri mladini treba paziti, da ne bo vzgoja ekskluzivno liturgična in proti drugim formam religioznega življenja. Pij XI. je po kardinalu Gasparriju 28. decembra 1928 opozarjal katoliško nemško akademsko zvezo na duhovne vaje in življenje z liturgijo, svaril pa je pred pretiravanjem glede liturgičnega gibanja. Pisatelj navaja lepo molitev znanega cistercianskega opata Chautarda, ki je vršil vse svoje verske vaje v zvezi z liturgijo, naj ga Bog obvaruje zmotne liturgične smeri.

Razprava o razmerju med starimi in mladimi nas toliko ne zanima, ker so v tem pogledu povsod podobni problemi. Omenjamo le, da so mlajši pri starejših naleteli na hud odpor zaradi prevelike zaletelosti. Predvsem pa se mlajši od starejših odlikujejo po strašni nejasnosti v svojih govorih.

Zmote o spovedi

Liturgizem se nič kaj posebno ne zavzema za pogosto spoved iz pobožnosti. Pisatelj navaja točne predpise iz kodeksa glede pogoste spovedi redovnikov in redovnic ter bogoslovcev. V Nemčiji so se pred leti vnele v liturgičnih revijah pravde za in proti pogosti sveti spovedi. Pri nas je to vprašanje, da mimogrede omenim, resno, temeljito in pravilno reševal dr. Ciril Potočnik v »Bogoslovnem vestniku« in zlasti glede pogoste spovedi otrok v »Vzajemnosti«.

V Nemčiji sami pa so javne razprave za in proti pogosti sveti spovedi med mlajše, za liturgijo navdušene klerike, in sploh v katoliške akademske vrste zanesle precejšnjo zmedo. Kar so pisatelji razprav le skušali znanstveno formulirati, so mnogi kar sprejeli kot utemeljen teološki nauk.

Prav tu so se dogodile velike napake, ker je prav to razpravljanje o pogosti spovedi v širših plasteh napravilo mnogo škode. Ljudje so začeli pogosto spoved zanemarjati. Dobe se ljudje, ki niso bili le nekaj mesecev, temveč kar po več let pri sv. spovedi in vendar hodijo

kar naprej k sv. obhajilu. To niso le starejši ljudje, ampak mladina, ki je še sredi vročih bojev, ki potrebuje pogostega očiščenja in opore pri svojih borbah.

Zgodilo se je, da so v nekem mestu v srednji Nemčiji duhovniki odganjali može od spovednice, češ kakšen nesmisel je hoditi vsake štiri tedne k sv. spovedi. Slišati je bilo celo pri duhovnih vajah govorjenje proti spovedi iz pobožnosti. Pri nekem tečaju je prav iz teh razlogov od trideset udeleženk le ena šla k sv. spovedi. Pri nekem tečaju za izobražene može je voditelj dejal: »Smatram, da ste vsi v posvečujoči milosti in iz te misli o božjem otroštvu pri svojih predavanjih izhajamo.« Posledica je bila, da mnogi od udeležencev niso šli ne k sv. spovedi ne k sv. obhajilu. Kakšna je bila pot domov po takih psevdoeksercicijah, si lahko mislimo. Spet drugod pri duhovnih vajah udeleženci besede greh niti čuli niso. Kaj šele, da bi jim kdo omenil smrt, sodbo, pekel! Kako bi potem prišla v poštev pogosta spoved iz pobožnosti!

Čeprav jo taki pretirani liturgisti odklanjajo, vendar pisatelj naglaša važnost pogoste sv. spovedi za zgledno življenje po veri iz tehle razlogov. Pri spovedi iz pobožnosti spovedanec prejema več posvečujoče milosti, ker se mu z vsako sv. spovedjo pomnoži. Poleg posvečujoče milosti dobiva tudi mnogo dejanskih milosti. Spovedanec postaja vedno bolj pazljiv, previden in čuječ. Bolj pogosta sv. spoved je močna obramba proti mlačnosti v duhovnem življenju. Vest postaja vedno bolj nežna. Pogosta spoved nam prinaša dušno zadovoljnost in mir. Pisatelj navaja pretresljiv zgled duhovnika, ki je bil prej, dokler je hodil tedensko k sv. spovedi, pobožen in zgleden. Ko pa je mislil, da zadošča, če pri sv. maši moli le konfiteor, je šlo vse navzkriž. Po svojem odpadu je priznal, da zadnjih šest let, preden je postal apostat, sploh ni bil pri sv. spovedi.

Še druge čudne zmote

Liturgizem tudi vprašanje zakramenta sv. zakona obravnava preveč enostransko. Naglaša le zakramentalni pomen sv. zakona, kar je seveda popolnoma v redu, slika s Pavlovimi izrazi ideal zakonske zveze, zelo pa se odmika realnemu življenju in premalo poudarja nraevstveno vprašanje in moralne dolžnosti staršev glede rodnje in vzgoje otrok. Zato je v teh krogih mnogo zablod. Oboje je potrebno: visok pojem o zakramentu sv. zakona in temeljito poznanje nraevstvenih zahtev. S kakimi idiličnimi in liričnimi izlivi se težko vprašanje ne da rešiti.

Liturgizem se tudi vse preveč sklicuje na pracerkev in prakrščanstvo. Pisatelj omenja, da so se na prvotno krščanstvo kaj radi sklicevali protestanti, janzenisti, starokatoliki, pripadniki češke narodne cerkve in se sedaj sklicujejo zastopniki od Rima proste nemške katoliške narodne cerkve.

Cerkev tudi ni okamenelo, okostenelo mistično telo Kristusovo, temveč je živ organizem, živo drevo, ki vedno poganja nove cvetove

in prinaša, rodi nove sadove. Ne samo Avguštin in Gregor Veliki, ampak tudi Tomaž, Bonaventura, pozna sholastika in novejša teologija ima za vero mnogo zaslug. Tudi v drugih cerkvenih znanostih opazamo v zgodovini sv. Cerkve močan razvoj: v moralki, pastoralki, homiletiki, katehnetiki, ascetiki, mistiki, cerkveni umetnosti.

Prav isti razvoj imamo tudi v liturgiji. Pracerkev ni imela n. pr. praznika presv. Rešnjega Telesa, praznikov Srca Jezusovega in Kristusa Kralja. Prav tako ni prva Cerkev imela praznika Brezmadežne, številnih godov svetnikov itd.

Zato je treba stavek: »Nazaj k pracerkvi« trezno in kritično premisliti. Prav ti, ki tako govore, malo poznajo liturgijo. Trdijo, da je prvotna Cerkev poznala le liturgično molitev, ko pa viri drugače govore. Molitev brevirja je bila v svojih početkih le zasebnega značaja. Šele v 4. stoletju je dobila liturgični značaj. Tudi občestvene sv. maše, kakor jo danes pojmuje, v prvotni cerkvi ni bilo. Oltar so v Rimu postavljali v sredino cerkve v prvi vrsti zato, ker je bila stara navada, da so med molitvijo in daritvijo gledali proti vzhodu. Niso postavljali oltarjev v sredino cerkve v prvi vrsti zato, da bi bila zveza med ljudstvom, duhovnikom in oltarjem tesnejša. Vzhodna cerkev tudi prej, preden je začela pred oltar postavljati ikone, te zveze ni poznala, čeprav se v vzhodnih liturgijah ljudstvo bolj aktivno udeležuje liturgije kot pri nas.

Velikokrat ti liturgisti preveč naglašajo objektivno pobožnost, pretiravajo le opus operatum, kakor se dogmatika izraža, in premalo poudarjajo opus operantis, prizadevanje prejemnika zakramentov ali udeleženca pri sv. daritvi in drugih liturgičnih pobožnostih. Resnica pa je, da je prvotna Cerkev zahtevala mnogo več osebne prizadevnosti, kakor se marsikje danes zahteva. Pomislimo na težko pokoro pri sv. spovedi, na hude cerkvene kazni, na mnoge poste itd. Berimo pridige Leona Velikega za kvatrne tedne!

Nekak semikvietizem

Liturgizem se zadovoljuje z nekim semikvietizmom, skuša vse versko življenje poenostaviti, premalo računa na resnico, da so nam zaradi izvirnega greha ostala v duši slaba nagnjenja, da so v nas strasti, ki jih je treba neprestano zatirati. Res je, da smo člani skrivnostnega telesa Kristusovega, toda liturgizem premalo naglašča, da si je treba neprestano prizadevati, da ostanemo živi udje tega telesa, žive mladike na vinski trti, ki je Kristus. Govori o neki celotni rasti v Kristusa, je pa proti temu, da bi se vadili v posameznih krepostih in opravljali n. pr. posebno izpraševanje vesti. Kako nesmiselne so potem zahteve sv. očeta Pija X. o verskih vajah, ki jih priporoča v Exhortatio ad clerum in so povzete v kodeksu! Kako smešno je v obeh takih liturgistov Unio apostolica za duhovnike, ki zahteva močno in vztrajno osebno prizadevanje za svetost! Zadovoljuje se z malenkostnim prizadevanjem posameznikov, čemur pravimo religiozni minimalizem. Odmikajo se apostolskemu delu zlasti sedaj, ko bi morali v preganjanju biti najbolj junaški. Vdajajo se pesimizmu, da pač tako

mora biti. Če nekateri ne marajo krščanstva, jih pusti, saj imajo svobodno voljo, pa naj se odločijo, kakor sami hočejo. Nikar jim ne pridiguj in vzbujaj vesti. Zadovoljujejo se s svojim izbranim liturgičnim krogom vernih. Niso navdušeni ne za ljudske misijone ne za vnanje misijone ne za Katoliško akcijo. V njihove vrste sili neki laksizem, ki se n. pr. pojavlja v tem, da mladina hodi ob delavnikih k obhajilu, v nedeljo pa hodi na izlete v gozdove. Priliko za sv. mašo imajo, ker cerkev ni tako daleč, toda njihov voditelj jim je rekel, da v takih primerih niso dolžni. V vseh stvareh je mnogo nejasnosti, mešanice in zmedenosti.

Za svoje trditve navaja pisatelj mnogo avtorjev. Knjižica je pisana trezno in premišljeno. Opozoril sem le na glavne stvari. Ker se za liturgično obnovo zanimajo in se morajo zanimati duhovniki in laiki, ker je tudi za uspešen razvoj KA pri nas globlje, notranje življenje s cerkveno liturgijo zdravo in potrebno, je prav, da se varujemo podobnih napak, kar bo zdravemu liturgičnemu gibanju pri nas le koristilo. Kdor se za te stvari zanima še bolj podrobno, bo knjižico rad vzel v roke.

Filip Žakelj

Knjige

Zakonik ljubljanske škofije

Izdal in razglasil dr. Gregorij Rožman, škof ljubljanski, na škofijski sinodi l. 1940.

Zadnji dan zasedanja škofijske sinode v zavodu sv. Stanislava, dne 8. avgusta 1940, je bil razglašen in uveljavljen Zakonik ljubljanske škofije. Z njim so razveljavljene vse pravne določbe prejšnjih škofijskih sinod in pastoralnih navodil, a še vedno se njih praktična navodila in koristen pouk zelo priporočajo.

Zakonik je na prvi pogled zbirka pravnih določil, veljavnih za vsa področja verskega in cerkvenega življenja v ljubljanski škofiji. Ima 641 členov, podobno kakor Codex iuris canonici kánone, razdeljenih na 15 poglavij, ki se nanašajo, sledeč razporeditvi snovi v kodeksu, najprej na osebe v Cerkvi: na duhovnike, škofijsko kurijo, razdelitev škofije, cerkvene službe, redovništvo in vernike. Nadaljnja poglavja imajo določila o stvareh, to je o zakramentih in zakramentalih, cerkvah in sv. opremi, zvonovih in zvonjenju, cerkvenih sedežih, pokopališčih in pokopavanju mrličev, božji službi, cerkvenem učiteljstvu, štolnini in cerkveni imovini. Dodano je tudi zelo podrobno stvarno kazalo, ki praktično uporabo Zakonika kar najbolj olajšuje.

Zakonik pa ni samo zbirka pravnih predpisov za cerkveno področje ljubljanske škofije, ampak knjiga, ki v škofijskopravnih določbah na temelju splošnega cerkvenega prava in življenja v Cerkvi daje smernice verskemu in cerkvenemu življenju. Cerkev dosega nadnaravni namen ne le z duhovnimi sredstvi, marveč stremi za njim tudi s pravnimi določili, zato nalaga duhovnikom in vernikom dolžnosti, določa njih medsebojne odnose in pristojnost cerkvenih služb, skrbi za pravilno uradovanje in uspešno dušno pastirstvo, času primerno ureja božjo službo in delitev zakramentov, pazi na pravo učenje verskih nauk in vernike za gojitev krščanskega življenja tudi primerno organizira. Kakor so sprva videti taki predpisi nekaj juridičnega, ki na videz določajo le bolj zunanjo pravilnost, vendar so v urejeni nadnaravni družbi bistveni pripomočki za pravo cerkveno mišljenje, za napredek duhovnega življenja, za razvoj apostolskega delovanja Cerkve.

Naš Zakonik prav temu namenu posveča veliko skrb. Zato najprej govori o življenju in dušnopastirskem delu duhovnikov, ki že po svojem poklicu morejo največ storiti za versko in нравno življenje v škofiji. Iz vseh predpisov odseva resna in odgovornosti se za-

vedajoča skrb zakonodavca, naj bi bili duhovniki kos svojim težkim dušnopastirskim nalogam. Z določili zakonika se varuje avtoriteta Cerkve, ugled duhovščine in svetost duhovske službe, poskrbljeno je za verske in moralne vrednote v prid ljudstva, uporabljena in priporočena so vsa sredstva, ki pospešujejo verskonravno življenje. Večinoma veljajo enotni predpisi, zlasti v vseh bistvenih stvareh, a upoštevajo se tudi kake posebnosti glede na razpoložnje ljudstva, krajevne razmere ali navade. Stare in preizkušene norme so izpopolnjene z novimi, kakor jih zahteva naš čas. Gre za odvrnitev modernih zmot in nevarnosti, za utrditev verskega in moralnega življenja našega ljudstva. V ta namen je posebno podčrtana zahteva, živeti s Cerkvijo in sicer z domačo župnijo, dana so navodila, kako naj ljudstvo čim bolj spozna cerkveno liturgijo in pri božji službi sodeluje. K temu vodi liturgični pouk, ljudsko petje, obhajanje praznikov in dob cerkvenega leta, različne ljudske pobožnosti.

Uspeh dušnega pastirstva ali kratko — zveličanje duš — največ zavisi od pravičnega sodobnega pouka in uporabe pastoralnih sredstev in izkušenj. Zakonik tej važni nalogi posveča zelo veliko skrb v določbah o pridiganju, katehizaciji, misijonih, duhovnih vajah in tisku. Delo na tem polju stavi pod sistematično vodstvo svetov, homiletičnega, katehitičnega, verskonravstvenega in tiskovnega. Vsi ti predpisi imajo namen, »da bi se verski in nravni nauk ter cerkvena disciplina ohranila čista in da bi se utrdilo pravo katoliško in cerkveno mišljenje«. To je potrebno v boju proti zmotam in pregreham, ki se zadnje čase širijo med naše ljudstvo, n. pr. o zakonu, socialnih vprašanjih, posvečevanju nedelje, javni demoralizaciji itd.

Pozabljene tudi niso večje apostolske naloge, ki segajo preko mejá ene škofije, kakor skrb za ohranitev vere in narodnosti našim izseljencem, delo za misijone med pogani in zlasti za cerkveno edinost. Zakonodavec tudi ni prezrl krščanskih socialnih načel pri službenem razmerju cerkvenih uslužbencev.

Iz določil o dolžnostih in pravicah vernikov nasproti Cerkvi se vidi, kako je Zakonik sodoben za naše razmere. Tu je načrtan program najvažnejših katoliških nalog, ki naj jih verniki vrše posamezno in organizirano. Vsakemu se močno priporočajo organizacije Katoliške akcije, potem pa tudi verska in končno katoliška društva (čl. 258).

Katoliška akcija je torej zaradi tako važnega apostolskega dela postavljena na prvo mesto in zapovedana pred vsemi drugimi organizacijami, ki pa so tudi ob lastnih organizacijah Katoliške akcije potrebne in naj z njimi sodelujejo kot pomožne sile. Katoliška akcija ima poseben organizacijski sistem, svoj način vzgajanja članov in svojo metodo dela, zato Zakonik objavlja vsa pravila Katoliške akcije v Sloveniji. Za tem so naštetá verska društva, ki se ukazujejo, in ona, ki se pripravljajo, končno še katoliška društva. Po teh predpisih se bo organizirano delo katoličanov moralo vedno bolj približevati delu Cerkve same, da bo postalo splošen laiški apostolat z namenom, da pridobiva duše za Kristusovo kraljestvo. Imamo obvezne smernice, po katerih se bo ob dobri volji apostolsko delo lahko uspešno vršilo.

Na splošno moremo reči o Zakoniku, da z vsemi predpisi in navsveti stremi za povzdigo verskega življenja, da za to odreja delo duhovnikom in vernikom, da varuje verske in npravne dobrine v nevarnostih sodobne duhovne zmede, ki zelo ogroža tudi naše ljudstvo.

Al. Strupi

Sveto pismo stare zaveze

Prvi del: Pet Mojzesovih knjig in Jozuetova knjiga. Z odobrenjem škofa lavantinskega priredil dr. Matija Slavič, profesor biblijskega študija Stare zaveze na teološki fakulteti ljubljanske univerze. Celje 1939. Založila Družba sv. Mohorja v Celju, izdala Bogoslovna akademija v Ljubljani. Strani XVI + 650 + 4 zemljevidi.

V katoliški Cerkvi je poleg svetega pisma vir božjega razodetja tudi živo cerkveno učiteljstvo, ki edino more ščititi pred samovoljno razlago pravi pomen navdihnenih knjig. Cerkev je čitanje sv. pisma splošno priporočala, izdala pa je posebne določbe za tiskanje in razlaganje svetih knjig. Do zadnjih časov ni poskušala — kakor protestanti in njihove ločine — v množinah širiti svetopisemske knjige med vernike. Pri katehezi v šolski dobi ter pozneje pri pridigi in krščanskem nauku so se verniki v glavnem dovolj seznanili z vsebino razodetja.

V zadnjih desetletjih opažamo v tem oziru spremembo: močno biblično gibanje po vseh deželah. Kristjan naj dobi v roke celotno besedilo svetega pisma; opremljeno s pravilno razlago naj mu bo med poplavo tiskanega papirja tiho svetišče, dušna paša. Tudi Slovenci smo že krepko stopili na to pot. Ljudska, druga izdaja Sv. pisma Novega zakona (Ljubljana 1937, 1939) je zaradi nizke cene res vsem slojem pristopna. Čl. 511 novega Zakonika ljubljanske škofije naroča nje širjenje med ljudstvom. Gotovo ne pričakujemo istega uspeha v tem oziru pri knjigah stare zaveze, a vendar se bo moralo tudi za te zbuditi večje zanimanje v laičkih krogih.

Medtem ko smo dobili Slovenci od l. 1555., ko je izšel Trubarjev Ta Evangelii Suetiga Mateusha sdai peruizh v ta Slouenski Jezik preobernen, pa do danes več izdaj cele Nove zaveze ali vsaj nedeljskih evangelijev, imamo le štiri prevode vsega svetega pisma, in sicer dva katoliška: Japljevo sveto pismo iz let 1784—1802 ter Wolfovo iz let 1856—1859. Poleg teh imamo še Dalmatinovo biblijo (1584) ter prevod, ki ga je oskrbela Britanska in inozemska svetopisemska družba (1914). Peti nastaja v našem času: Jere-Pečjak-Snojev Novi zakon (1925 in 1929) in sedanji Slavičev prevod heksatevha.

Ker katoličanom ni dovoljeno brati od Cerkve neodobrene izdaje svetega pisma, smo bili zadnje čase navezani na osem desetletij star prevod stare zaveze. Deloma smo si pomagali z Lampe-Krekovimi Zgodbami, a vendar je vsak, kdor je hotel svoje pridige, govore, spise, razprave itd. podpreti s slovenskimi starozaveznimi citati, moral mnogokrat izbirati med tem, da je prevod iz Wolfovega svetega pisma prilagodil sedanji književni slovenščini, ali pa si je mesto sam prevedel. V vsakem primeru je ostal vtis neke samovoljnosti in negotovosti, ko bi potreboval prav ob takih prilikah oficielno besedilo. Že

zavoljo tega so zlasti duhovniki skoraj nestrpno pričakovali novega prevoda. Vestno, z veliko skrbnostjo pripravljeno delo je dalo zadoščenje za čakanje zadnjih let.

Dr. Matija Slavič je v zvezi s sodelavci-strokovnjaki za sedaj oskrbel Slovence nov prevod peterih Mojzesovih knjig in Jozuetove knjige. Za več desetletij bodo Slovenci iz teh strani spoznavali vsebino božjega razodetja, ki je bilo dano pred tisočletji izvoljenemu ljudstvu. Če so doslej utegnili koga odbijati večkrat okorni izrazi nesodobnega prevoda svetega pisma, bo v tej izdaji užival ob gladko tekočem prevodu, iz katerega pa kljub temu diha častitljiva starodavnost. Novi prevod se je n. pr. izognil hebraizmom, kjer se je le mogel, le nekaj jih je — menda namenoma — obdržal v poetičnih odstavkih. S spoštljivimi evfemizmi so prevedena mesta, ki bi se našemu občutu mogla zdeti spotikljiva. Primerjava s prevodom Britanske biblične družbe, ob katerem so sodelovali slovenski književniki (Stritar, Fr. Govekar) pokaže, da ga naš prevod v jezikovnem oziru neprimerno nadkriljuje.

Katoliški Slovenci smo tokrat dobili prvič prevod svetega pisma iz hebrejščine. Po cerkvenem nauku je bil inspiriran, Spiritu Sancto dictante conscriptus, le oni tekst, ki je izšel iz hagiografove roke. Božja previdnost je skrbela, da se ni sveti tekst pokvaril v važnih zadevah, ki se tičejo vere in nravi. V manjših, akcidentalnih stvareh pa ni bil izvzet iz zakona splošnih človeških pomanjkljivosti in nepazljivosti. Habent sua fata libelli. Prepisovalci in prevajalci niso bili nezmotljivi. Cerkevno nezmotljivo učiteljstvo je l. 1546. na tridentinskem cerkvenem zboru priznalo Hieronimovi Vulgati z avtentičnostjo verodostojnost ter dokazno moč glede razodetih verskih resnic in jo povzdignilo v uradni tekst zapadne Cerkve, s tem pa ni hotelo trditi, da bi ne mogle biti druge variante bliže inspiriranemu izvorniku. Po splošno priznanih dognanjih zadnjih desetletij se temu izvorniku bolj približamo, ako prevajamo sveto pismo iz hebrejskega (oziroma aramejskega in grškega) teksta ob kontroli in popravkih iz starih prevodov. To načelo je sprejel tudi dr. Slavič in že pred njim prevajalci Novega zakona l. 1925. Takrat so utemeljili svoja načela o prevajanju v uvodu svoje izdaje, pa se je še pokazalo nekoliko odpora proti tem načelom. Tokrat se nad prevajanjem iz hebrejskega izvornika nihče od dosedanjih ocenjevalcev ni spotikal. (Prevod iz Vulgate ostane še nadalje obvezen za liturgično uporabo, zato so n. pr. psalmi v slovenskem prevodu Rimskega obrednika prevedeni iz Vulgate.) Kjer se je besedilo hebrejskega teksta občutno ločilo od Vulgate, so opozorili nanj prevajalci Wolfvega sv. pisma pod črto; isto dela sedaj dr. Slavič z ozirom na Vulgato. Razlik verniki na splošno ne bodo toliko opazili, previdnosti bo treba le pri 1 Mojz 3, 15.

L. 1857. je ljubljanski škof Anton Alojzij Wolf tedanjemu prevodu na pot med drugim zapisal: »Varuj se tedaj, ljubi kristjan, ki po zakladih Svetega Duha hrepeniš, da sam sebi preveč ne zaupaš, in ogenj, ki v svetem pismu gori, da um razsvetljuje in srce ogreva, tebe zavoljo pomanjkanja potrebnih vednosti in ponižnosti ne osmodi.« Tudi v naši izdaji je dano vernim čitateljem podobno opozorilo lavantinskega škofa. Znano je, da je še vsako krivoverstvo v svoj zagovor

navajalo svetopisemske citate. Danes je morda še večja nevarnost v tem, da bi kdo, ne razumevajoč svetopisemskega načina govorjenja, podvomil o samem božjem izvoru teh knjig in v njih obseženih resnic.

Naša izdaja skuša z uvodom in z opombami pod črto premagati glavne ovire. V splošnem uvodu prav kratko obdela zgodovino kánona in zgodovino teksta ter prevodov stare zaveze. V posebnem uvodu k posameznim knjigam je nekaj kratkih, le bolj nakazanih dokazov o verodostojnosti pentatevha oz. Jozuetove knjige. Zamotano vprašanje o avtorju pentatevha je rešeno s kratkim stavkom: avtor bistvenih delov pentatevha po njegovi vsebini in obliki je Mojzes. Dodan je še kratek pregled vsebine vsake knjige.

V opombah pod črto je zgoščena eksegeza. Največ so to filološke, zemljepisne, zgodovinske ter kulturno historične opazke, ki pomagajo čitatelju razumeti okolje, v katerem so nastale svete knjige. Druge opazke poudarjajo razodete resnice, kažejo na zvezo med njimi, opozarjajo na mesijanske prerokbe itd. Vse te opombe bodo pomagale bralcu preko ovir, ki so pri prebiranju SZ knjig neizogibne, če jih bo bral z dobrim namenom in v pravem razpoloženju. Kdor bi pa hotel te strani samo radovedno in površno prelistavati, tega seveda opombe ne bodo zadovoljile; pa tudi z obsežnimi komentarji mu ne bo dosti pomagano.

Založnica je knjigo tehnično zelo lepo in solidno opremila kljub razmeroma nizki ceni (v platno vezana knjiga stane za ude 72 din, za neude 96 din, za bogoslovce 60 din). Knjiga naj se čim bolj razširi med ljudstvo. S tem bo najlepše izraženo priznanje in zahvala prevajalcu in založnici, pa tudi želja, da bi prvemu delu čim prej sledili naslednji.

Jaroslav Kotnik

Uvod v sv. pismo nove zaveze

Dr. Andrej Snoj, Uvod v sveto pismo nove zaveze, Ljubljana 1940.

Z velikim zanimanjem smo vzeli v roke že pred davnim obljubljeni Uvod, ki ga nam je izdala v okusni opremi Jugoslovanska tiskarna. Slovenci smo lahko veseli in ponosni na domača svetopisemska dela. Novo zavezo imamo že v dveh natisih, prvega z obširnejšo razlago 1925/29, drugega v žepni izdaji z okrajšano razlago 1937/39, ki ima tudi to čast, da je najcenejša slovenska knjiga. S svetim pismom je v zvezi mnogo vprašanj, ki jih ni mogoče pravilno razložiti, če ne poznamo dežele in razmer, v katerih so knjige nastajale. Zato se je isti avtor lotil tudi tega dela in izdal kot sad palestinskega študijskega potovanja knjigo Križem po Palestini, Celje 1938. Tu podaja v poljudni obliki opis svetih krajev in ga spretno združuje z ganstvenimi izsledki arheološke vede o Palestini v Jezusovem času. Tako nam je postavil sveto pismo v potreben krajepisni in zgodovinski okvir, ki nam poživi in osebno približa božjo besedo.

V Uvodu je šel dr. Snoj še korak naprej. Hotel nam je v glavnem rešiti vprašanja, ki se človeku stavijo, še preden vzame sveto pismo v roke. Legitimiral nam ga je, da bi prepodil vsakomur nejasnost o njegovi pristnosti in mu odvzel težave, ki so s tem v zvezi. Prevzel

je običajno razdelitev v Splošni uvod, ki govori o zgodovini kánona, o postanku in zgodovini izvirnega teksta kakor prevodov. Malo obširneje se je ustavil pri staroslovenskem prevodu, iz katerega je napisal monografijo *Staroslovenski Matejev evangelij*, BV, 1922; sledi posebni uvod, kjer nas seznanja s posameznimi pisatelji in njihovim slogom, s pristnostjo in glavno vsebino svetih knjig, z namenom in okoliščinami, v katerih so knjige nastajale. Vrste se zgodovinske knjige, evangeliji in apostolska dela, poučne knjige ali listi, kjer se avtor najprej pomudi pri velikem apostolu Pavlu ter slika njegov lik, na kar potem opisuje njegove liste; za tem sledi katoliški listi ter končno preroška knjiga razodetja. V Dodatku zavzema glavno mesto pregled Palestine v Kristusovem času s kratkimi in jedrnatimi podatki o najvažnejših zemljepisnih, verskih in političnih razmerah. Sledi še nekaj malenkosti in štirje fotografični posnetki kot primer bibličnih virov.

Avtor sam že v predgovoru omenja, da je Uvod spisan kot učbenik in namenjen predvsem slušateljem bibličnih ved, duhovnikom v dušeskrbstvu in katehetom, dostopen pa tudi laikom, ki se žele podrobneje seznaniti s svetim pismom. Temu primerno je zato tudi knjiga sestavljena. Nima namena biti obširno in podrobno znanstveno delo, ki se mora nujno ustavljati pri neštetihih problemih in jih razčlenjati, ampak podaja res kot učbenik pregledno in jasno glavne rezultate biblične introdukcije ter kaže na njeno sedanje stanje. Avtor je konzultiral vsa novejša dostopna dela in jih vedoželjnemu učencu pod črto navaja, da si jih more ogledati in vprašanja podrobneje preučiti. V stvareh, ki so med katoliškimi bibličisti sporna, se po treznem preudarku in velikem spoštovanju do tradicije pravilno odloča za zmernejše rešitve, proti čemur večkrat greše nekateri nemški bibličisti, ki preveč popuščajo na ljubo protestantom.

Zelo obširno tvarino je srečno strnil avtor na 180 strani. Podana je pregledno, razdeljena po mnogih naslovih in podnaslovih, opremljena z različnim tiskom, kar vse olajšuje jasnost in nazornost. Zdi se mi, da najdemo v Uvodu vse, kar si želimo in kar iščemo v taki knjigi, le poglavja o inspiraciji pogrešamo. Nedvomno spada vprašanje inspiracije v najtesnejšo zvezo z bibličnim kánonom, zato bi bilo za njim najlepše mesto za to poglavje. Prav posebno bi si ga želeli zato, ker v slovenščini še nimamo nikjer tega vprašanja obdelanega, a je za razumevanje svetega pisma zelo važno. Marsikaka težava v razlagi bi takoj odpadla, ko bi imeli izobrazenci pravilno spoznanje o obsežnosti in mejah inspiracije. Tudi katehetom v šoli, ki se morajo tolikokrat boriti s težavami starozavezne eksegeze, bi bilo zelo ustrezno. Kadar se bo torej pripravljala nova izdaja tega dela, naj se to poglavje gotovo vstavi, razen če bo poprej izšel Uvod v staro zavezo, ki bo to dopolnil.

Uvod je v resnici odlično, znanstveno trdno, metodično hvalevredno delo, saj je izredno jasno, preprosto in stvarno pisano. Kdor ga bo jemal v roke, bo čutil večjo ljubezen do svetega pisma v srcu. Za Uvodom naj bi prišla na vrsto še obširna razlaga svetega pisma. Če je v celoti tako delo pri Slovencih nemogoče, naj bi bila odbrana

vsaj najvažnejša svetopisemska mesta. Zelo bi bilo pozdraviti, če bi smeli v doglednem času, morda že za tridesetletnico Jegličevega Mesija, pričakovati novo delo o Jezusu Kristusu, v katerem bi veliki lik našega Gospoda zaživel pred nami v vsej svoji lepoti in stvarnosti.

Dr. J. Jenko

Povest duše

Sveta Terezija Deteta Jezusa. Povest duše. Po francoskem izvirniku prevedel Karmel na Selu, Ljubljana 1940.

Slovinci smo doslej radi prebirali življenje svetnikov. Že Veriti nam je pisal življenjepise svetnikov. Slomšek nam je podaril pray tako Djanje svetnikov božjih. Pri Mohorjevi družbi je izhajalo Torkarjevo, Rogačevo in Zoretovo življenje svetnikov. Zadnje izdajo sedaj nadaljuje dr. Jaklič. Obširnejših življenjepisov posameznih svetnikov pa imamo Slovenci še prav malo. Zadnja leta smo jih vendar dobili nekaj več. Za dvestoletnico kanonizacije mladinskih zavetnikov Alojzija in Stanislava smo dobili Debevčev življenjepis sv. Alojzija in Štularjev življenjepis sv. Stanislava Kostke. Ljubljanski bogoslovci so že pred leti izdali lep življenjepis sv. Gabrijela Žalostne Matere božje. Zadnja leta smo dobili Walandov življenjepis sv. Frančiška Saleskega. Lazaristi so izdali življenjepis svojega ustanovitelja in velikega karitativnega delavca sv. Vincencija Pavelskega. Šolska sestra Simforoza Kovačič nam je preskrbela lepa življenjepisa sv. Device Orleanske in blažene (sedaj že proglašene za svetnico) Gemme Galgani. Mohorjeva družba nam je dala obširna življenjepisa naših dveh velikih svetniških mož in škofov Slomška in Barage. Z veseljem pričakujemo življenjepis nadškofa Jegliča. Gotovo pa smo malokaterega dela tako veseli kot knjige Povest duše. Sicer so nam karmeličanke na Selu dale že marsikaj lepega. Hvaležni smo jim za Karmelske spomine, za lepo Plusovo delo Bog v nas, tudi za kratke, pa tolažilne Considereneove misli o duhovnem življenju. Najbolj hvaležni pa smo jim za Povest duše. Sicer so pred nekaj leti že izdale naše karmeličanke krajši življenjepis sv. Terezije Deteta Jezusa; l. 1934. smo dobili tudi dragoceno knjigo: Duhovna lepota in bogastvo sv. Terezije Deteta Jezusa; tudi njene pesmi so nam že znane. V Povesti duše pa nam razlaga sv. Terezija sama svojo preprosto, malo pot k Bogu od svoje mladosti do zgodnje smrti. Le zadnje dneve njenega življenja so zapisale tiste, ki so bile z njo v tesni zvezi. Knjiga obsega uvod k slovenski izdaji, uvod k francoskemu izvirniku, nato pa sledi prava Povest duše. Dodani pa so še Terezijini nasveti in spomini, več pisem in nekaj njenih najlepših pesmi. O prevodu so že drugi izrekli zelo pohvalno besedo. Glede vsebine pa lahko trdimo, da je to prava, moderna ascetika. Mnogo danes govorimo in pišemo o božjem otroštvu. Sv. Terezika pa nas uči, kako mora božji otrok živeti. Z lastnim zgledom nam kaže, kako je treba umeti Gospodov stavek: »Resnično, povem vam: Ako se ne spreobnete in ne postanete kakor otroci, ne pridete v nebeško kraljestvo.« (Mt 18, 3.) To otroško pot k Bogu, polno preprostosti, žive vere, ponižnosti, brezmejnega zaupanja in optimizma

in otroške ljubezni prelepa Povest duše kaže nam vsem iz tegobe današnjih dni. Ni čudno, da se je Pij XI. tako rad zatekal k tej ljubki svetnici. Njej izročajo škofje svoje zadeve. Ker se je v molitvi in z žrtvami s tolikim zaupanjem borila za zveličanje poganskih duš, jo je sv. Cerkev proglasila za zavetnico misijonov. Ker je njeno življenje tako otroško preprosto, se je je oklenil ves svet. Skoraj ni več cerkve, kjer ne bi bilo njenega kipa ali podobe. Povest duše pa naj vsem pomaga, da bodo njeno pot k Bogu še bolj spoznali in pod njenim vodstvom zaupno hodili k njemu. Za člane Katoliške akcije je Povest duše važna še prav posebno zato, ker nam pove, kje so viri pravega apostolata in nujno potrebna sredstva za apostolsko delo. Če danes vidimo ljudi, da celo v vlaku prebirajo Povest duše, je znamenje, da so jo težko pričakovali in da jim nudi mnogo opore, tolažbe in moči. Prav pa je, da tudi člani Katoliške akcije knjigo kupijo v svojo veliko duhovno korist, deloma pa tudi zato, da podpro karmeličanke na Selu, ki za uspeh Katoliške akcije pri nas mnogo molijo in žrtvujejo. Vsi duhovniki in laiki pa smo jim za prevod odličnega, religioznega dela iskreno hvaležni. *Filip Žakelj*

Pisma slovenskim fantom

V življenje. Pisma slovenskim fantom. Založila Zveza fantovskih odsekov v Ljubljani. 1940.

Že naslov te knjige pove, da je pisana v obliki pisem mladim fantom. Pisatelj kot duhovni prijatelj fantov objasnjuje in razlaga v 15 pismih s toplo iskrenostjo in ljubeznivo obzirnostjo doraščajočim fantom vsa potrebna vprašanja glede spolnih zadev.

V prvem delu, ki nosi naslov »Slutnje«, poučuje pisatelj v štirih pismih mladega fanta, ki je začutil v sebi spolno zorenje in nagnjenje do deklet, kako se mora zadržati do teh pojavov. Na obziren, pa odločen način pove fantu, da to, kar on imenuje prijateljstvo z dekletom, ni tisto pravo prijateljstvo, ki temelji na globokem vzajemnem spoštovanju, ampak le navadna mladostna zaljubljenost, ki temelji na čustvu in čutnosti. Končno pa z mnogimi izjavami raznih zdravnikov prepriča fanta, da spolna vzdržnost ni škodljiva, ampak celo krepi dušo in telo, in da so trditve o potrebi spolnega izživiljanja zgolj lažna gesla v greh zapeljujočih pohotnikov. — V drugem delu pod naslovom »Vihra« na delikaten način, a dovolj jasno pokaže na nevarnosti in pogubonosne posledice spolnih zablod in nečistovanja z dekleti pred zakonom. V tretjem delu z naslovom »K soncu« pa daje fantu navodila in glavna naravna in nadnaravna sredstva za ohranitev čistosti. Dobro in brezpogojno naglašča, da se mora fant boriti za čistost in se izogibati vsake grešne prilike, ako hoče ostati čist. Odpoved in beg pred nevarnostjo, to sta tista naravna, neobhodno potrebna pogoja za čistost fantov. To naglasiti je toliko bolj potrebno, ker tudi med fanti po FO vladajo glede teh stvari zelo svobodomiselnih posvetni nazori kot: glede kina, skupnih izletov z dekleti, čitanje knjig, plesa itd. Enako je glede odpovedi. Zato tudi pisatelj fantu kar odločno pove: »Rod, ki dorašča, je poln mehkužja. Premnogi se ne znajo nič

odreči, poslušajo svoje počutke in jim suženjsko strežejo. In taka ni naša organizacija, niti ne krščanstvo, ki na prvo mesto postavlja zahtevo po odpovedi« (str. 95). Zadnji del z naslovom »Zrelost« pa ima tri važna pisma, v katerih pisatelj podaja modra, preizkušena navodila glede izbire neveste, da bo zakonsko življenje srečno in da bo iz njega izšel zdrav in dober rod.

Tako so ta pisma fantu res kažipot v življenje, po katerem bo prišel čist in vsestransko pripravljen do zakonskega stanu. Velik pomen in potrebo te knjige za fante v FO ni treba poudarjati. Saj vsak voditelj in vzgojitelj fantov ve, da je pri vzgoji fantov najvažnejše vprašanje čistost. Kajti, če se posreči rešiti in obvarovati fanta pred spolnimi zablodami, ga je tudi lahko pridobiti za lepo versko življenje in apostolsko delo.

Knjiga je pisana v lepem stilu; pouk o spolnih zadevah je jasno, nevsiljivo, na lep, obziren način podan, tako da mora pošten fant začititi iz pisem, kako potrebna je zanj čistost in kako skrbno mora uporabljati vsa v ta namen potrebna sredstva, da jo bo dosegel in ohranil. Zato naj bi bila ta knjiga res nekak vademecum vsakega fanta, zlasti pa še tistih, ki so v FO, saj je njim knjiga predvsem namenjena.

J. Kopač

Pripombe pod črto

„Odčarani svet“

Božo Vodušek je izdal v založbi Modre ptice zbirko svojih pesmi pod naslovom *Odčarani svet*. Zbirka izzveni v preračunano drzovitost, cinizem in bogokletstvo. Po tem se najbolj loči od ostalega našega pesništva, »ki se najrajši giblje v mejah milobnih, nežnih in kajkrat že kar ganljivih razpoloženj«, in to je tudi vzrok, da smo jo s katoliške strani brez oklevanja odklonili.

Vse drugače prijazno pa jo je sprejel Ljubljanski Zvon. Ivo Brnčič je napisal o tej pesniški zbirki v 5. in 6. številki letošnjega letnika oceno, kjer sicer priznava, da je Voduškova pesem izraz neke luciferske tragike in da je s čisto miselne in filozofske plati bolj destruktivna kakor pa konstruktivna. Toda zdi se, da ji prav zaradi tega Ivo Brnčič daje veliko priznanje, saj sam ugotavlja, da se Voduškova pesem prav po tem dviga iznad povprečnosti »milobne poezije«. Njegovo zaključno mišljenje o *Odčaranem svetu* je:

»Menim pa, da je *Odčarani svet*, ta svojevrstna izpoved slovenskega intelektualca sredi pretresa naših dni, po svoji vsebinski in umetniški tehtnosti ena najbolj vrednih pesniških zbirk, ki smo jih zadnja leta čakali na Slovenskem. Ta poezija je kljub svoji strogi akademski obliki živ izraz naše dobe in našega življenja; in čeprav bi ji bilo nemalo v prid, če bi pesnik dal spregovoriti svojemu čustvu v večji meri, kakor je to storil doslej, četudi je zavoljo svojega intelektualizma njen pomen za sedaj morebiti za spoznanje večji glede na razvoj slovenskega mislečega duha, kakor pa v ožjem pesniškem lirskem smislu, bi vendarle upal trditi, da je Vodušek nakazal v našem sodobnem pesništvu novo pot in da mu njegova stvariteljska zmogljivost in sila dajeta vso pravico do takega poskusa.«

Tako Brnčič. Priznavamo, da je Voduškova pesem »svojevrsna izpoved«, tudi, da je »živ izraz naše dobe in našega življenja«. Toda trditev, da je *Odčarani svet* ena »najbolj branja vrednih pesniških zbirk, ki smo jih zadnja leta čakali na Slovenskem«, ali, da je Vodušek s svojo zbirko »nakazal v našem sodobnem pesništvu novo pot« itd., je precej tvegana pohvala, ki že zaradi svoje nekritičnosti sliči neodgovornemu diletantskemu kramljanju tjavendan, po svojem značaju pa spada v vrsto one kritike, ki jemlje za pravce umetnosti količino antiklerikalizma, ki ga delo vsebuje.

Za boljše razumevanje Voduškove pesmi dodaja Brnčič, da je Vodušek začel svojo pesniško kariero kot pripadnik ekspresionistične religiozno usmerjene pesniške skupine, postal nato najtipičnejši »emigrant« ter se končno odvrnil od vseh dogem in resnic, v katere je nekoč veroval. Morda bi Brnčič vedel povedati tudi o miselnih vzrokih te »emigracije«, saj je misel skupine, iz katere je logično izšel Vodušek, gotovo prav dobro znana njemu in njegovim. Ne samo prav dobro znana, tudi prav dobro ocenjena. Tudi to dejstvo je »bistveno važen napotek za razumevanje te nevsakdanje, sila zapletene pesniške osebnosti«, ki ni mogla združiti v sebi pozitivnih prvin katolicizma z razkrojem liberalne ideologije.

V.

„Erotika v leposlovju“

List »Slovenija« se je v svoji 31. številki letošnjega letnika dotaknil članka »Erotika v leposlovju«, ki ga je priobčil v prejšnji številki naše revije Janez Kopač.

List najprej z zadovoljstvom ugotavlja, da se je pri nas vprašanje okrog umetnosti že razčistilo. »Celo najbolj vidni nadaljevalec Mahničevih tradicij in zahtev, Ušeničnik, je prav pred kratkim sprevidel, da mora svoje pisanje prav v tej točki popraviti...« Zdaj pa zopet grozi nevarnost, da se povrnejo k nam »časi kulturnega nazadnjaštva«, »vzgojiteljske vlade, jeranstva, globočništva in mahničevstva«! Zgrozi se ob misli na škodo, ki utegne nastati, ako se uveljavijo taki nazori, kakor jih zagovarja Revija Katoliške akcije. Priznava, da ima vzgojitelj pravico izbirati berilo mlademu človeku. Obsoja pa mešanje vzgojno moralnega sojenja o umetnosti s presojanjem umetniške kvalitete, ki ga po vsem videzu priveda Kopaču (drugače je namreč članek »Slovenije« nemogoče razumeti). Očita mu dalje, da v isti sapi zahteva »dobrih vzgledov in moraliziranja ter umetnosti«, hudo mu je, ker se iz člankarjevih besedi čuti »zakrknjen odpor proti umetniškemu delu«, »zgrešen pogled na umetnost«. Čemu utesnjevat tam, tako pravi, kjer ni nobene potrebe? »Ko umetnik ustvarja v svojem navdihu, ne vprašuje po mejah, ki mu jih hočejo postaviti nerazumevajoči razsodniki od zunaj.« Za take vrste literaturo, o kateri razpravlja Kopač, ima končno preprosto poimenovanje: literatura, ki odrešilno vznemirja.

Štiri obtožbe je mogoče razbrati iz pisanja »Slovenije«. Prva je ta, da člankar Revije vzgojno moralno sojenje o umetnosti meša s presojanjem umetniške kvalitete. Druga, da iz članka veje zakrknjen odpor proti umetnosti in da ima člankar zgrešen pogled na umetnost. Tretja, da v isti sapi »zahteva dobrih vzgledov in moraliziranja ter umetnosti«, ali kakor se izraža člankar v Reviji, izrazito katoliško in npravno neoporečno leposlovje. Četrta, da ne prenese resničnosti življenja, ko opozarja na kvarne vplive erotičnega leposlovja.

Kdor je prebral Kopačev članek, mora takoj uvideti, kako nestvarna je prva obtožba. Slovenija priveda Kopaču neke nazore, ki jih on v svojem članku (in mislim tudi sicer) sploh nima! Ne samo, da ne meša npravnih sodb o umetnosti s sodbami o umetnosti kot taki, to je o umetniški kvaliteti, marveč to dvoje celo dobro loči, ko govori o dveh vrstah literarnih umetnin: prve, ki so življenjsko resničnostne, v skladu z zdravo pametjo, vero in npravnostjo, druge, ki so le poetično umišljene, olupšavanje in pretvarjanje življenja in trditev samo pisateljevih nazorov. Ali more temu razlikovanju list Slovenija kaj oporekati? Ali ni Kopač ravno s tem dobro ločil sodbo o umetnosti kot taki od moralnega presojanja umetnosti? Saj je prav s tem jasno povedal, da je umetnina lahko oboje, toda ena je taka, druga pa taka. Ni bilo torej dopustno, da je Slovenija tako površno pritaknila komu nazore, ki jih ta sploh nima.

Dalje se Slovenija spotika nad člankarjevim zakrknjenim odporom proti umetniškemu delu ter mu očita zgrešene poglede na umetnost. Tudi to je zelo malo umestno. Saj člankar o umetnosti kot taki niti najmanj ne razpravlja, tudi ne, katero delo je umetniško in katero ni. Razpravlja le o kvarnih vplivih, ki jih imajo nekatere vrste literarnih umetnin, kakor erotična, erotično mistična in senzualno mistična literatura. Nikakor pa ne podaja sodb, da je recimo Fr. Vodnika pesem Kelih grenkobe umetnina ali da ni umetnina. O tem gre sodba umetnostni kritiki. Sodi pa, da spada ta pesem v vrsto senzualne mistike in izvaja iz tega zaključke. Toda to ni sodba ali obsodba umetniške kvalitete ali nekvalitete pesmi Fr. Vodnika. Tudi ta očitok Slovenije ni bil dopusten, kajti gotovo ni dopustno, očitati komu zgrešene poglede na umetnost, ko ta o umetnosti ne sodi in ne govori.

Tretjič zameri Slovenija, ker Kopač zahteva za katoliško mladino izrazito katoliško in npravno neoporečno literaturo. Ali tega Kopač ne sme? Kdo mu to brani in v čigavem imenu? Ali v imenu umetnosti? Saj je vendar list Slovenija zapisal, da ne smemo mešati moralnih sodb o umetnosti s presojanjem o umetniški kvaliteti. Po tem načelu more biti umetnina delo, ki je

glede npravnosti dobro ali zlo, katoliško ali protikatoliško. Torej si Slovenija sama sebi nasprotuje, ko v imenu umetniške kvalitete zahteva, da Kopač odneha od svojega katoliškega programa v literaturi. Prav to načelo, ki ga je tako slovesno izpovedala Slovenija (in ki najbrž velja), daje Kopaču svobodo, da zahteva v umetnosti npravno neoporečnost in izrazito katoliško smer. Slovenija pa oboje meša: umetnost in protikatoliško, oz. nekatoliško smer.

Končno pa Slovenija pove, da spadajo vplivi, ki jih utegnejo imeti nekatere vrste literature, le k resničnosti življenja, da predstavljajo le odrešilen nemir. Ob takem pojmovanju se seveda bistveno ločimo. Sodobno gorje, ki se je v velikem delu razširilo z zlorabo umetnosti, ne moremo imenovati odrešilno. Množice strtih in uničenih življenj, ki jih je povzročila npravna in protiverska literatura, ne moremo imenovati odrešilne. Za tako literaturo velja vedno sodba umetnika Danteja: »Galeotto fu il libro e chi lo scrisse!«

Nazori Slovenije pa postanejo bolj razumljivi ob trditvi: »Ko umetnik ustvarja v svojem navdihu, ne vprašuje po mejah, ki mu jih hočejo postaviti nerazumevajoči razsodniki od zunaj.« Torej umetnost po tem naziranju le ni del celotnega življenja, kakor to Slovenija omenja v začetku, kajti del ima svoje določene meje. Kar pa nima ali noče imeti meja, je ali hoče biti absolutno. Torej absolutno avtonomna umetnost.

Pisanje Slovenije pa tudi dokazuje, kdo greši z neobjektivno in kri-
vično polemiko, ki jo Slovenija ter njeni ožji in širši somišljeniki očitajo
Reviji Katoliške akcije.

Franc Glavač